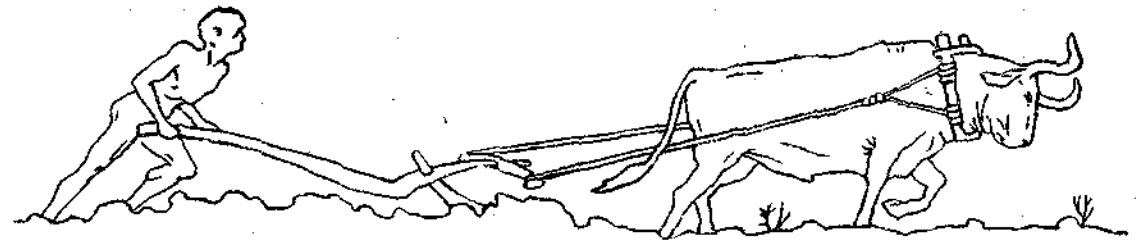

CLAUDE MONET

ΠΑΝΔΘΗΝΔΙΑ

ΕΤΟΣ Η' 15
ΜΑΪΟΥ 1908

ΕΝΤΥΠΩΣΕΙΣ ΚΑΙ ΑΝΑΜΝΗΣΕΙΣ — Η ΒΑΣΙΛΕΥΟΥΣΑ

Εἶνε περασμένα τὰ μεσάνυχτα κ' ἕνα δυνατὸ ἀεράκι κεντᾷ τὰ πλάγια τοῦ ἀτμόπλοιου πού τρέμει δλόκληρο ἀπὸ τὴν ταχύτητα. Ἐπάνω ἀπὸ τὴν γέφυρα βλέπω τὴν Μιτυλήνη νὰ ἔξαφανίζεται ἡσυχα-ἡσυχα μέσα ᾠ τὸ σκότος καὶ ᾠ τὸ πέλαγος.

Ὁ ἑναστρὸς θόλος ἀπλώνεται ἐπάνωθι μου ἀργυροπούλιτος, κ' ἡ θάλασσα τριγύρω μου φουσκώνει. Ὅσο περνᾷ ἡ ὥρα, τόσο καὶ τὸ μελέμι δυναμώνει κ' ἐμπρὸς μου ἀνοίγονται τεράστια ὑδάτινα σπήλαια σκεπασμένα μὲ ἀφρούς. Τὸ ἀτμόπλοιο ἀρχίζει νὰ τρέμη ἔτσι, πού θαρρεῖ κανεὶς πὼς θὰ ξεκαρφωθῇ. Ἡ κούρασις θωπεύει τὰ βλέφαρά μου, μὰ ἐγὼ ἔξακολουθῶ νὰ καπνίζω τὸ ἀρωματικὸ σιγάρο μου καὶ νὰ προσμένω σιωπηλὸς τὴν χαραυγὴ.

Σὲ λίγο, δύο μαύρα σημεῖα φαίνονται ᾠ τὸν ὀρίζοντα. Εἶνε ἡ Λήμνος καὶ ἡ Τένεδος. Πρὸς τὴν ἀνατολὴν ἕνα χρώμα κτρινόλευκο μ' ἑλαφρὲς δόδινες γραμμὲς βάρφει τὸν οὐρανὸ, καὶ τὸ βάρο τῆς Τροίας ἀπρογιάλι, δαντελωτὸ, διαγράφεται καθαρὰ ᾠ τὰ βλέμματά μου. Μοῦ φαίνεται πὼς διακρίνω ἀκόμη τὴν σιά τοῦ Ἀχιλλέως νὰ στέκεται μελαγχολικὴ σιμὰ ᾠ τὸν ἀφρισμένο πόντο, ἐνῶ μέσα ᾠ τὴν ἀπέραντη πεδιάδα οἱ Ἕλληνες καὶ οἱ Τρῶες ξετυλίγονται ᾠ ἀτελεύτητες γραμμὲς γιὰ τὴν μάχη. Στὸ βάθος, ἐπάνω ἀπὸ τὰ τεῖχη τοῦ Ἰλίου, πού καὶ τώρα ἀκόμα σὰν οἴφωνας ὑψώνεται ὁ καπνὸς τῆς καιομένης χώρας τοῦ Πριάμου, ἀνάμεσα ᾠ τὴν Ἀνδρομάχη καὶ τὴν προφητικὴ Κασάνδρα, ἡ Ἐλένη ὠραία ὠπως ἡ Ἀφροδίτη, τοὺς βλέπει καὶ χαμογελᾷ ἀπὸ ἡδονῆς. Ὡ αἰωνία γυναῖκα, ποῖός εἴμπορεῖ ν' ἀρνηθῇ τὰ θέλητρόά σου; Καὶ ποῖός θὰ μπορέσῃ νὰ εἰπῇ πὼς ὁ Ἔρως δὲν εἶνε ὁ δυνατώτερος θεὸς κ' ὁ ἀπόλυτος κύριος τῶν θνητῶν; Ὡ σύμβολον τῆς αἰωνίας ὀμορφιάς,

ὄποιος εἰπῇ τὸ ἐναντίον, πρέπει νὰ εἶνε ἡλίθιος ἢ ἀναίσθητος.

***

Ἀπὸ τὸ παραθυράκι τῆς καμπίνας μου βλέπω τὸν πορθμὸν, πού ἡ κόρη τοῦ Ἀθάμαντος, μέσα ᾠ τὰ δλογάλανα, τὰ ἡσυχα νερά του, ἔκλεισε γιὰ πάντα τὰ παρθενικά της βλέφαρα.

***

Πίσω ἀπὸ ἕνα πέπλο, ὑφασμένο μὲ τις ἀκτίνες τοῦ ἡλίου, διαφαίνεται ἡ Ἐπιτάλοφος. Ὄραία σὰν τις Ἀμαθρονιάδες, γιομάτη ἀπὸ χρώματα καὶ ἀπὸ βαθεῖες δλοπράσινες σκιές. Οἱ λόφοι της, κατάφυτοι, ἀφίνουν τοὺς μεγάλους ἡσιμούς των ν' ἀπλώνονται ἀπαλά-ἀπαλά ἐπάνω ᾠ τὴν ἀκύματη θάλασσα. Περγνοῦμε πλάγι ᾠ τὰ τεράστια τεῖχη τοῦ Βυζαντίου, πού τὰ κυπαρίσια ὑψώνουν τις κορυφές των πρὸς τὸν οὐρανόν. Δεξιὰ μου τὰ πριγκιπόνησα, ἡ Ἀντιγόνη, ἡ Πρίγκηπος, ἡ Χάλη, σὰν φιλάρεσκες νεάνιδες καθρεφρίζονται ᾠ τὴν θάλασσα τοῦ Μαρμαρᾶ.

Τὸ ἀτμόπλοιο μ' ἕναν ἑλιγμὸν μὰς ἀποκαλύπτει τὸ στόμον τοῦ Βοσπόρου, τὸν Κεράτιον καὶ τὸν τροῦλον τῆς Ἀγίας Σοφίας. Στὴν θεά του νοιώθω ἄθελα τὰ μάτια μου νὰ ὑγραίνωνται καὶ τὸ μέτωπό μου βαρὺ ἀπὸ τις παλῆς ἀναμνήσεις γέρνει ᾠ τὴν παλάμη μου νὰ στηριχθῇ. Δώδεκα αἰώνων ζωὴ μ' ἀρπάζει ᾠ τὰ φτερά της καὶ μ' ἀνοίγει τὴν χρυσὴ θύρα τοῦ παλατιοῦ της. Μπροστὰ ᾠ τὸν θρόνον τῶν Αὐτοκρατόρων γονατίζω καὶ φιλῶ τὸ τιμητικὸν σπαθὶ τοῦ Κωνσταντίνου. Ὁνειρον, ὄνειρον, ποῖά μάτια δὲν δακρῦζουν ᾠ τὸ ἀντίφουμά σου;

***

Στρέφω ἀπὸ τὸ ἀρχαῖον Βυζάντιον πού τόσα δράματα ξετυλίχθηκαν καὶ τόσες μορφὲς ἐπέρα-

σαν εμπρός από τα μάτια μου. Από τον Κωνσταντίνον, τον μεγάλο ιδρυτήν του Βυζαντίου, έως τον Κωνσταντίνον τον Παλαιολόγον. Είδα τον Ίουλιανόν, που τόσο ηλιθίως απεκάλεσαν παραβάτην, με την Έλληνικὴν του ψυχὴν, ὄραϊον σάν τὸν Ἀπόλλωνα, νὰ στρέφῃ περιλυπὸς ἀκόμα τὰ βλέμματά του πρὸς τὸν Ἐλικῶνα καὶ τὸν Ὀλυμπον καὶ νὰ ὄνειροπολῇ τὴν μεταμόρφωσιν τοῦ κόσμου. Ὁ γενναῖος μαθητὴς τοῦ Ἰαμβλίχου κρατοῦσεν εἰς τὰ χέρια του τὰ βιβλία τοῦ Πλάτωνος καὶ ἔβλεπε μὲ κάποιαν περιφρόνησιν τὸ ἄγριο μῖσος τῆς Ἐσκλησίας πού κάθε στιγμή ἐθέρεινε τριγύρω του. Ὁ χριστιανισμὸς δὲν εἶχεν ἐννοήσει ὅτι ὁ ὄραϊὸς αὐτοκράτωρ δὲν ἦτο ἀναχωρητὴς, ἀλλ' ἡ κεφαλὴ μιᾶς ἀπέραντης αὐτοκρατορίας. Μὰ καὶ ὁ βασιλικὸς συγγραφεὺς τῶν «Καισάρων» ἔς τὸν τρελλόν του ἐνθουσιασμὸν γιὰ τοὺς ἀρχαίους θεοὺς δὲν ἀντέληξε τὴν μεταβολὴν πού εἶχε γίνῃ ἔς τὴν ἀνθρώπιν ψυχὴ. Μόνος του διηγεῖται τὸ πάθημά του αὐτὸ ἔς τὴν Ἀντιόχειαν. Ἦταν, λέγει, ὁ μήνας πού πανηγυρίζετο ἡ ἑορτὴ τοῦ Ἀπόλλωνος. Ὁλόκληρος ἡ πόλις τῆς Ἀντιοχείας ἔπρεπε νὰ παρευρεθῇ ἔς τὴν ἑορτὴ. Ἐγὼ ὁ ἴδιος φεύγω ἀπὸ τὸν ναὸν τοῦ Διὸς καὶ τρέχω εἰς τὸν ναὸν τῆς Δάφνης μετὰ τὴν φαντασίαν πλημμυρισμένη ἀπὸ ἀρώματα, θύματα, σπονδὲς καὶ νέους ντυμένους μετὰ λευκοὺς χιτῶνες, σύμβολον τῆς ψυχικῆς των ἀγνότητος. Μὰ ὅλα αὐτὰ δὲν ἦσαν παρὰ ἓνα ὄραϊο ὄνειρο, διότι ὅταν ἔφθασα ἔς τὸν ναὸν δὲν εὗρηκα τίποτε. Ὅμως ἐπίστευσα ὅτι ἀπὸ σεβασμὸν σ' ἐμένα θὰ τᾶχουν ἀφίσει ἔξω καὶ περιμένουν τὴν διαταγὴν μου. Ἐρωτῶ τότε τὸν ἱερέα. Τί ἐπρόσφερον ἡ πόλις γιὰ τὸν πανηγυρισμὸν τῆς ἑορτῆς; Καὶ αὐτὸς μοῦ ἀπήντησε. «Τίποτε, μόνο μία χίνα κ' αὐτὴ τὴν ἔφερα ἐγὼ ἀπὸ τὸ σπίτι μου!». Καὶ ὅμως κατηραμένον ὡς εἶνε τὸ χριστιανικὸ χέρι πού τοῦ ἐπληξε τὴν καρδιά.

***

Κάτω ἀπὸ τοὺς θόλους τῆς Ἁγίας Σοφίας, τοῦ Παρθενῶνος τοῦ χριστιανισμοῦ, στέκομαι καὶ βλέπω τὴν σιάν τῆς Θεοδώρας. Ἡ βασίλισσα στέκει καὶ χαμογελᾷ βυθισμένη ἔς τὴν μεγαλοπρέπειαν καὶ τὴν ὁμορφίαν της. Τὸ γόητρον πού σκορπᾷ τὸ πρόσωπο της μ' αἰχμαλωτίζει. Τὰ μάτια της, τὰ ὄραϊα μαῦρα μάτια της σάν δύο πύρινοι ἥλιοι ἔξακοντίζουν τὸ φῶς τῆς διανοίας της, καὶ μαγεύουν. Σ' ἓνα τέτοιο θέλητρον ποῖος εἴμποροῦσε ν' ἀντισταθῇ; Τί μὲ μέλει τί ἦταν πρῶτα καὶ τί τῆς ψέλνει ὁ Προκόπιος καὶ ὁ Γίβων; Δὲν ἀρκεῖ τάχα πού ἦταν Βασίλισσα τῆς ὁμορφιάς καὶ τῆς ἀγάπης;

***

Ἀπέναντι ἀπ' τὸ Βυζάντιον περιεργάζομαι τὸν Γαλατᾶ. Εἶνε τόσο γραφικὸς ἀπὸ μακρῶν, ὅσο

εἶνε ἀπαίσιος σάν γυροῖν κανεὶς μέσα ἔς τοὺς στενοὺς δρόμους του. Ἐν τούτοις ἡ γραφικότης του δὲν μ' ἐνθουσιάζει, μὲ συγκινεῖ μόνον, διότι σὲ κάποιον ἀπὸ τὰ σπῆται του εἶδε τὸ φῶς τοῦ ἡλιου ἓνας μεγάλος ποιητὴς ὁ André Chénier πού τόσο παθητικὰ τὸν ἐτραγοῦδησε.

«Ὁ Γαλατᾶ πού ἀπὸ καιροῦ τὰ μάτια μου ποθοῦσαν».

Σήμερα εἶνε περιφνημὸς γιὰ τὴν ἐμπορικὴν του κίνησιν καὶ γιὰ τὰ παγωτὰ πού κατασκευάζει ὁ Ρετζέπ.

***

Μ' ἓνα φίλον μου τραπεζίτην πού ἀγαπᾷ τὰ νεοελληνικὰ γράμματα μετὰ τὴν ἱερὴ μανία τῶν ἐραστῶν τοῦ ὄραϊου, τὸν κ. Ἀλέξ. Τσιμάραν τρέχω ἔς τὸν Βόσπορον, πού εἶνε ἀληθινὴ πινακοθήκη πλημμυρισμένη ἀπὸ τοπιογραφίας. Κάθε λοφίσκος καὶ μιὰ ξεχωριστὴ εἰκόνα. Τοπία πού σκορποῦν τὴν γοητεία καὶ γεμίζουν τὴν ψυχὴν τοῦ θεατοῦ ἀπὸ ἄροτρον θέλητρον.

Στέκω μετὰ τὸ βλέμμα προσηλωμένον ἔς τὸ χλοερὸ Μπεμπέκι, βυθισμένον μετὰ νοητέα ἔς τὰ πλάγια δύο λοφίσκων. Μία χαράδρα βαθειὰ σχηματίζεται πού ἀπὸ μακρῶν κυματίζει μέσα τ' ὄνειρο. Τὰ βόσπορικά κύματα φιλοῦν τὰ γραφικὰ ξύλινα σπιτάκια του. Ὅσο τὸ βλέπω τόσο καὶ τὸ συμπαθῶ. Ἴσως γιὰ τὸς μαγικοὺς του λόφους, ἓνα παλιὸ μου ὄνειρο, πού παλιὸ, λησμονημένον τώρα, εἶδε τὸ φῶς μιᾶν ἡμέρα.

***

Πέρα ἀπὸ τὸ γοητευτικὸν Νεοχώρι καὶ τὰ εὐμορφα Θεραπιά ἢ Συμπληγάδες βυθισμένες ἔς ἓνα διάφανο χρῶμα μετὰ προσμένον ἀκίνητες ἔς τὰ πλάγια τοῦ Ἐθνείου. Ἐπάνω ἀπὸ ἓνα βράχο τῶν θωρῶ περιλύπα τὰ καράβια πού περνοῦν γιὰ νὰ μπουν ἔς τὸν ἀπέραντον πόντον. Μ' ἀλλοίμονο δὲν βλέπω πονθενὰ τὴν Ἀργῶ. Κι' ὅμως οἱ ἥρωες μετὰ τῆς ὄραϊας πλούσιες κόμης πού πήγαναν γιὰ τὸ «Χρυσὸν δέρας» ἀκόμα δὲν ἀπέθαναν ἔς τὴν εὐμορφήν Ἑλλάδα.

***

Ἐπιστρέφω ἔς τὴν Πόλιν ἀπὸ τὴν δεξιὰν ἄκρην τοῦ Βοσπόρου τὴν στιγμήν πού ὁ ἥλιος κρύβεται πίσω ἀπὸ τοὺς λόφους. Τὰ δέντρα, τὰ βουνολάκια, ἡ θάλασσα λαμβάνουν χίλια χρώματα πού λαίμαργα τὰ βλέμματά μου δὲν τὰ χορταίνουν. Ἡ Χρυσούπολις καίεται μέσα ἔς τῆς τελευταίας ἀκτίνης του. Ὁ Κεράτιος ἀπλώνεται νοητέως σάν κουρασμένος ὄσμανλῆς ἔς τὰ πόδια τῆς Ἐπταλόφου καὶ κάτω τὰ προίγηκτόνησα λυκνίζονται ἔς τὰ κύματα. Ὅμως ὅλη αὐτὴ ἡ εὐμορφία εἶνε βαρειά ὅπως τ' ἀρώματα τῆς Ἀνανοίης. Θέλγουν τὰ βλέμματά μου μὰ δὲν μ' ἐνθουσιάζουν ὅπως τὸν Λαμαρτίνον. Τὴν ψυχὴν μου δὲν τὴν αἰχμαλωτίζουν. Καὶ νὰ σὰς εἰπῶ κατὶ; Ὅλος

ὁ Βόσπορος δὲν ἀξίζει τὴν ἀερῶδη ὁμορφίαν τοῦ Σαρωνικοῦ.

***

Περὶσσότερον ἀπὸ τὴν Προίγηκτον μετὰ τραβᾷ ἡ Χάλκη. Ἐνας ποιητὴς μετὰ πολὺ αἰσθημα ὁ κ. Δ. Τανταλίδης τὴν ἀποκαλεῖ εἰς ἓνα ὄραϊο του ποίημα τῆς «Πόλης τὸ καμάρι». Εὗρισκω πῶς δὲν ἔχει ἄδικο. Ἡρεμὸς καὶ σιωπηλὸς τὴν περιβάλλει ὁ πόντος κ' αὐτὴ σάν ἓνας κρεμαστὸς κήπος ἀπλώνεται ἔς τὴν ὑγρὴ ἀγκαλιά του. Πῶς εἴμπορῶ νὰ ξεχάσω τὸ πευκολίμανο πού μέσα ἀπὸ τῆς σκιᾶς τῶν πεύκων ἡ ὄραϊα Ὁθωμανίδες ἐβυθίζοντο ἔς τὰ γοητευτικὰ ὄνειρά των;

Ἐν τούτοις σὲ μιᾶν ἀκροῦλα τῆς Προίγηκτου πλημμυρισμένη ἀπὸ θέλητρον, τὸ βλέμμα μου συνήντησε τὰ ὄραϊότερα μάτια πού εἶδα ποτέ. Ὁραία γοητευτικὰ μάτια, πότε ἀραγε θὰ σὰς ξαναἰδῶ; Ποιὰ μοῖρα μετὰ ὁδήγησε σιμά σας καὶ ποῖος κρυφὸς καημὸς ἐκείνησε ἔς τὰ στήθη μου ἔς τὸ πρῶτο ἀντίκρουσμά σας; Ὁραία μάτια, ἡ ψυχὴ μου ἐνοστάλησε τὸ φῶς σας πού ἐρρίψατε μέσα ἔς τὸ σκοτάδι τῆς ζωῆς μου. Καὶ ὅμως μὴ κάμετε νὰ λάμψη καὶ ἔς τὰ δικά μου μάτια ἡ ἐλπίδα πού θὰ μοῦ στοιχίσῃ, ποῖος ξέρει, πόσα δάκρυα.

***

Διασχίζω τὸν γοητευτικὸν Κεράτιον σήμερα. Προσκυνητὴς τοῦ ὄραϊου καὶ τοῦ ἀληθινοῦ γιὰ τὰ τάχα δὲν θὰ εἶμαι καὶ τοῦ ἀγαθοῦ; Πηγαίνω ἔς τὸ Φανάρι μετὰ τὴν εὐλάβειαν τοῦ πολεμιστοῦ ἔς τοὺς κόσμους τῶν ὄνειρων. Ἦσυχά καὶ μεγαλοχολικὰ τὰ Πατριαρχεῖα εἶνε βυθισμένα σὲ μιὰ ὄραϊα σιωπὴ. Ἐπάνω ἔς τοὺς τοίχους των εἶνε ζωγραφισμένες ὅλες ἡ παλαιᾶς ἀναμνήσεις. Ἀπέναντι ἔς τὴν θύρα πού κρέμασαν τὸν Πατριάρχη νοιώθω τὸ αἶμα ν' ἀνεβαίνει ἔς τοὺς κροτάφους μου. Εἶδα ὅμως τὸν Πατριάρχη Ἰωα-

Ἡ ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΜΑΣ

Ἴδια, δὲν ἄλλαξε καθόλου,
μετὰ τὸ μαρμάρينو δεσποτικὸ θρόνι
καὶ μετὰ τὸν πολυέλιον καταμεσίς τοῦ θόλου
σάν νὰ τὸν κατεβᾶσαν ἀναμμένο οἱ Οὐρανοί.

Τὰ καρδένια τῆς στασιδία
κ' ἡ Μεγαλόχαρη νιντὴ σὲ θησαυροί,
λὲς καὶ τὰ χρόνια πού περνοῦν ὅλα τ' ἀφῆκαν ἴδια,
κ' ὡς καὶ τὸ μῦρο τοῦ παλαιοῦ τοῦ λιβανιοῦ ἔχω βροῖ.

καὶ τὸν Γ' ἓνα ὄραϊον καὶ μεγαλοφυᾶ γέροντα, πού μ' ἐφίλησε ἔς τὸ μέτωπο κ' ἔφραγα μετὰ τὴν ψυχὴν πὺ δυνάτη.

***

Μέσα ἔς τὰ ὄραϊα αἰσθηματὰ πού ἀκμάζουν ἔς τὴν Πόλιν μεγαλώνει καὶ ἡ Ἑλληνικὴ λογοτεχνία. Εἶνε ἀλήθεια πῶς γελῶ πολλές φορές μετὰ τοὺς γλωσσικοὺς ἀγῶνας πού γίνονται ἐκεῖ. Εἶνε ὅμως τόσοσιν χρήσιμοι. Ὁ Φωτιάδης, ὁ Φυτίλης, ὁ Σιώτης, ὁ Τανταλίδης, ὁ Πανταζῆς κτυποῦν ἀλύπητα τὸν σχολαστικισμὸν. Ἄγιον εἶνε τὸ ἔργον των. Φοβοῦμαι μόνον μήπως ἔς τὴν ὁρμὴν των εἶνε λιγὰκι ὑπερβολικοί. Ἡ γλώσσα δὲν εἶνε νοῦς ἀλλὰ αἰσθημα καὶ τὸ αἰσθημα ζητεῖ τὴν λαοφιλίαν τοῦ ὄραϊου. Ἄς μὴ ξεχνοῦν τί ἔλεγεν ὁ Ξενοφῶν ἔς τοὺς Σοφιστὰς πού τὸν περιγελοῦσαν. Ἐπειτα «πᾶν μέτρον ἄριστον». Μποροῦμε νὰ εἶμαστε ζωντανοὶ χωρὶς νὰ σπάσωμε καὶ τὴν παράδοσιν. Πόσον εὐμορφα κάμνει ὁ λυρικότατος Σημιριώτης καὶ ὁ Ἀπόστ. Μελαχροινὸς πού τονίζουν μακριὰ ἀπὸ κάθε γλωσσολογικὴ συζήτησιν, τὴν λύραν των. Συμπαθῶ πολὺ τοὺς στίχους τοῦ ποιητοῦ τῶν «Μαύρων Κορῶν» ὅπως καὶ τοῦ Μελαχροينوῦ πού τοὺς στολίζει

«Ἡ ἀσπράδα ἡ σπαρχικὴ τῶν μαντιλιῶν τοῦ χαίρε».

***

Τώρα πού περιπλέω τὸ Σούνιον καὶ τὰ μάτια μου ἀντικρίζουν τὸν Παρθενῶνα, ὦ Βασίλεισσα, γιὰ τὴν ἡ ψυχὴν μου σὲ νοσταλγεῖ; Μέσα ἔς τὴν ἀγκαλιά σου τί ὄνειρα κρύβεις πού θωπεύουν τῆς σκέψης μου καὶ μοῦ λυκνίζουν τὴν ψυχὴν; Ἀλλοίμονον αὐτὸ τὸ αἰώνιον ὄνειρο τοῦ Ἑλληνοῦ πότε θὰ λάβῃ σάρκα καὶ ὄστα. Σὲ ποῖες μαῦρες σπηλιὰς κ' ὡς πότε ἡ ἄγρια μοῖρα δεμένο θὰ τὸ κρατῇ;

ΠΕΤΡΟΣ ΖΗΤΟΥΝΙΑΤΗΣ

Ἄπ' τῆ στενῆ τῆ χαραμίδα
 πὸν ἀφίνει τὸ παράθυρο μισοκλειστὸ
 θαρρῶ πὼς βλέπω γνώριμη τὰ ξεγλυστράη ἀχτίδα
 γιὰ τὰ φιλήση ἔστ' ἄγουρὰ μαλλάκια τὸ Χριστό.

Μὰ ἔτ' ὅν αὐλόγυρο πλειὸ πέρα
 τώρα σταυροί.... πούναι οἱ λαλέδες πούχα ἔδῃ;...
 Ἄ! τῆ χρυσῆ μαννούλα μου, τὸ γέρο μου πατέρα
 πὸν ἀπὸ τὸ χέρι μ' ἔφεραν ἔστην ἐκκλησιὰ παιδί!

ΦΤΩΧΟΥΛΑ ΧΩΡΙΑΝΗ

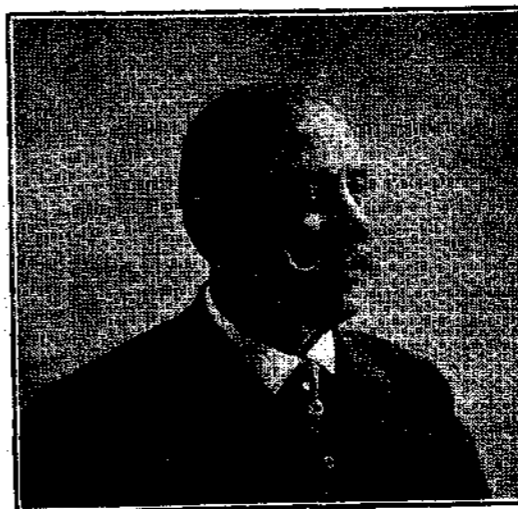
Χλωμοί, μὲ γένεια μακρὰ καὶ μὲ μαλλιά ἀσπρισμένα
 μὲ καλυμμαύκια πράσινα, μὲ ράσα σκοτισμένα,
 βιβλία κ' εἰκονίσματα σηκόνοντας ἔστη ῥάχη,
 ἔστ' ἄκου ἕνα κομπόδεμα γυρίζοντε μονάχοι
 παρὰξενοὶ καλόγεροι, παπᾶς ἀργός, γιὰ διάκοι
 ψέλνοντας μέσ' ἔστ' ὀστόμα του ἀδιάβαστο κοντάκι.

Ἰσὶα ἔστη μέση τοῦ χωριοῦ θὰ φθάσουνε πρὶν φέξη
 κι' αὐτοὶ πὸν νὰ διαβάσουνε δὲν νοιώθουνε μιὰ λέξι
 καὶ ξεχωρίζουν τοὺς ψαλμοὺς ἀπ' τ' ἄλλα τὰ βιβλία
 ἀπὸ τὰ κόκκινα ψηφιά, κι' αὐτὸ μὲ δυσκολία,
 λένε ἔτ' ἔς κόρες τοῦ χωριοῦ πὸν τοὺς ἀκοῦν ἀράδα
 τὸ θάμα τ' ὀλοκαίνουρῳ πὸν γράφει κ' ἡ φυλλάδα,
 κ' ἡ χωριανὲς πιστεύουνε μὲ μάτια ὀρθανοιγμένα
 αὐτὰ πὸν λὲν πὼς βρίσκονται μέσ' ἔστ' ἄχαρτὰ γραμμένα
 χωρὶς νὰ ξεχωρίζουνε τὸ ψέμα ἀπ' τὰ βαγγέλια.

Ἄπ' τὴν καυμένη μου καρδιά, πὸν κλάματα καὶ γέλια
 κι' ὄνειρα, πὸν μοναχὴ τὰ κλώθει καὶ ξεκλώθει,
 κ' αἰσθήματα ἀπιστόρητα καὶ μαθημένοι πόθοι
 ἔστην τέχνη ἀγάπη περισσὴ ἔτ' ὅν πλοῦτο καταφρόνια—
 φωλιάσανε κ' ἐμείνανε ἔπὸ τὰ παλῆτὰ τὰ χρόνια,
 ἐρωτεμένος ἔσκυψεν ὁ νοῦς μου κ' ἔχει πάρει
 τὸ παραμύθι τ' ὄμορφο, τὸ ξακουστὸ τροπάρι
 κι' ἀχώριστα τὸ θρόνιασε σ' ὀλόχροσο θρονί.
 Κ' ἐγὼ μπροστά, σὺν νᾶμουνα φτωχοῦλα χωριανῆ
 στέκω μάχεϊλι ἀλλάητο, μ' ὀρθανοιγμένα μάτια
 καὶ παίρνω γιὰ περὸχτιστα τ' ἀγέρινα παλάτια.

ΣΤΕΛΙΟΣ ΣΕΦΕΡΙΑΔΗΣ

ΟΙ ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ ΜΑΣ—ΜΠΑΜΠΗΣ ἈΝΝΙΝΟΣ

Ἐνα χειμερινὸν ἀπόγευμα τοῦ 1881, νεανίας
 ἐγὼ τότε πρωτόβγαλτος γεμάτος ἀπὸ ὄνειρα
 καὶ εὐθυμίαν, εἶδον διὰ πρώτην φορὰν καὶ διὰ
 πρώτην φορὰν ὠμίλησα μὲ τὸν Μπάμπη Ἀν-
 νινον. Δὲν ζοῦν πλέον ἐκεῖνοι πὸν μ' ἔκαμαν νὰ
 τὸν γνωρίσω, ὁ Πάνος Γιαννόπουλος, χαριτω-
 μένον καὶ λεπτότατον πνεῦμα, καὶ ὁ Ἀριστείδης
 Ρούκης εἰς τὰς παραμονὰς ἀιώμη τοῦ τόσον
 ἐνεργοῦ σταδίου του. Καὶ τὸν συνητήσαμεν εἰς
 τὴν πλατεῖαν τοῦ Συντάγματος. Κοιμώτατος
 τότε, μὲ τελείαν ρεδιγκόταν—νομίζω πὼς τὴν
 βλέπω ἀκόμη—μὲ ὑψηλὸν πῖλον, ἀνθηρότατος,
 μὲ μάτια σπινθηροβολοῦντα διὰ μέσου ἀεικινή-
 ταν βλεφάρων, μὲ φωτεινὸν μειδιάμα, ἀναπαλ-
 λόμενον διαρκῶς περὶ τὰ χεῖλη του μᾶς ἐχαιρέ-
 τησε μὲ ἕνα ἀπὸ τ' ἀτελείωτα ἐκεῖνα χαριτολο-
 γήματα πὸν θαρρεῖς πὼς κρέμονται πάντοτε εἰς
 τὸ ἄκρον τῆς γλώσσης του, χωρὶς βεβαίως νὰ
 προσέξη εἰς ἐμὲ τὸν τόσον ἀγνωστον αὐτὸς ὁ
 ἀπὸ τότε τόσον γνωστός.

Καὶ θὰ μένη πάντοτε ζωηρὰ χαραγμένη εἰς
 τὴν μνήμην μου ἡ πρώτη μὲ αὐτὸν συνάντησις
 μου. Ὅταν ἤμουν ἀκόμη παιδί μὲ εἶχε βαθυ-
 τατα συγκινήσει ἕνα ποίημά του, τὸ ὁποῖον εἶχον
 δημοσιεύσει ἀλληλοδιαδόχως τὰ Ἡμερολόγια καὶ
 αἱ Ἀνθολογίαι τῆς ἐποχῆς ἐκεῖνης:

Ἐμονάχος, ἔξερεις τί θὰ πῆ, ἀγάπη μου, μονάχος;

καὶ ἐφανταζόμουν πόσον μεγάλο καὶ πόσον
 ὄραϊον πρᾶγμα εἶνε νὰ συγκινή τις τοὺς ἄλλους
 μὲ ὀλίγα λόγια καὶ μὲ ὀλίγους στίχους του!

Ὁ Μπάμπης Ἀννίνος εἶνε ἀπὸ τοὺς ὀλίγους
 ἐκείνους ἀνθρώπους, τοὺς ὁποῖους, ἅμα γνωρί-
 σης, ἐπιθυμῆς καὶ ἐπιδιώκεις νὰ τοὺς συνανα-

στρέφουσαι ὅσον τὸ δυνατόν συχνότερα. Τίποτε
 δὲν εἴμπορεῖ νὰ ἐπηρεάσῃ τὸ εὐτράπελον τοῦ
 ὕφους του καὶ τίποτε νὰ θαμβώσῃ τὴν εὐφυΐαν
 του τὴν στίλβουσαν, καὶ νομίζεις ὅτι ὅλαι αἱ
 θλιβεραὶ καὶ ὀδυνηραὶ περιπτώσεις, πὸν πολλὰ-
 κὶς ἔθιξαν τὴν ψυχὴν του, ἐφιλοτιμοῦντο ν' ἀφί-
 νουν ἀθικτὸν τὸ πνεῦμα του. Μελετητὴς ὅσον
 ἐλάχιστοι, ποικίλλει διαρκῶς τὰς ὀμιλίαις του μὲ
 ἀνέκδοτα ποικίλα, μὲ γνώσεις ἀπείρους, ἱστορι-
 κὰς καὶ πολλάκις ἀνεξιχνίαστους γνώσεις καὶ ἐπι-
 στημονικὰς καὶ παντὸς εἶδους καὶ πάσης ἐποχῆς,
 τόσον, πὸν εἶνε ἀδύνατον νὰ μὴν ἔχῃ τὰ μάτια
 σου καρφωμένα εἰς τὰ χεῖλη του ὅταν αὐτὸς
 ὀμιλῇ. Καὶ ὀμιλεῖ πολὺ, ὀμιλεῖ σχεδὸν ἀκατά-
 παντα ὅταν εὐρίσεται εἰς κύκλον φίλων. Ἐπειτα,
 ἔχει καὶ τὸ ἰδιαίτερον ἐκεῖνο χάρισμα τῆς εὐφυ-
 λογίας, διηθησιμῆς ἀπὸ ἐπίκαιρα καὶ ἐντελῶς
 ἀπροσδόκητα λογοπαίγνια καὶ κατορθώνει νὰ
 μὴ σὲ κουράξῃ καὶ ὅταν ἀκόμη διηγεῖται καὶ τὰ
 σοβαρότερα καὶ τὰ βαρύτερα πράγματα. Ἄν,
 τώρα, εἰς ὅλα αὐτὰ προσθέσετε καὶ τὴν συρτήν
 του φωνῆν μὲ τὴν ἐλαφρῶς ἐπιτανησιακὴν προ-
 φορὰν του, δὲν θὰ δυσκολευθῆτε νὰ ἐννοήσετε
 διατί εἶπον ὅτι εἶνε τόσον περιζήτητος.

***

Ἡ φιλολογικὴ σταδιοδρομία τοῦ Ἀννίνου ἔχει
 μερικὸς σταθμούς, πρὸ τῶν ὁποίων, διερχόμε-
 νοι, ἀπεκαλύφθησαν ἄλλοτε ὅλοι οἱ σημερινοὶ
 ἐπιχωρίαι του, οἱ ἐν γένει ἐπιχωρίνοιες διὰ τὰ
 φαίνονται κρινόντες. Ἐνθυμοῦμαι τὸν φιλολο-
 γικὸν πάταγον πὸν ἔγεινεν ὅταν, κατὰ τὸ 1884,
 ἐξεδόθησαν τὰ Ἐδῶ κ' Ἐκεῖ. Ἦτον ἕνας τόμος
 ἀρκετὰ ὀγκώδης μὲ σατυρικὰς καὶ κωμικὰς καὶ
 ἐλαφρῶς σοβαρὰς διηγήσεις, μὲ ἀρθροῖδια χαρι-
 τωμένα καὶ κομψότατα, τόμος, τὸν ὁποῖον ἐλά-
 χιστα χεῖρα δὲν ἀνοῖξαν (διότι τότε ὁ κόσμος
 ἀνεγίνωσκε περισσότερον) καὶ ὁ ὁποῖος μᾶς ἀφῆκε
 παροιμιώδεις καὶ ἀθανάτους εἰμωρῶ νὰ εἶπω,
 τοὺς τύπους τῆς οἰκογενείας Παραδαρμένου.
 Ὅσον δὰ δι' ἐξεύρεσιν καὶ διαγραφὴν τύπων ὁ
 Ἀννίνος εἶνε ἀμίμητος. Ὁ τύπος τοῦ δημοδι-
 δασκάλου εἰς τὸ Ζητεῖται ὑπηρέτης, κωμωδίαν
 διὰ τὴν ὁποῖαν ἀκόμη γελοῦν καὶ αὐτὰ τὰ θρα-
 νία τῶν καλοκαιρινῶν θεάτρων, καὶ ὁ τύπος τοῦ
 Μιχαλάκη εἰς τὴν Νικην τοῦ Λεωνίδα θὰ μεί-
 νουν ἀλησιμόνητοι. Ὅσον διὰ τὴν τελευταίαν
 αὐτὴν κωμωδίαν, πόσα θεατρικὰ ἔργα τῆς συγ-
 χρονοῦ φιλολογίας μας εἴμπορουσιν νὰ κινηθοῦν
 ὅτι ἔχουν τόσας σατυρικὰς ἀξιώσεις ὅσας ἐκεῖνη;
 Τὸ δημοσιογραφικὸν στάδιον τοῦ Ἀννίνου
 εἶνε τόσον συνδεδεμένον μὲ τὸ φιλολογικόν του,
 ὥστε πολὺ δύσκολα διακρίνει κανεὶς τὰ ὄρια πὸν
 τὰ χωρίζουν. Τόσον τὸ πρῶτον ἐπηρεάσθη ἀπὸ

τὸ δεύτερον, πὺν τὰ πλείστα τῶν δημοσιογραφμάτων του παρουσιάζονται ὑπὸ φιλολογικῆν μορφῆν.

***

Ἄν καὶ «Le style c'est l'homme» καὶ ἂν καὶ σκιαγραφῶν τὸν συγγραφέα ἐσκιαγράψουν ταυτοχρόνως καὶ αὐτὸν τὸν ἴδιον, ἐν ταῦτοις ἡ ἐκτίμησις τὴν ὁποίαν τρέφω διὰ τὰ ἔργα του μ' ἔκαμε, νομίζω, νὰ παρεκκλίνω ἢ τοῦλάχιστον

Ο ΔΙΑΒΟΛΟΣ

Σ' ὄλην μου τὴν ζωὴν δὲν μίλησα μὲ τὸν Διάβολο παρὰ πέντε φορές. Ὅμως ἀπ' ὅλους τοὺς ἀνθρώπους πὺν ζοῦν σήμερα, μόνος ἐγὼ ἐγνωρίσθηκα μαζί του καλύτερα. Κ' ἔγινε στενός μου φίλος. Μοῦ δείχνει — καὶ τὸ λέγω μὲ κάποια ὑπερηφάνεια — τέτοια καλοσύνη, πὺν μὲ πηγκυεῖ. Ὅταν εἶμαι μαζί του δὲν κάνω τίποτε ἄλλο παρὰ νὰ τὸν ἀκούω καὶ νὰ τὸν βλέπω. Ὁ Διάβολος ἄλλως τε, ὅπως μοῦ ἐφάνηκε ἕως τώρα, εἶναι μία φυσιογνωμία ἐπιβλητικὴ καὶ ὄχι ἀπὸ τις συνειδησιμῆνες. Ὑψηλός καὶ κίτρινος, φαίνεται ἀκόμη ἀρκετὰ νέος, ἀλλὰ εἶναι τόσο μελαγχολικός πὺν θαρρεῖ κανεὶς πὺς εἶναι γέρος. Τὸ πρόσωπό του, ἄσπρο σὰν τὸ πανὶ καὶ μακρὺ τὸ μόνον χαρακτηριστικὸ πὺν ἔχει εἶνε τὸ στόμα του μὲ τὰ λεπτὰ χεῖλη, κλειστὰ πάντοτε καὶ σφιγμένα, καὶ μὴ ἔντιδα βαθεῖα πὺν ἀρχίζει ἀνάμεσα ἀπὸ τὰ φρύδια του, ἀυλακώνει κάθετα τὸ μέτωπό του καὶ χάνεται ἔς τὰ μαλλιά του. Τὰ μάτια του δὲν ἐνοικίωσα ποτέ, τί χρώμα ἔχουν, γιατί ποτέ μου δὲν εἰμπορέσα νὰ τὰ ἴδω περισσότερο ἀπὸ μὴ στιγμῆ. Τὰ μαλλιά του τὸ ἴδιο, γιατί πάντοτε φορεῖ μὴ μεγάλη μεταξωτὴ σκούφια, πὺν ποτέ του δὲν τὴν βγάζει. Τὸ ντύσιμό του εἶναι καθὼς πρέπει. Φορεῖ μαῦρα ροῦχα καὶ γάντια ἔς τὰ χέρια.

Ἐνεκα τῆς ἐποχῆς μας δύσκολα ἀποφασίζει νὰ κατεβῆ ἔς τὴν γῆ. Μὴ μέρα μάλιστα μοῦ τὸ ὠμολόγησε μὲ κάποια μελαγχολία. «Ἄπ' ἐδῶ καὶ πέρα οἱ ἀνθρώποι δὲν μ' ἐνδιαφέρουν. Τοὺς ἀγοράζει κανεὶς γιὰ ἓνα λεπτό, κ' ὅσο πάνε καὶ ξεπέφτουν. Δὲν ἔχουν πιά οὔτε μυαλό, οὔτε ψυχῆ, οὔτε πνοή. Φοβοῦμαι μάλιστα μήπως καὶ τὸ αἷμα τους δὲν εἶναι ἀρκετὰ κόκκινο γιὰ νὰ γράψῃ κανεὶς τὸ συνειδησιμῆνο σύμβολαίον.»

Μολταυτὰ, ὅταν στενοχωρεῖται ἔς τὴν πολυάριθμη χώρα του, ἔρχεται κάποτε γιὰ λίγες ἡμέρες σιμὰ μας. Εἶνε ἀλήθεια ὅτι κανένας δὲν τὸν προσέχει, διότι οἱ ἀνθρώποι δὲν τὸν ἀναγνωρίζουν καὶ περνοῦν πλάγι του χαμογελῶντας καὶ βγάζοντας τὸ καπέλλο των μὲ μὴ ἡσυχία πὺν τρομάζει, γιατί θαρροῦν πὺς εἶναι ἓνας ἀπὸ

νὰ ὑπερβῶ τὴν ἐντολήν πὺν ἔλαβον ἀπὸ τὴν διεύθυνσιν τῶν Παναθηναίων, νὰ κάμω μὴν ἀπλήν προσωπογραφίαν τοῦ Ἀννίνου. Ἐάν ἐτήρουν ἀυστηρῶς τὴν ἐντολήν αὐτήν, ἔπρεπε νὰ περιορισθῶ εἰς ἐκεῖνο πὺν εἶπον ἀνωτέρω: Ὁ Μπάμπης Ἀννίνος εἶνε ἀπὸ τοὺς ὀλίγους ἐκεῖνους ἀνθρώπους, τοὺς ὁποίους ἄμα γνωρίσης, ἐπιθυμεῖς καὶ ἐπιδιώκεις νὰ τοὺς συναναστρέφῃσαι ὅσον τὸ δυνατόν συχνότερα.

I. ΠΟΛΕΜΗΣ

τοὺς ὁμοίους των. Ἄλλ' ἐγὼ τὸν ὀσφραίνομαι ἀμέσως καὶ τρέχω ν' ἀπολαύσω τὴν πολύτιμη συντροφιά του. Ἄλλως τε ἡ συνομιλία του εἶνε τόσο ὠφέλιμη καὶ εὐχάριστη. Μὰς κάμνει νὰ ἐννοοῦμε τὸν κόσμον, καὶ μάλιστα τὸν κόσμον πὺν ἔχομε ὀλοὶ μέσα μας, καλύτερα ἀπ' ὄλα τὰ μικρὰ ἢ μεγάλα βιβλία πὺν εἶναι ἔς τὴν βιβλιοθήκην τῆς Ἀιδελβεργης.

Δὲν ἐγνώρισα ὑπαρξὴ πὺν καλοκάγαθη ἀπὸ τὸν Διάβολο. Γνωρίζει τόσο καλά τις ἀνθρώπινες ἀδικίες, ἀτιμίες καὶ λοιπὲς βρωμοσύνες, πὺν τίποτε δὲν τὸν ξεπάζει καὶ δὲν τὸν θυμώνει. Εἶναι πρῶτος καὶ γελαστός σὰν ἀρχαῖος φιλόσοφος, καὶ μοῦ φαίνεται πὺν χριστιανός ἀπ' ὄλους τοὺς χριστιανούς τοῦ κόσμου. Ἐσυχώρησε μάλιστα καὶ τὸν Ὑψιστον, πὺν τὸν ἐδίωξεν ἀπὸ κοντὰ του. Ὅταν ὀμιλεῖ περὶ τοῦ Θεοῦ, ἀναγνωρίζει ὅτι ὁ Παντοδύναμος δικαίως ἔπραξε κρημνίζοντας αὐτὸν ἀπὸ τὸν οὐρανόν, διότι ἓνας βασιλέας δὲν ἤμπορεῖ νὰ ὑποφέρει τριγύρω των ἀνθρώπων ὑπερόχους καὶ χωρὶς πειθαρχία. «Ἐάν ἤμουν εἰς τὴν θέσιν του — μοῦ ἐξωμολογήθηκα μὴ φορὰ — θὰ εἶχα τιμωρῆσει τὸν ἀντάρτην μὲ τρομερώτερη ποινή. Θὰ τὸν κατεδίκαζα σὲ ἀδράνεια καὶ ἀκνησία. Ἀντὶ ὅμως νὰ κάμῃ τοῦτο ὁ Θεὸς ὑπῆρξε πὺν ἐπιεικὴς γιὰ μένα καὶ μοῦδωκεν ὄλα τὰ μέσα ν' ἀκολουθήσω τὸν δρόμον γιὰ τὸν ὁποῖον ἤμουν γεννημένος. Καὶ μολοντὶ σήμερα ἐκουράσθηκα, ὅμως δὲν παραπονοῦμαι γι' αὐτό, γιατί, φίλε μου, θὰ ἤμουν πὺν στενοχωρημένος μέσα ἔς τοὺς κόλπους τῆς οὐρανοῦ μακαριότητος.»

Μὲ τοὺς ἀνθρώπους ὁ Διάβολος εἶναι πάντοτε ἀγαθός μολοντὶ ἡ ἀγαθότης του αὐτὴ ἔχει κάποιαν εἰρωνεία καὶ περιφρόνησι, πὺν πολλὰς φορές δὲν κατορθώνει νὰ τὴν κρύψῃ. Εἶναι, ἀπὸ τὸ ἐπάγγελμά του βέβαια, ὁ αἰώνιος ταραχοποιός τῆς ἀνθρωπότητος. Ἀλλὰ τόσο ἡ συνήθειά του αὐτὴ μὰς εἶναι γνώριμη, πὺν τὸν ἔκαμεν ὀλιγότερον ἄγριο καὶ τρομερό. Δὲν εἶναι πιά ὁ ἀπαίσσιος Διάβολος τῆς μεσαιωνικῆς, ἐποχῆς μὲ οὐρά καὶ κέρατα, πὺν ἐχάιδευαν ἡ παρ-

θένης ἔς τὰ μοναστήρια κ' ἐσκανδαλίζε τοὺς Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας ἔς τὴν ἔρημον.

Ὁ Διάβολος ἐνοίωσε καλά τώρα ὅτι ὁ πειρασμός εἶναι ἀνωφελής. Οἱ ἀνθρώποι ἀμαρτάνουν μόνον των, ἀνθρώπινα καὶ φησιμὰ, χωρὶς νὰ ὑπάρχῃ καμὴ ἀνάγκη νὰ τοὺς σπρώχνῃ κανεὶς ἔς τὴν ἀμαρτία. Τοὺς ἀφήνει λοιπὸν ἡσυχούς, καὶ αὐτοὶ τρέχουν πλάγι του ὅπως τὸ ἔρμα ἀπὸ τὴν κορυφὴ τοῦ βουνοῦ ἔς τὸν κάμπο. Ἔτσι δὲν τοὺς θεωρεῖ πιά γιὰ ἐχθρούς πὺν πρέπει νὰ νικήσῃ, ἀλλὰ γιὰ καλοὺς καὶ πιστοὺς ὑπηρέτους, πὺν εἶνε πάντα πρόθυμοι νὰ πληρώσουν τὸν φόρον των χωρὶς νὰ τοὺς παρακαλέσῃ. Γι' αὐτό, τὰ τελευταῖα χρόνια φέρεται πρὸς τοὺς ἀνθρώπους μὲ κάποια εὐσπλαγγία, πὺν σκεπάζει τὴν περιφρόνησίν του πὺν τρέφει πάντοτε γιὰ μὰς. Καὶ αὐτὸ τὸ ἐβεβαιώθηκα ἀπὸ μὴ συνομιλία μας ὁποῦ μοῦ ἀποκάλυψε κάτι τι πὺν ἐνδιαφέρει μερικὸς ἀπὸ ἐμὰς πὺν ζητοῦμε τὸ «ὑπεράνω» καὶ τὸ «ὑπερέραν».

***

Τὴν ὑστερὴν φορὰ πὺν τὸν εἶδα ἦτο σ' ἓναν ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς ἐρημικοὺς δρόμους πὺν τριγυρίζουν τὴν Φλωρεντίαν, ἀνάμεσα στὰ σταχτιά τεῖχη ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἀναπηδοῦν τὰ κλαδιὰ των ἐλαιοδέντρων. Περιπατοῦσε διαβάζοντας ἓνα μικρὸ βιβλιαράκι μὲ μαῦρον ντύσιμον, καὶ γελοῦσε ὅπως ἔβριε αὐτὸς νὰ γελᾷ. Ἐπλησίασα καὶ μόλις μὲ εἶδεν ἔκλεισε τὸ βιβλίον του καὶ ἀφοῦ μὲ πῆρε ἀπὸ τὸ χεῖρ ἀρχισε νὰ μοῦ λέγῃ.

— Γνωρίζω ἀπὸ πολλοὺς αἰῶνας αὐτὸ τὸ μικρὸ βιβλίον. Εἶναι ἡ Βίβλος καὶ τὴν διαβάζω κάποτε - πότε ὅταν θέλω νὰ διασκεδάσω. Αὐτὴ πὺν διαβάζω τώρα εἶναι ἀγγλικὰ γραμμένη γιατί παρετήρησα ὅτι τὰ ἐγγλέζικα πηγαίνουν πὺν καλά εἰς τὴν Παλαιὰ Διαθήκην, ἐνῶ τὴν Νέα Διαθήκην προτιμῶ νὰ τὴν διαβάζω ἰταλικὰ. Τώρα ἐδιάβαζα, γιὰ μωροιστὴ φορὰ τὰ πρῶτα κεφάλαια τῆς Γενέσεως καὶ ἐννοεῖς γιατί. Σ' αὐτὰ τὰ κεφάλαια παῖζω ἓνα πρόσωπο πὺν ἐνδιαφέρον καὶ εἶμαι γιὰ τοῦτο ὄχι μόνον ὑπερήφανος ἀλλὰ καὶ λιγάκι μάταιος. Εὐχαριστοῦμαι λοιπὸν νὰ βλέπω νὰ μὲ παρουσιάζουν σὰν φεῖδι στριφωμένο ὀλόγυρα ἔς τὸ δέντρο ὅπως ἔς τῆς παλαιῆς χαλκοτυπίας, ὑψώνοντας τὸ μαῦρον μου κεφάλι ἔς τὸ ὄρογ καὶ γυμνὸ κορμὶ τῆς θελατικῆς Εὔας. Εἶναι ὅμως κρῖμα πὺν ἡ ἱστορία τοῦ πειρασμοῦ ἀλλοιωθῆκεν ἔτσι ἄσχημα ἀπὸ τοὺς θεοφοβούμενους ἱστορικούς. Ἀλλὰ θάρθη μὴ ἡμέρα, ἂν ἔχω καιρό, πὺν θὰ κάμω ἐγὼ μὴ ἐκδοσι διορθωμένη τῆς Βίβλου, καὶ ὄχι μόνον διορθωμένη ἀλλὰ καὶ ἀξιομένη, διότι οἱ ἅγιοι καὶ εὐλαβεῖς συγγραφεῖς συχνὰ ἀποτροπιάζονται νὰ γράψουν τὸ ὄνομά μου καὶ ἔτσι ἀφῆσαν ἔς τὸ σῶτος κήρυγμα εὐμορφα κατορθώματα μου.

«Γιὰ νὰ ξαναρῶθῶ ἔς τὸ ζήτημα τοῦ πειρασμοῦ, σοῦ λέγω, ἀγαπητέ μου φίλε, ὅτι ἡ βιβλικὴ διή-

γησις εἶναι πὺν παραποιημένη. Καὶ αὐτὸ πὺν σοῦ λέγω δὲν τὸ εἶπα σὲ κανένα, ἀλλὰ θαρροῦ πὺς σὺ εἶσαι ἀπὸ ἐκεῖνους τοὺς ἀνθρώπους πὺν μπορεῖ κανεὶς νὰ εἰπῇ ὅτι δὲν φαντάζεται ἓνας ἀνθρώπος. Θὰ σοῦ ἐμυστηρευθῶ λοιπὸν πὺς ἐγὼ ποτέ μου δὲν ὑπῆρξα πειρασμός γιὰ κανένα, οὔτε καὶ διακροέας. Ὅταν ἐπρότεινα ἔς τὴν Εὔα νὰ δοκιμάσῃ τὸν ἀπηγορευμένον καρπὸν δὲν εἶχα καμὴ πρόθεσι νὰ ὀξω τοὺς ἀνθρώπους ἔς τὴν δυσμένεια τοῦ Θεοῦ. Ἀπειαντίας τὸ σχέδιό μου ἦταν νὰ ἐκδικηθῶ τὸν Ἰεχωβά πὺν, κατὰ τὴν γνώμη μου, μ' εἶχε κοκομεταχειρισθῆ. Μὲ μὴ λέξι ἤθελα νὰ τοῦ δημιουργήσω ἀντιπάλους ἔς τὴν παντοδυναμία του καὶ νὰ γιατί δὲν εἶχα καμὴ διάθεσι νὰ εἰπῶ ψέματα ὅταν ἔλεγα ἔς τὴν Εὔα «φάτε ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς καρποὺς καὶ θὰ γίνετε ὅμοιοι μὲ τὸν Θεόν».

«Καὶ ἔλεγα τότε, τὴν καθαρὰ ἀλήθεια. Γιατὶ πραγματικὰ τὸ ἀπαγορευμένον δέντρο ἦτο τὸ δέντρο τῆς ἐπιστήμης, τὸ δέντρο τῆς γνώσεως ὄχι μόνον τοῦ ἀγαθοῦ καὶ τοῦ κακοῦ, ὅπως λέγει ὁ ἔβραϊός, ἀλλὰ τῆς ἀλήθειας καὶ τῆς ψευθείας, τοῦ ὄρατοῦ καὶ τοῦ ἀόρατοῦ, τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς, των ἐμφύγων ὑπάρξεων καὶ των πνευματιών. Καὶ γνωρίζεις, ἀγαπητέ μου φίλε, ὅτι γνώσις εἶναι δύναμις, καὶ τὸ νὰ εἶναι κανεὶς θεὸς σημαίνει ἀκριβῶς ὅτι κατέχει τὴν γνώσιν καὶ τὴν δύναμιν. Ἔτσι δὲν ἐσκόπευα ν' ἀπατήσω τοὺς ἀνθρώπους συμβουλευσάν αὐτοὺς τὸν τρόπον νὰ γίνουν ὅμοιοι μὲ τὸν Ἰεχωβά. Τὸ συμφέρον μου λοιπὸν ἦτο νὰ ἐπιτύχουν γιὰ νὰ μὲ βοηθήσουν κ' αὐτοὶ κατόπιν νὰ ξαναποκτήσω τὸν οὐρανόν.»

«Βλέπω μέσα ἔς τὰ μάτια σου πὺς θέλεις νὰ μ' ἐρωτήσης κάτι τι καὶ ξεύρω τί θέλεις νὰ μ' ἐρωτήσης. Πὺς ὁ Ἀδάμ καὶ ἡ Εὔα ἀφοῦ ἔφαγαν τὸν ἀπηγορευμένον καρπὸν ὄχι μόνον δὲν ἔγειναν θεοὶ ἀλλὰ καὶ ἐδιώχθησαν ἀπὸ τὸν παράδεισον;

«Θὰ σοῦ τὸ ἐξηγήσω ἀμέσως αὐτὸ τὸ μυστήριον. «Ἡ Εὔα, ταραγμένη, δὲν παρετήρησεν ὅτι τὸ δέντρο ἦτο γεμάτο ἀπὸ λογιῶ-λογιῶν καρπούς. Οὔτε αἰουσε καὶ ὅτι τῆς ἔλεγα, πὺς δὲν ἀρκεῖ ἓνα-δύο μόνον ἀλλ' ἔπρεπε νὰ μὴν ἀφήσῃ καρπὸ γιὰ καρπὸ ἔς τὸ δέντρο, δηλαδὴ μὲ ἄλλα λόγια ν' ἀποκτήσῃ ἔτσι ὄλες τις γνώσεις. Ἀντὶ ὅμως νὰ κάμῃ ἔτσι, ἀφοῦ ἔφαγεν ἓνα, δὲν εἶχε καὶ τὴν ἐτοιμότητα τοῦ πνεύματος νὰ μαζέψῃ ὕστερα ὄλους τοὺς ἄλλους καὶ νὰ τοὺς φάγῃ γρήγορα πρὶν προφθάσῃ ὁ Ἰεχωβάς, πὺν μόλις ἀντελήφθηκε τὸν κίνδυνον, ἀμέσως τοὺς ἐλέταξεν ἔξω ἀπὸ τὸν παράδεισον. Ἐάν ὅμως ὁ Ἀδάμ καὶ ἡ Εὔα εἶχαν φάγει ὄλους τοὺς καρποὺς ἀπὸ τὸ θιαμματούρογ δέντρο, ὁ Γερω-Σαβαὼθ τότε δὲν θὰ εἶχε πιά τὴν δύναμιν νὰ τοὺς διώξῃ ἀπὸ τὸν παράδεισον. Διότι θὰ ἦσαν καὶ αὐτοὶ θεοὶ καὶ θὰ ἐμάχοντο μὲ τὸν Θεόν χωρὶς οἱ ἄγγελοι

μέ τις πύρινες δομφαίτες των να μπορούν να τους κάμουν κανένα κακό. Ο θεός τους έτιμώρησε διότι δεν άμαρτησαν όπως πρέπει. Το προπατορικόν άμαρτήμα έτιμωρήθηκε διότι δεν ήταν τέλειο. Έτσι συμβαίνει και σ' τον έπίγειο κόσμος. Όταν το κρίμα είναι άσημαντο τιμωρείται άυστηρά, όταν όμως είναι μεγάλο και σημαντικό τότε όχι μόνον μένει άτιμώρητο, αλλά και άμείβεται.

«Ο άνθρωπος λοιπόν αυτήν την ημέρα έχασε μίαν από τις ωραιότερες ευκαιρίες να γίνη θεός κ' εγώ να γυρίσω σ' τον ούρανό. Και όμως πιστεύω, καλέ μου φίλε, μολοντί σεις οι άνθρωποι δεν πιστεύετε σ' τις συμβουλές του Διαβόλου, ότι είνε ακόμα καιρός να γίνετε θεοί άποτρώνοντες τους άπηγορευμένους καρπούς του δέντρου. Ήξεύρω ότι μερικοί κόκκοι γεμάτοι από χυμόν είναι δεξιά και άριστερά σκορπισμένοι. Πρέπει όμως να παύσετε να βλέπετε προς τον παλαιόν παράδεισον και να τους αναζητήσετε μέσα σ' τα δάση σας. Να τους καλλιεργήσετε και τους περιποιηθήτε καλά έως ότου αναδώσουν μίαν φοράν ακόμα τους καρπούς των. Τότε — πιστέψατε τον παλιό σας φίλο τον Διάβολο που

μερικοί καλοθεληταί θέλουν να με παρουσιάσουν για έχθρό σας, — μπορείτε να τους φάτε ήσυχα ήσυχα, να χορτάσετε από αυτούς και θα ιδήτε ότι ή ύπόσχεςις μου θα πραγματοποιηθή.

«Θά θελήσετε ίσως τώρα να μου ζητήσετε μερικές οδηγίες και ένδειξεις για να εύρετε αυτό το δέντρο και τους καρπούς του. Αυτό δυστυχώς δεν είμπορώ να σας το ειπώ διότι άνώτεροι λόγοι μου το άπαγορεύουν. Πρέπει σεις οι ίδιοι να εύρετε μόνοι σας τα ίχνη του ύστερα από πολλήν ύπομονή και έπιμονή. Μόλις θά το ανακαλύψετε όμως το δέντρο με τους άπηγορευμένους καρπούς, με είδοποιείτε κ' έμένα, διότι τότε ή άποστολή μου θα έχη τελειώσει και ίσως ο πανάγιος θεός να με καλέση και πάλιν πλησίον του».

Η φωνή του Διαβόλου αυτή την στιγμή έγινε κάπως μελαγχολική. Η βαθεία κάδεται ρυτίδα που άυλακώνει το μέτωπό του μου φάνηκε πιο σκοτεινή. Κι' άφου έσταμάτησε μερικά δευτερόλεπτα σαν κάποια ξαφνική σκέψις να του ήλθεν, εξηκολούθησε τον δρόμο του σιωπηλός, βλέποντας τ' άστέρια που άρχιζαν να τρεμοσβύνουν μέσα σ' τον άχρωμον ούρανό της χαραυγής.

(Μετάφρ. Π. ΖΗΤΟΥΝΙΑΤΗ)

GIOVANI PAPINI

ΠΡΩΙΝΑΙ ΑΚΤΙΝΕΣ — Ν. ΑΛΕΚΤΟΡΙΔΗ

ΕΚΘΕΣΙΣ ΖΑΠΗΒΙΟΥ

ΕΚ ΤΗΣ ΕΝΕΤΟΚΡΑΤΟΥΜΕΝΗΣ ΚΡΗΤΗΣ

ΟΙ ΑΡΧΟΝΤΕΣ ΒΑΡΟΥΧΑΙ ΩΣ ΦΕΟΥΔΑΡΧΑΙ

των αντίζηλων, άφ' ου μάλιστα το είχαν άγοράσει απέστειλαν στόλους και στρατούς εις την νήσον και μετά πολυχρονίους αγώνας ο Πεσκατόρης μετά των Γενοατών εξεκένωσε διά συνθήκης την νήσον, οι δε Δημοκράται του Άδριου εγκαθίστανται όριστικώς πλέον εις την περιμαχητον νήσον από του 1211, και ο πτερωτός και ξιφοφόρος Λέων του Έδαγγελιστου Μάρκου παραλαμβάνει υπό την προστασίαν του και το Βασίλειον της Κρήτης, Regnum Cretae protego bronώμενος άπειλητικός προς τους προσβλέποντας αυτόν εγκαθιδρυμένον επί των ύψηλών τειχών και επάλξεων και άνωθεν των πυλών των παραλίων φρουρίαν της μαρτυρικής νήσου.

Εις την Κρήτην οι Ένετοι ίδρυσαν το φρουδαλικόν σύστημα της τότε έποχής. Ένετοι εύγενεις και δημόται (ιππότες και πεζοί) έστάλησαν εκ της μητροπόλεως εις την νέαν κτήσιν της Γαληνοτάτης, εξαίρεσει δε των εκκλησιαστικών και μοναστηρικών κτημάτων και μικρού μέρους δημοσίας γής περι τον Χάνδακα, ή Ένετική Κυβέρνησις διένειμεν εις τους άποίκους της πάσαν την υπαίθρον χώραν και παρεχώρησεν αυτοίς τόπον προς κατοικίαν εν ταίς πόλεσιν. Οι Ένετοι άποικοι απέλαμβανον αντί τούτων τάς συνθήεις φορολογικάς και στρατιωτικάς υποχρεώσεις των τιμαριούχων.

Τα πράγματα όμως δεν προέβησαν και τόσο δμαλώς, δσον θα ήρχοντο οι νέοι άποικοι και ως έπεθύμει ή νέα Κυριαρχος. Από της ανακτήσεως της Κρήτης υπό Νηηφόρου Φωκά (960 μ. Χ.) και μάλιστα από της στάσεως του Καρύκη κατά της Βασιλείας των Βυζαντινών, είχαν εγκατασταθή εν τη νήσω εύγενή τινα γέννη, οι 12 Άρχοντόπουλοι, ως λέγονται συνήθως, άνάγοντες την καταγωγήν των εις εύγενείς και ισχυρούς οίκους της Κωνσταντινουπόλεως και της Ρώμης, και είχαν ιδρύσει προ πολλού εν είδος έλληνικού μεσαιωνικού φρουδαλισμού.

Καιρίως δθεν έβλάπτοντο τα συμφέροντα των έγχωρίων φρουδαρχών διά της εγκαταστάσεως των Ένετών τιμαριούχων, διότι ή έχανον τελείως τα φέουδα και τάς προνομίας των, ή έτίθεντο εν μοίρα καταστάσιν των νέων επηλύδων Λατίνων. Άμέσως δθεν ήρχισεν ή δυσαρέσκεια και ή αντίδρασις κατά των ξένων σφετεριστών, άλλεπαλληλοι δε και άδιόκοποι επί 150 έτη εξηκολούθησαν αι στάσεις και έπαναστάσεις του έγχωρίου στοιχείου οδηγουμένου υπό των αρχαίων αρχόντων κατά των νέων δεσποτών.

Η Ένετική Διπλωματία κατείδε σν τω χρόνω

Οτε κατά την Δ' Σταυροφορίαν (1204) κατέλυσαν το Βυζαντιακόν Κράτος και διενεμήθησαν τάς χώρας του οι Φράγκοι ιππότες οι παράδοχοι αυτοί πρόμαχοι του Χριστιανισμού και έλευθερωταί των Άγίων Τόπων, οι Σταυροφόροι, όπως τους είχαν αποκαλέσει παίζοντες άμα και σπουδάζοντες οι πολλά υπ' αυτών παθόντες Βυζαντινοί, ή Κρήτη έλαχεν εις Βονιφάτιον τον Μομφερατικόν. Άλλ' ο εύγενής Ιταλός Ιππότης έχων άλλα σχέδια και άλλας βλέψεις επώλησεν άμέσως την νήσον εις την Ένετίαν αντί του ποσού χιλίων άγγυρών μαρκών (5 χιλ. δουκάτων), εις τιμήν δηλ. περίπου πράγματος κλοπιμαίου.

Οι άείτοτε όμως αντίζηλοι των Ένετών Γενοαται προέλαβον τους αντίπαλους πλεύσαντες έσπευσμένως τη ύποκηνησει και υπό την άρχηγίαν του περιφήμου άρχιερατου σιμπολίτου των Έρραίου Πεσκατόρη, κατέλαβον την νήσον και έτίτισαν 15 φρούρια εις διάφορα επίκαιρα αυτής σημεΐα, εξ ών έλαβον τα όνόματα διατηρούμενα και μέχρι σήμερα πολλοί των επαρχιών της Κρήτης.

Άλλ' οι Ένετοι δεν ήτο δυνατόν να αφήσωσι τόσοσν πολύτιμον λάφυρον εις τάς χείρας

δι πρὸς εἰρήνευσιν τῆς ταραχόδου νήσου ἔπρεπε νὰ προσεταιρισθῆ τοὺς ἰσχυροὺς καὶ ἀδικουμένους ἐκ τῆς νέας τῶν πραγμάτων τάξεως ἐντοπίους εὐγενεῖς. Οὕτω προέβη κατὰ τὸ σύστημα τῆς εἰς παραχωρήσεις πρὸς τοὺς σημαντικὰς, ἐνίοτε μάλιστα καὶ συνήψε συνθήκας σχεδὸν ἐξετελιστικὰς, ὅπως λ. χ. πρὸς τὸν ἰσχυρὸν οἶκον τῶν Καλλιέργων. Φέουδα, τιμαί, τίτλοι εὐγενείας (nobilitas Cretensis) παρεχωρήθησαν εἰς τοὺς Ἀρχοντορρωμαίους ἐκείνους, οἱ ὅποιοι διαβλέποντες μετὰ τόσους ματαίους ἀγῶνας καὶ ἀποτυχούσας ἀποπείρας τὸ ἀπελι καὶ ἀλυσταῖες περαιτέρω ἀντιδράσεως, συνδηλλάγησαν πρὸς τοὺς Ἐνετοὺς, προσελπίθησαν δὲ μόνον νὰ ἀποσπᾶσθαι ὅσον ἠδύναντο περισσότερας μὲν τιμὰς καὶ φέουδα ὑπὲρ ἑαυτῶν, προνομίας δὲ καὶ ἀτελείας ὑπὲρ τῶν ὁμοειθῶν.

Εἰς τῶν ἀρχαίων τούτων εὐγενῶν οἶκον ἦτο καὶ ὁ τῶν Βαρουχῶν, ἀνάγων τὴν καταγωγὴν του εἰς ἓνα ἐκ τῶν 12 Ἀρχοντοπούλων τῶν ἐκ τοῦ Βυζαντιοῦ ἐλθόντων, τὸν Κωνσταντῖνον Βαρουχῶν.

Πρὸ ἐτῶν οὐχὶ πολλῶν ἐτυπώθη ἐν Ἑλλάδι βιβλιαρίον ἐπιγραφόμενον *Οἰκογένεια Βαρουχῶν*, ἐν ᾧ εἰς τῶν σημερινῶν ἀπογόνων τῆς Κρητικῆς ταύτης οἰκογενείας ἐκ τοῦ κλάδου τοῦ μεταναστεύσαντος μετὰ τὴν ἄλωσην τῆς Κρήτης ὑπὸ τῶν Τούρκων εἰς Κεφαλληνίαν, συνέλεξεν ἀρχετὰ οἰκογενειακὰ ἔγγραφα τοῦ οἴκου τούτου καὶ ἠθέλησε νὰ γράψῃ τὴν ἱστορίαν τῆς οἰκογενείας ἀπὸ τῆς ὀλίγον μυθιστῆς ἐγκαταστάσεως τοῦ Ἀρχοντοπούλου Βαρουχῶν εἰς Κρήτην μέχρι τῶν ἡμερῶν του. Ἐκτὸς τῶν ἔγγραφων περιλαμβάνεται καὶ τὸ γενεαλογικὸν δένδρον τοῦ οἴκου ἀπ' ἀρχῆς μέχρι σήμερον. Τὸ σπουδαιότερον μέρος τοῦ βιβλιαρίου εἶναι ὁ λιθογραφικὸς πίναξ ὁ παρατιθέμενος εἰς τὸ τέλος αὐτοῦ, ἐν ᾧ εἰς τέσσαρας σελίδας ἀποτυπῶνται ἀθθεντικά κείμενα ἐνετικῶν χρόνων λατινιστῶν καὶ ἰταλιστῶν γεγραμμένα, ἀπευθυνόμενα πάντα πρὸς τοὺς Βαρουχῶν ἢ ἀναφερόμενα εἰς αὐτοὺς καὶ διαφωτίζοντα σπουδαία σημεῖα τῆς δράσεως αὐτῶν κατὰ τοὺς ἐνετικὸς χρόνους, μάλιστα κατὰ τοὺς δύο τελευταίους αἰῶνας τῆς ἐνετικῆς κυριαρχίας ἐν τῇ νήσῳ.

Τοῦ βιβλιαρίου αὐτοῦ, ὅπερ ἄνευ χρονολογίας καὶ τόπου ἐκδόσεως ἐπιμολόγησε μετὰ τῶν ἐν Ἑλλάδι μελῶν τῆς οἰκογενείας Βαρουχῶν, κατέχει ἀντίτυπον καὶ ὁ σεβαστὸς ἐν Χανίοις ἰατρός καὶ ἀπόγονος τοῦ οἴκου Νικόλαος Βαρουχῶν, τὸ ὁποῖον καὶ εὐγενῶς μοι παρεχώρησε πρὸ καιροῦ πρὸς μελέτην καὶ ἀντιγραφὴν τῶν ἐν τοῖς πίναξι ἡμερηθαρμένων καὶ ἐξιτήλων ἐν πολλοῖς ἀρχαίῳ ἔγγραφων. Τὸ βιβλίον αὐτὸ ἐπεξεργάσθη τελευταίον ἀναδημοσιεύσας σχεδὸν ὁλόκληρον ὁ γνωστὸς καὶ ἐξ ἄλλων περὶ Κρήτης ἐργασίων του, μεσαιωνολόγος Γερμανὸς Ernst

Gerland κατὰ πρῶτον μὲν ἐν τῇ *Revue de l'Orient Latin*, τελευταίον δὲ καὶ ἐν ἰδίῳ βιβλίῳ περὶ τῆς ἐν Κρήτῃ εὐγενείας κατὰ τὸν Μεσαίωνα (*Histoire de la noblesse Cretoise au moyen age Paris 1907*).

Ὁ οἶκος Βαρουχῶν εἶχε τὴν ἔδραν καὶ τὰς κτήσεις του εἰς τὴν ἐπαρχίαν Ἀμαρίων τῆς Ρεθύμνης. Φέουδα αὐτοῦ ἦσαν τὰ χωρία Μοναστηράκι μετὰ τῆς Ἀγίας Ἀννας καὶ ὁ Σμιλῆς. Θὰ εἶχε δὲ πάντως, κατὰ τὴν τότε συνήθειαν, καὶ οἰκίαν ἐν τῇ πόλει Ρεθύμνη, ὅπου οἱ τιμαριόχοι Βαρουχῶν ἦσαν ὑποχρεωμένοι νὰ μένωσιν οἰκογενειακῶς ἐπὶ τινά τοῦλάχιστον χρόνον κατ' ἔτος, καὶ δούκας ὑποπτοὶ καθιστάμενοι εἰς τὰς Ἐνετικὰς ἀρχὰς προσεκαλοῦντο, ἵνα εὐρίσκωνται ὑποχείριοι ἐν πάσῃ στιγμῇ.

Τὰ σωθέντα ἔγγραφα δὲν μᾶς ἐπιτρέπουν νὰ παρακολουθήσωμεν τὴν ἱστορίαν τῆς οἰκογενείας κατὰ τὰ 450 ἔτος τῆς ἐνετικῆς ἐν Κρήτῃ κυριαρχίας. Ἰδίως μᾶς λείπουν αἱ πληροφορίαι ποία ὑπῆρξεν ἡ στάσις καὶ ἡ πολιτεία τοῦ σημαντικοῦ οἴκου κατὰ τὰ πρῶτα 150 ἔτη τῆς ἀντιδράσεως κατὰ τῶν ξένων καὶ τῆς ἐθνικῆς ἀμύνης κατὰ τῶν κατακτητῶν. Διὰ νὰ καταλέγωνται ὅμως ἀναμφισβητήτως εἰς τὰ 12 πρωτεύοντα γένη τῆς νήσου, νὰ διατηρῶσι φέουδα καὶ τίτλους κατ' ὅλον τὸ διάστημα τῆς ἐνετικῆς κυριαρχίας καὶ νὰ ἀναγνωρισθῶσι καὶ ἐπικυρωθῶσι ταῦτα πάντα ὑπὸ τῶν ἐπισήμων ἀρχῶν καὶ νὰ ἔχωσι τὴν ἀνωτέραν φεουδαλικὴν ἐξουσίαν ὑπὲρ Ἐνετοὺς καὶ ἔγχοιρους εἰς δύο ἐπαρχίας τὸ Ἀμαρίον καὶ τὸν Ἀγ. Βασιλεῖον (Ἐπάνω Σύβριτος καὶ κάτω Σύβριτος) πρέπει πάντως νὰ δεχθῶμεν ὅτι οἱ εὐγενεῖς καὶ ἀξιωματικοὶ Βαρουχῶν, ὅπως τοὺς ἀποκαλεῖ ἀρχαιότερον βυζαντικὸν ἔγγραφο, ἀπειτέλουν ἀνεκαθεν οἶκον ἰσχυρὸν καὶ σημαίνοντα, ὅστις θὰ διεδραμάτισε σπουδαῖον ρόσον κατὰ τοὺς ἐθνικοὺς ἀγῶνας καὶ θεωρηθεὶς διὰ τοῦτο ἐπικίνδυνος εἰς τὴν Ἐνετικὴν Αὐθεντίαν θὰ ἔλαβε ἢ θὰ διετήρησε τὰς προνομίας καὶ τὰ φέουδα αὐτοῦ τὰ πατρογονικά.

Τὰ ἐν τῷ βιβλιαρίῳ ἀθθεντικά ἔγγραφα μᾶς δίδουν ἀρκετὰς πληροφορίας, ἐνδιαφερούσας οὐχὶ μόνον τὴν οἰκογένειαν Βαρουχῶν ἀλλὰ καὶ τὴν ἐν γένει ἱστορίαν τῆς Κρήτης ἐπὶ Ἐνετοκρατίας ἰδίᾳ διαφωτίζουσι τὸν τρόπον, κατ' ὃν κατὰ τοὺς δύο τελευταίους αἰῶνας τῆς ἐνετικῆς κυριαρχίας ἐπετέλουν οἱ ἀρχοντορρωμαῖοι τὰ φεουδαλικά των καθήκοντα πρὸς τὴν Κυρίαρχον, καὶ εἰς πόσῃν πολλῶν θὰ εὐρίσκοντο στενοχωρίαν νὰ συμβιβάζωσι τὰ ἐπιβεβλημένα ταῦτα ὑπὸ τῆς ἀνωτέρας βίας χρέη πρὸς τὸ ἐθνικὸν αἰσθημα καὶ τὴν πρὸς τοὺς ὁμοφύλους καὶ ὁμοδόξους συμπάθειαν.

Τὸ ἀρχαιότατον ἐπίσημον ἔγγραφο (ἂν ἐξαιρέσωμεν τὰ ὑποβολιμαία ἢ μετασκευασμένα ἐκ παραδόσεων ἀρχαιότερων βυζαντικῶν δῆθεν ἔγ-

γραφα, εἶναι τὸ τοῦ Δουκὸς Κρήτης Ἀγγέλου Μωροζίνῃ τῆς 12 Αὐγούστου 1254, δι' οὗ παραχωροῦνται εἰς τὸν Μιχαὴλ Βαρουχῶν Pettochilo (Πετρόχειλον;) δύο καβαλλερίας (ἰπποτικά φέουδα), ὧν μία μὲν εἶναι τὸ Μοναστηράκι μετὰ τῆς Ἀγίας Ἀννας, ἡ ἄλλη δὲ εἶναι ὁ Σμιλῆς (Smilea) ἀμφότερα ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Ἀμαρίων (Ἐπάνω Σύβριτος). Ἀντὶ τῆς παραχωρήσεως ταύτης ὁ Μιχ. Βαρουχῶν ὀφείλεται δι' ἑαυτὸν καὶ τοὺς ἀπογόνους του πιστῶν εἰς τὸν Δούκα καὶ τοὺς διαδόχους του, ὑποχρεούμενος νὰ ἔχη τοὺς αὐτοὺς φίλους καὶ ἐχθροὺς μετὰ τὴν Ἐνετικὴν Πολιτείαν, νὰ ἐκτελῇ τὰς φεουδαλικὰς του ὑποχρεώσεις ὅπως καὶ οἱ λοιποὶ τιμαριόχοι, καὶ προσκαλούμενος νὰ ἔρχεται οἰκογενειακῶς νὰ διαμένῃ ἐν Χάνδακι ἢ ὅπου ἀλλαχοῦ ἠθέλει κληθῆ. Ἡ παράβασις ἐνὸς τῶν ὄρων τούτων καθιστᾷ αὐτὸν ἐπιπτώον τῶν παραχωρουμένων τιμαρίων.

Ἐκ τῶν χρόνων καὶ τοῦ ἔτους τοῦ ἀνωτέρω ἔγγραφου καταφαίνεται ὅτι ἡ παραχώρησις αὐτῆ τῶν δύο ἰπποτικῶν φεούδων εἰς ἓν πρόσωπον ὑπῆρξεν ἔργον ἀνάγκης διὰ τὴν Ἐνετικὴν Κυβέρνησιν, ὅτι αἱ παραχωρήσεις αὐταὶ θὰ ἦσαν ἀποτέλεσμα συμφωνίας καὶ συνδιαλλαγῆς κατόπιν ἀντιστάσεως καὶ ἀντιδράσεως τοῦ ἰσχυροῦ ἀρχοντορρωμαίου Μ. Βαρουχῶν. Θὰ ἦτο οὗτος εἰς ἔξοκείνων τῶν Κρητῶν εὐγενῶν, οἵτινες διὰ τῶν ὀλων ἐξηγάσασαν τὴν Ἐνετικὴν Διοίκησιν τῆς νήσου νὰ ἀναγνωρίσῃ τὰ ἀρχαῖα αὐτῶν προνομία καὶ ἐγκαταστήσῃ αὐτοὺς χάριν τῆς ἰδίας ἡσυχίας καὶ ἀσφαλείας εἰς τὰ τιμάρια αὐτῶν τὰ ἀρχαῖα, τὰ ὁποῖα ἠθέλησαν οἱ Ἐνετοὶ ἀποικιοὶ νὰ σφετερισθῶσιν.

Μετὰ δέκα περίπου ἔτη ἐπὶ Δουκὸς Κρήτης Ἰακώβου Δελφίνου (1260 - 1262) διὰ νέου ἐπισήμου ἔγγραφου γίνεται διανομὴ τῶν δύο φεούδων Μοναστηρακίου Ἀγίας Ἀννας καὶ Σμιλῆς μετὰ τῶν δύο ἀδελφῶν τοῦ γνωστοῦ ἤδη Μιχαὴλ Βαρουχῶν καὶ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ Βασιλείου Βαρουχῶν Ἐπισκόπου Ἀρίου. Καὶ ὁ μὲν Μιχαὴλ λαμβάνει τὸ φέουδον Ἀγίαν Ἀνναν Μοναστηράκι, ὁ δὲ Βασιλεῖος τὸν Σμιλῆν. Ἐπειδὴ ὅμως οὗτος ὡς κληρικὸς (πρῶτον Ἐπίσκοπος Ἀρίου ἢ τιτουλάριος) δὲν ἠδύνατο νὰ ἐκτελῇ τὰς στρατιωτικὰς ὑποχρεώσεις πρὸς τὴν Αὐθεντίαν, τὸ φέουδον μεταβιβάζεται ἀπ' εὐθείας εἰς τὸν υἱὸν του Γεώργιον Βαρουχῶν. Κατόπιν ὀρίζονται τὰ ὄρια καὶ ἡ περιοχὴ ἑκατέρου φεούδου, καὶ εἰς ἄλλο ἔγγραφο τῶν αὐτῶν χρόνων καταγράφονται ὀνομαστῶς οἱ πάροικοι (Villani) τῶν δύο τιμαρίων.

Ἄλλο φέουδον παραχωρεῖ ὁ αὐτὸς Δουξ εἰς τὸν ἀνω μνημονευθέντα Γεώργιον Βαρουχῶν, τὸν υἱὸν τοῦ ἐπισκόπου, τὴν Γένναν (τοῦ Ἀμαρίου), τὸ ὁποῖον ἀνήκε καὶ πρότερον εἰς τὸν αὐτὸν Ἐπίσκοπον Ἀρίου, καὶ νῦν αὐτὸς οὗτος τὸ ἐξήτησεν ὑπὲρ τοῦ υἱοῦ του. Πατὴρ δὲ καὶ υἱὸς

ὑπόσχονται πιστὴν ὑπακοὴν εἰς τὰ κελεύσματα τῆς Ἐνετικῆς Διοικήσεως ὀλίγον ὕστερον βλέπομεν εἰς ἄλλο ἔγγραφο νὰ διανέμεται τὸ αὐτὸ τιμάριον Γέννα μετὰ τοῦ Γεωργίου Βαρουχῶν καὶ τοῦ θεοῦ του Μιχαὴλ.

Εἰς ἄλλο διάταγμα τοῦ αὐτοῦ Δουκὸς παραχωρεῖται εἰς τὸν Βασιλείου Βαρουχῶν υἱὸν τοῦ ἀποθανόντος Ἐπισκόπου υδρομύλος καὶ κήπος τὰ ὁποῖα εἶχε καταρτίσει ὁ Ἐπίσκοπος ζήτησας καὶ λαβὼν παρὰ τῆς Κυβερνήσεως ὕδωρ τοῦ Δημοσίου, ἡ παραχώρησις ὅπως γίνεται ὑπὸ τὸν ὄρον νὰ κατέχωνται ταῦτα ὑπὸ τῆς μητρὸς τοῦ αἰτούντος, τῆς χήρας δηλ. τοῦ Ἐπισκόπου Βασιλείου ἐφ' ὅρον ζωῆς.

Ἐν ζήτημα μοι γεννᾶται ἐκ τῆς ἀναγνώσεως τῶν τελευταίων αὐτῶν ἔγγραφων, πῶς ὁ Βασιλεῖος Βαρουχῶν λέγεται, καὶ μάλιστα εἰς ἐπίσημα ἔγγραφα, Ἐπίσκοπος Ἀρίου καὶ ἀναγνωρίζεται ὡς τοιοῦτος ὑπὸ τοῦ Δουκὸς, ἐν ᾧ εἶναι γνωστὸν καὶ ἐξηκριβωμένον ὅτι οἱ Ὀρθόδοξοι Ἐπίσκοποι ἀπληθήθησαν καὶ δι' ἐκτὸς τῆς Κρήτης, τὰς δὲ Ἐπισκοπὰς κατέλαβον καὶ ἐνέμοντο Λατῖνοι Ἐπίσκοποι ὑπὸ τοῦ Πάπα στελλόμενοι. Ἵσως κατὰ τινὰ τῶν συχνῶν ἐπαναστάσεων ὁ Βασιλεῖος εἶχε χειροτονηθῆ Ἐπίσκοπος Ἀρίου καὶ πιθανῶς ἐπὶ τινὰ χρόνον, διαρκούσης τῆς ἐπαναστάσεως καὶ εὐρισκομένης τῆς Ἐπισκοπῆς Ἀρίου εἰς τὰς χεῖρας τῶν Ἐπαναστατῶν, ὁ Βασιλεῖος καὶ ἐξήσκησεν ἀρχιερατικὰ καθήκοντα. Διὰ τοῦτο κατὰ τὴν πρώτην συνδιαλλαγὴν τῶν Βαρουχῶν πρὸς τὴν Ἐνετικὴν Κυβέρνησιν τοῦ 1252 αὐτὸς δὲν λαμβάνεται ὑπ' ὄψει ἀλλὰ τὰ φέουδα παραχωροῦνται εἰς τὸν ἀδελφόν του Μιχαὴλ. Κατόπιν ὅμως μετὰ δεκαετίαν περίπου ἐξομαλύνονται αἱ σχέσεις καὶ τοῦ Βασιλείου πρὸς τὴν Κυβέρνησιν, καὶ τότε γίνεται νέα διανομὴ τῶν φεούδων καὶ λαμβάνει ὁ υἱὸς του τὸ πατριῶν μερίδιον ἐκ τῶν οἰκογενειακῶν τριῶν τιμαρίων. Ὅτι δὲν ἦτο πλέον κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν Ἐπίσκοπος Ἀρίου ἐν ἐνεργείᾳ ἀλλὰ διέμενε ἐν τοῖς πατριωτικῶν κτήμασιν ἐν Ἀμαρίῳ κίλων μύλους καὶ φρυτεῶν κήπους διὰ διοικητικῶν ὕδατος παραχωρηθέντος ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως, αὐτὸ δεικνύει τὸ πρᾶγμα ἀναμφισβητήτως, ἐξ ἄλλου ὅμως καὶ ὁ Δουξ ἀναγνωρίζει τὸ ἐκκλησιαστικὸν ἀξίωμα τοῦ Βασιλείου καὶ τὸν ὀνομαζέει τιμῆς χάριν Ἐπίσκοπον. Ἡ Ἐπισκοπὴ Ἀρίου ἢ Ἀγρίου ἔχουσα τὴν ἀρχὴν τῆς ἀπὸ τῆς πόλεως Ἀγρίου (εἰς τὰ σημερινὰ σύνορα Μυλοποτάμιου καὶ Ρεθύμνης παρὰ τὴν θάλασσαν) κατελήφθη φαίνεται ὑπὸ Ἑλλήνων Ἐπισκόπων κατὰ τὰς διαφόρους ἐπαναστάσεις μετ' ἐπιμονῆς τὸ τοιοῦτον ἐγένετο καὶ κατὰ τὴν ἐπαναστάσιν τοῦ Ἀλεξίου Καλλιέργου, οὗτος δὲ συνθηκολογήσας πρὸς Ἐνετοὺς ἐξήτησεν ἐπιμόνως καὶ ἔλαβε τὸ δικαίωμα νὰ ἔχη Ἑλληνα Ἐπίσκοπον ἐν Ἀγρίῳ, δικαίωμα τὸ ὁποῖον δὲν

γνωρίζομεν ακριβῶς πόσον χρόνον διετήρησε μετὰ τὴν σφοδρὰν διαμαρτυρίαν τοῦ τότε Πάπα πρὸς τὸν Δούκα τῆς Ἑνετίας.

Ἐν ἄλλο ζήτημα μένει δι' ἐμὲ τοῦλάχιστον ἄλυτον πῶς ὁ Βασίλειος Βαρούχας, Ἐπίσκοπος ὢν, ἔχει τέκνα (Γεώργιον καὶ Βασίλειον) καὶ διὰ καταλείπει ἀποθνήσκων καὶ γυναῖκα χήραν ἐκτὸς ἐὰν παραδεχθῶμεν ὅτι εἰς γάμον προήλθε μετὰ τὴν ἐγκατάλειψιν τῆς Ἐπισκοπῆς Ἀρίου, ἀλλὰ τότε οἱ υἱοὶ αὐτοῦ οἱ λαμβάνοντες τὰ φέουδα καὶ ζητοῦντες τὰς ἄλλας ἰδιοκτησίας τοῦ πατρὸς των θὰ ἦσαν ἀκόμη παῖδες οὐχὶ πλέον τῶν δέκα ἐτῶν.

Καὶ αὐτὰ μὲν ἦσαν τὰ τιμάρια, αἱ κτήσεις, οἱ δουλοπάροικοι, τὰ ὁποῖα οἱ Βαρούχαι συνθηκολογήσαντες πρὸς τὴν Ἑνετιανὴν Κυβέρνησιν ἔλαβον ἢ μᾶλλον, ὡς πιστεύω, ἀνέλαβον καὶ ἐπισήμως ἐπικυρωθέντα πατριαν τῶν ὄντα κληρονομίαν. Πῶς νῦν ἐξεπλήρωσαν καὶ τὰς ἀντιστοιχοῦς αὐτῶν φεουδαλικὰς ὑποχρεώσεις πρὸς τὴν κυρίαρχον Πολιτείαν; Περὶ τούτου συγχρόνως μαρτυρίας δὲν ἔχομεν, ἢ μᾶλλον μᾶς λείπουν ἀκόμη, ἅτε ἀδημοσιεύτου εἰσέτι καὶ ἀγνώστου ὄντος τοῦ κολοσιαίου ὑλικοῦ τῆς ἐν Κρήταις Ἑνετοκρατίας τοῦ ἀποκειμένου ἐν ταῖς Βιβλιοθήκαις τῆς Ἑνετίας. Γνωρίζομεν, ὅτι κατὰ τοὺς πρώτους αἰῶνας οἱ Κρήτες φεουδάρχαι Ἑνετοὶ καὶ ἐντόπιοι δὲν ἦσαν ὑποχρεωμένοι νὰ στρατεύωσιν εἰς ὑπερορίους ἐκτὸς τῆς Κρήτης στρατείας, οὐδὲ νὰ ὑπηρετῶσιν εἰς τὰς γαλέρας, ὥστε μόνον εἰς τὴν φρουρῆσιν τῆς νήσου ἀπὸ ξενῶν ἐπιδρομῶν καὶ εἰς τὴν καταστολὴν τῶν ἐσωτερικῶν στάσεων ἐχρησιμοποιοῦντο οἱ τιμαριούχοι. Ἴνα δὲ πάντοτε εἶναι ἔτοιμοι καὶ ἐπαρκῶς ἐξοπλισμένοι καὶ ἐξησχημένοι διὰ πᾶν ἐνδεχόμενον, ἐγίνοντο κατ' ἔτος αἱ λεγόμεναι στρατιωτικαὶ ἐπιθεωρήσεις (μόστραι) τῶν φεουδαρχῶν Ἑνετῶν καὶ ἐντοπίων, καθ' ὅς οὗτοι ἦσαν ὑποχρεωμένοι νὰ παρουσιάζωνται ἀνοπλοὶ συνοδευόμενοι ὑπὸ τῶν ἀπαραιτήτων στρατιωτῶν πεζῶν καὶ ἵπλων καὶ νὰ ὑποβάλλωνται εἰς τὴν ἐξέλεξιν τῶν προἰσταμένων στρατιωτικῶν ἀρχῶν.

Εἶναι ὁθεν φυσικὸν νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι τοιαῦτα τινὲς θὰ ἦσαν καὶ τῶν Βαρουχῶν αἱ στρατιωτικαὶ ὑποχρεώσεις κατὰ τοὺς πρώτους αἰῶνας. Ὑστερον ὅμως, ἀφ' οὗ αἱ μὲν ἐσωτερικαὶ στάσεις ἢ τέλεον κατέπαισαν, ἢ περιοριζόντο μόνον εἰς μικρὰ τοπικὰ κινήματα εὐκόλως καταστέλλόμενα, τοῦναντίον δὲ ἠῆξαν αἱ στρατιωτικαὶ ἀνάγκαι τῆς Γαληνοτάτης ἐκτὸς τῆς Κρήτης ἐνεκα τῶν συχνῶν πρὸς τοὺς Τούρκους συγκρούσεων καὶ πολέμων, ἤρχισεν φαίνεται κατὰ μικρὸν ἢ Ἑνετικῆ Κυβέρνησις νὰ ζητῇ τὴν συνδρομὴν τῶν Κρητῶν τιμαριούχων καὶ δι' ὑπερορίους στρατείας ἐκτὸς τῆς νήσου καὶ μάλιστα ἐπὶ τῶν γαλερῶν τότε δὲ ἤρχισε καὶ ἡ καταθλιπτικὴ ἀναγκαστικὴ στρατολογία τῶν Κρητῶν ἀγορῶν

ὡς κωπηλατῶν εἰς τὰς Ἑνετικὰς γαλέρας ἢ ὑπὲρ πᾶν ἄλλο μισητῆ καὶ φοβερὰ αὐτῇ ἀγγαραία, ἀφ' οὗ οἱ μὲν Κρήτες τῆς ἐποχῆς ταύτης εἶχον ἀπομάθει ἀπὸ πολλοῦ τὴν θάλασσαν, ὀλίγοιτο δὲ τῶν συλλαμβανόμενων δὲν ἐπανέβλεπον πλέον τὴν πατριαν γῆν, ἀλλ' εὗρισκον οἰκτρὸν θάνατον πνιγόμενοι ἢ φονευόμενοι ἐν ταῖς ναυμαχίαις ἢ ὑπὸ λοιμικῶν ἀσθενειῶν καὶ φρικτῶν κακονχιῶν θεριζόμενοι.

Σειρὰ ἐπισήμων ἐγγράφων, μᾶς δίδουσι σαφῆ ἰδέαν πῶς ἐγίνοντο αἱ ἀγγαραίαι αὐταὶ καὶ ἀναγκαστικαὶ στρατολογίαι καὶ ποῖαι ἦσαν αἱ ἐκδουλεύσεις, τὰς ὁποίας ἀπῆτει παρὰ τῶν ἐν Κρήτῃ τιμαριούχων ἢ Ἑνετικῆ Κυβέρνησις. Τὰ ἐγγράφα ταῦτα εἶναι ἀπὸ τοῦ 1567 - 1572.

Οἱ χρόνοι αὐτοὶ ὑπῆρξαν χαλεποὶ διὰ τὴν Ἑνετιανὴν καὶ τὴν Κρητῆν. Ἡ Σοῦδα κυριεύεται ὑπὸ τῶν Τούρκων κατὰ τὸ 1567. Τὰ Χανιά μόλις διαφεύγουσι τὴν καταστροφὴν. Τὸ Ρέθυμνον καταλαμβάνεται ὑπὸ τοῦ Ἀλγερινοῦ στόλου καὶ πυρπολεῖται μὲ μεγάλην φθορὰν ἀνθρώπων καὶ πραγμάτων οἱ Κρήτες χωρικοὶ ὠφελούμενοι τῶν δυσχερειῶν τῆς Ἑνετικῆς Κυβερνήσεως ἐπαναστατοῦσι, μετ' ὀλίγον δὲ ἄρχεται καὶ ὁ πόλεμος τῆς Κύπρου. Κατ' αὐτὴν τὴν ἐποχὴν ἐγένετο καὶ ἐπανάστασις τοῦ Καντανολέου εἰς τὰς δυτικὰς ἐπαρχίας.

Εἰς τὰς δυστυχεῖς ταύτας περιστάσεις ἀναφέρονται, τὰ κατόπιν ἐγγράφα τῆς οἰκογενείας Βαρούχα.

Ἐγγράφον τῆς Διοικήσεως Ρεθύμνης (1567) πρὸς ἓνα τῶν Βαρουχῶν ἀναθέτει αὐτῷ τὴν φροντίδα τῆς τακτοποιήσεως καὶ ἐπιβλέψεως τῶν παραλίων φρουρῶν (guardie), αἱ ὁποῖαι ἔπρεπε νὰ φυλάττωσι τὰ παράλια τῆς νήσου καὶ νὰ εἰδοποιῶσι ἐγκαίρως τὴν ἐμφάνισιν ἐχθρικῶν πλοίων καὶ καλῶσι πρὸς βοήθειαν.

Κατὰ τοὺς χρόνους τούτους τρεῖς ἦσαν οἱ Βαρούχαι οἱ κατέχοντες τὰ πατρογονικὰ φέουδα ἐν Ἀμαρίῳ, οἱ τρεῖς ἀδελφοὶ Γεώργιος, Ἰωάννης καὶ Κωνσταντῖνος ἐκ τοῦ κλάδου Μακρυμάλλη. Πρὸς τοὺς τρεῖς τούτους ἀδελφοὺς ἢ πρὸς τὸν Γεώργιον μόνον ὡς πρεσβύτερον ἴσως ἢ καὶ μᾶλλον σημαίνοντα ἀποστέλλονται τὰ ἐγγράφα ταῦτα. Ἐνίοτε ἀναφέρεται καὶ ὁ Ἰωάννης Βαρούχας ἐκ τοῦ Κλάδου Ξερίτη.

Κατὰ τὸν Αὐγουστον τοῦ 1570 ἡ Διοίκησις Ρεθύμνης (ἦτοι ὁ Ρέκτωρ οἱ δύο τοῦ Σύμβουλοι καὶ ὁ Γενικὸς Προνοητῆς) γράφουσιν εἰς τὸν Γεώργιον καὶ Ἰωάννην Βαρούχας, νὰ μεταβῶσιν εἰς τὰ χωρία τὰ ὁποῖα τοῖς εἶχον ὑποδείξει προηγουμένως καὶ νὰ συναθροίσουσι τὸν σημειωθέντα ἀριθμὸν τῶν ἀνδρῶν διὰ τῆς πειθοῦς ἢ καὶ τῆς βίας καὶ τοὺς ὀδηγήσωσιν εἰς Ρεθύμνην πρὸς ἐκτέλεσιν τῆς στρατιωτικῆς των θητείας. Πρὸς ἐκτέλεσιν τῆς διαταγῆς ταύτης παραχωρεῖται εἰς τοὺς Βαρούχας ἢ ἄδεια, νὰ ὀπλίσωσιν

ὄσους ἀνθρώπους κρίνωσιν ἀναγκαῖον νὰ τοὺς συνοδεύωσι, καὶ ἂν εὗρωσιν ἀντίστασιν ἢ δὲν θελήσωσι τινὲς νὰ συμμορφωθῶσι, νὰ πυρπολῶσι τὰς οἰκίας των καὶ νὰ κατὰσχῶσι τὰ ὑπάρχοντά των, ἵνα δοθῶσιν εἰς ἐκείνους οἵτινες οἰκεία θελήσει προσέλθωσι πρὸς ἐξυπηρέτησιν τῆς Δημοκρατίας εἰς τοὺς κρίσιμους τούτους καιροὺς, καὶ οἱ ὁποῖοι θὰ ἀνταμειφθῶσιν ἐπαξίως τῶν ὑπηρεσιῶν τὰς ὁποίας θὰ παράσχωσιν.

Οἱ ἀδελφοὶ Βαρούχαι καὶ προσωπικῶς οἱ ἴδιοι ὑπηρετήσαν ἐπὶ τῶν γαλερῶν, ὅπως μαρτυρεῖ ἐγγράφον τοῦ Ἀρχιστρατήγου Ἰερωνύμου Ζάνε ὑπὸ χρονολογίαν 13 Ὀκτωβρίου 1570, δι' οὗ πιστοποιεῖται ὅτι ὁ Γεώργιος καὶ Ἰωάννης Βαρούχας, ὑπηρετήσαν μετ' ἄλλων πιστῶν ἀρχόντων ἐπὶ τῆς γαλέρας τοῦ Ἰακώβου Γενο ἀνευ οὐδεμιᾶς ἀντιμισθίας.

Διὰ τὴν ὑπηρεσίαν τῶν γαλερῶν ἐχρηάζοντο στρατιῶται τοῖσιν καὶ ἄλλοι ὀπλίται λεγόμενοι Galeoti καὶ ἰδιαίτερος οἱ κωπηλάται. Καὶ ὡς στρατιῶται μὲν ἐλαμβάνοντο οἱ λεγόμενοι Ἀρχοντόπουλοι καὶ ἀρχοντορρωμαῖοι (Arcondoruli, Arcondoromei), ἦτοι ἐλεύθεροι μὲν Κρήτες, ἀλλ' οὐχὶ τιμαριούχοι ὑπηρετοῦντες ὑπὸ ἀξιοματικῶς τοὺς Ἑνετοὺς ἢ Κρήτας τιμαριούχους, ὡς κωπηλάται δὲ ἐστρατολογοῦντο οἱ πάροικοι (Villani) καὶ δὴ, ὡς θὰ ἴδωμεν, τὰ μᾶλλον κακοποιὰ καὶ ἐπικίνδυνα στοιχεῖα.

Κατὰ τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1571 ἡ Διοίκησις Ρεθύμνης δίδει τὴν ἐντολὴν εἰς τὸν Γεώργιον Βαρούχαι νὰ ἐξέλθῃ εἰς Ἀμαρίον συνοδευόμενος ὑπὸ φρουρᾶς ἰδίας, ὅσην ἠθέλε κρίνει ἀναγκαῖον, καὶ νὰ στρατολογήσῃ τὸ 1/10 τῶν ὑπαρχόντων Ἀρχοντοπούλων δίδων εἰς αὐτοὺς τὴν διαβεβαίωσιν, ὅτι θὰ χρησιμεύσωσιν ὡς στρατιῶται ἐπὶ τῶν πλοίων καὶ οὐχὶ δι' ἄλλην τινα ὑπηρεσίαν (κωπηλάται ἢ εἰς ἀγγαραίαν). Εἰς τοὺς ἀπειθοῦντας τοὺς ὁποίους αὐτὸς ἠθέλεν ὑποδείξει, ἢ Ἑνετικῆ Κυβέρνησις θὰ ἐπιβάλλῃ τὴν πρέπουσαν τιμωρίαν.

Κατὰ τὴν 10 Ἰουνίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους ὁ Βαρούχας λαμβάνει ἀκόμη διαταγὴν νὰ στρατολογήσῃ ἐκ τοῦ διαμερισματος τοῦ 10 ἐνόπλους ἀρχοντοπούλους, οἱ ὁποῖοι νὰ ἀναπληρώσωσι ἄλλους 10 δραποτεύσαντας ἐκ τῆς ὑπηρεσίας τοῦ Ἀνδρέα Καλλιέργη ἀξιοματικῶ ἐπὶ γαλέρας, ἦτις εἰτοιμάζεται νὰ σπεύσῃ πρὸς συνάντησιν τοῦ Γενικοῦ Προνοητοῦ τοῦ στόλου, ὑπόσχεται δὲ εἰς αὐτοὺς ἢ Κυβέρνησις τὴν ἀντάξιον ἀμοιβήν.

Τὸ ἀκόλουθον ἔτος 1572 ὁ Γενικὸς Προνοητῆς Χανίων Λουκάς Μικιέλης, γράφει εἰς τοὺς τρεῖς ἀδελφοὺς Γεώργιον, Ἰωάννην καὶ Κωνσταντῖνον Βαρούχας Μακρυμάλλη καὶ εἰς τὸν Ἰωάννην Βαρούχαι Ξερίτη, οἵτινες προσέφεραν ἑαυτοὺς αὐθομήτως πρὸς ἐξυπηρέτησιν τῆς Δημοκρατίας, ὅτι ὑπαρχούσης ἐπείγουσης ἀνάγκης νὰ ἐξαρτηθῶσι τέσσαρες γαλέραι ἐν Χανίοις,

ἐπιφορτίζονται οἱ εἰρημένοι νὰ μεταβῶσιν εἰς τὰ χωρία τοῦ Ἀμαρίου καὶ νὰ στρατολογήσωσιν ὅσον δύνανται μεγαλύτερον ἀριθμὸν Γαλεοτῶν, ἰδίως ἐξ ἐκείνων, οἵτινες δὲν ὑπηρετήσαν κατὰ τὰ προηγουμένα ἔτη, φροντίζοντες μόνον νὰ μὴ εἶνε βεβαρημένοι οἱ στρατολογούμενοι ὑπὸ πολυμελοῦς οἰκογενείας. Ταυτοχρόνως δὲ νὰ συλλάβωσι τοὺς κλέπτας καὶ τοὺς ἄλλους κακοποιούς διὰ νὰ χρησιμοποιοῦνθῶσιν ὡς κωπηλάται.

Παρομοίαν ἐντολὴν λαμβάνουσι πάντες οἱ Βαρούχαι παρὰ τοῦ ἰδίου Γενικοῦ Προνοητοῦ τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1572. Ὑπομνησθεὶς εἰς αὐτοὺς τὰς ὑπηρεσίας τῶν προγόνων καὶ τὰς ἰδικὰς των αὐθορητῆτους καὶ ἀφιλοκερδεῖς ἐκδουλεύσεις καὶ ἐξουσιοδοτεῖ αὐτοὺς νὰ περιέλθωσι τὰ χωρία τοῦ Ἀμαρίου καὶ νὰ στρατολογήσωσι 40 Γαλεοτῶν, νὰ συλλάβωσι δὲ καὶ τοὺς λιποστράτους, τοὺς ληστὰς καὶ τοὺς ἄλλους κακοποιούς, οἵτινες ἐνοχλοῦσι ὄχι μόνον τὸ διαμέρισμα Ρεθύμνης, ἀλλὰ καὶ τὸ τῶν Χανίων καὶ τοῦ Χάνδακος καὶ νὰ ὀδηγήσωσιν αὐτοὺς ἐμπροσθέν του, ἔχοντες ἐξουσίαν, ἂν εὗρωσι ἐμποδίων ἢ ἀντίστασιν τινα ἐκ μέρους αὐτῶν, νὰ πυρπολήσωσι τὰς οἰκίας των, νὰ κόψωσι τὸν πώγωνά των καὶ νὰ δημεύσωσι τὰ ὑπάρχοντά των, ἐκ δὲ τῶν χρημάτων αὐτῶν νὰ πληρωθῶσιν ἐκεῖνοι οἵτινες θὰ διαταχθῶσι νὰ ὑπηρετήσωσι πρὸς ἀντιπατάσασιν των.

Κατὰ τὴν 21 Μαΐου τοῦ αὐτοῦ ἔτους, ἄλλη ἐπιστολὴ τοῦ αὐτοῦ Γεν. Προνοητοῦ ἀναθέτει εἰς τοὺς Βαρούχας καὶ τῶν δύο κλάδων νὰ εἰδοποιήσωσι τοὺς Ἀρχοντορρωμαίους τῆς ἐπαρχίας των νὰ παρευρεθῶσιν ὅλοι εἰς Ρεθύμνην τὴν ἐπομένην Κυριακὴν 24 Μαΐου ἐπὶ ἀπειλῇ πάλιν σκληρῶν τιμωριῶν.

Εἰς τὸ χωρίον Ἀμπελάκι τῆς Ρεθύμνης ἐγένετο τῇ 24 Ἰουνίου τῇ προσκλήσει τοῦ Γενικοῦ Προνοητοῦ τοῦ Κράτους Μαρίνου Καβάλλη, συνάθροισις ὅλων τῶν Ἀρχοντορρωμαίων τοῦ τμήματος Ρεθύμνης. Ἐκεῖ ὁρίσθη ὁ ἀριθμὸς τῶν τοξοτῶν, τοὺς ὁποίους ἐκάστη ἐπαρχία τοῦ τμήματος (territorio) Ρεθύμνης θὰ συνεισφέρει διὰ τὰς 4 γαλέρας, ἃς ἔπρεπε νὰ ἐξαρτίσῃ ἢ Κρήτῃ. Οἱ τοξοτῆται αὐτοὶ ἦσαν 170 δι' ὅλον τὸ τμήμα. Ἐκ τούτων ἀναλογοῦν ἀνά 40 εἰς τὰς δύο ἐπαρχίας, Ἐπάνω Σύβριτον (Ἀμαρίον) καὶ Κάτω Σύβριτον (Ἀγ. Βασίλειον). Ἐντέλλονται ὁθεν οἱ Βαρούχαι νὰ περιέλθωσι τὰ χωρία τῶν δύο ἐπαρχιῶν καὶ νὰ συλλέξωσι τοὺς τοξοτὰς αὐτοὺς, ὑποχρεοῦντες ἕκαστον χωρίον νὰ παραδώσῃ τὸν ἀπαιτούμενον ἀριθμὸν, οἱ ὁποῖοι πρέπει νὰ εἶναι ἀνθρώποι γενναῖοι καὶ τοῦ πολέμου (di valore e da guerra) καὶ οὐχὶ διὰ τὰς κόπας μὴ ἐπιτρέποντες νὰ σταλῇ ἀνθρώπος μὴ τέλειος καὶ ἐπιτήδειος διὰ τόσον σπουδαίαν ὑπηρεσίαν. Ὅσα χωρία δὲν δώσωσι τὸν ὁρισθέντα ἀριθμὸν τῶν ἀνδρῶν θὰ στερηθῶσι τῶν προνομίων, ἀτε-

λειών και χαρίτων και θά υποχρεωθῶσι νὰ πληρώσωσιν ἐκαστὸν τσεκίγια δι' ἑκαστον λιπόστρατον. Οἱ ἄνδρες πρέπει νὰ ἐμφανισθῶσι τὴν 29 τρέχοντος ἐνώπιον τοῦ ἐλαμπρότατου Προνοητοῦ Ρεδύμνης.

Αἱ ἀνωτέρω διδόμεναι παραγγελίαι εἰς τοὺς Βαρούχας φαίνεται ὅτι ἐξετελοῦντο κατὰ γράμμα, χωρὶς ἐννοεῖται τὰ σκληρὰ μέσα τὰ ὁποῖα ἠπειλεῖ ἡ Ἑνετικὴ Κυβέρνησις. Ὅχι μόνον ἐστρατολόγουν οἱ Βαρούχαι τοὺς ἄνδρας, ἀλλὰ και οἱ ἴδιοι ἐχρησιμούν κατὰ τοὺς χρόνους τούτους ὡς ἀξιωματικοὶ των. Διότι εἰς ἔγγραφον Βασιλείου Σκορδάνου συμβολαιογράφου και διανομέως τῶν στρατιωτικῶν σιτηρεσιῶν ἐν Ρεδύμνη, βλέπομεν πιστοποιούμενον, ὅτι ὁ Γεώργιος και Ἰωάννης Βαρούχας Μακρουμάλλη, ὠδήγησαν εἰς Ρεδύμνον 318 ἐνόπλους, εἰς οὓς διενέμοντο 600 ἄρτοι καθ' ἑκάστην, ἤτοι δύο εἰς ἑκαστον στρατιώτην πλὴν ὀλίγων προσώπων (πιθανώτατα αὐτῶν τῶν Βαρουχῶν και τῆς ἀκολουθίας των), οἵτινες συνετηροῦντο ἰδίας διαρκείας, ἐφ' ὅσον χρόνον ἔμενον ἐν τῇ πόλει Ρεδύμνης.

Και δὲν ἦτο μόνον ἡ στρατιωτικὴ ὑπηρεσία και ἡ ἐν ταῖς γαλέραις φρικώδης κωπηλασία, εἰς τὰ ὁποῖα ἦσαν ὑποχρεωμένοι οἱ Κρήτες τῶν χρόνων τούτων ἀναλόγως τῆς κοινωνικῆς των τάξεως. Ἦτο ἀκόμη και ἡ μισητὴ ἀγγαραία πρὸς οἰκοδομὴν και ἀδιάκοπον ἐπισκευὴν φρουριῶν και καστελλίων και τειχῶν. Και εἰς τοῦτο ἀκόμη ἡ Ἑνετικὴ Κυβέρνησις ἐπεφόρτιζε τοὺς ἄρχοντας Λατίνους και Κρήτας νὰ φροντίζωσι και νὰ στρατολογῶσι τοὺς ἐργάτας και νὰ ἐπιστατώσιν. Ἐχομεν ἐπιστολὴν τοῦ Συμβούλου Ρεδύμνης Ἀνδρέου Μώρου, γραφεῖσαν ἐκ τοῦ χωρίου Μέρωνα τοῦ Ἀμαρίου τῇ 4 Δεκεμβρίου 1573, δι' ἧς εἰδοποιεῖται ὁ Γεώργιος Βαρούχας ὅτι, ὑπαρχούσης μεγάλης ἀνάγκης νὰ ὀχυρωθῇ ὁ βράχος τῆς Σούδας, ἐξῆλθεν ὁ ἴδιος ἔξω διὰ νὰ συναῖξη τοὺς διὰ τὴν ἀγγαραίαν ἀναγκαίους ἀνθρώπους και ὅσοι μὲν θέλουσι νὰ μεταβῶσιν οἱ ἴδιοι προσωπικῶς νὰ σπεύσωσιν, ὅσοι ὁμως θέλουσι νὰ ἀποφύγωσι τὴν ἐνόχλησιν ταύτην, πρέπει νὰ πληρώσωσιν ἀπὸ 15-18 ὑπέρπυρα, ἵνα διὰ τοῦ ποσοῦ τούτου μισθωθῶσιν ἄλλοι ἐργάται. Ἐξουσιοδοτεῖται ὁθεν κατ' ἀνωτέραν ἐντολὴν ὁ Γεώργιος Βαρούχας, νὰ καταγράψῃ ὄλους τοὺς ἐν τῷ χωρίῳ του Μοναστηριακοὺς ἀνδρας Ἀρχοντορρωμαίους, φεουδάρχας, προνομιούχους μυλωθρούς και πᾶν ἄλλο εἶδος ἀνθρώπων, νὰ ὑπάγωσι δ' ὄλοι αὐθημερὸν εἰς τὸν Μέρωνα, ὅπου ὁ Μώρος θὰ μείνῃ μόνον τὴν ἡμέραν αὐτήν. Ἐν τέλει μετὰ πολλῆς τραχύτητος και ἀπειλιῶν ὁ ἀγροῖκος Ἑνετὸς ἐπιφέρει:

«Εἶπατε εἰς ὄλους νὰ φέρωσι τὰ χρήματα και παρακινήσατέ τους νὰ μὴ μὲ βάλωσιν εἰς τὸν κόπον νὰ ἔλθω ἔξω αὐτοῦ, διότι ὀρκίζομαι εἰς τὴν πίστιν τοῦ Χριστοῦ, ὅτι ἂν δὲν θελήσωσι

νὰ δώσωσι ὅ,τι πρέπει, θὰ τοὺς κάμω νὰ μετανοήσωσιν».

Πολλὰς βεβαίως ἡ ψυχὴ τῶν εὐγενῶν Ἀρχοντορρωμαίων λαμβανόντων τοιαύτας ὑβριστικὰς και ἀγροῖκους ἐπιταγὰς θὰ συνεταράχθη ἐξ ὀργῆς και ἀναγκαστικῶς. Ποσάκις τοιαῦτα θεσπίσματα σκληρὰ και ἀδίκαια θὰ ἐποδοπατήθησαν ἢ θὰ ἐρρίφθησαν κατὰ πρόσωπον τῶν ὀργάνων Κυβερνήσεως ἀπηνόως και διεφθαρμένης! Περὶ τούτου λαλοῦσιν εὐγλωττότερον παντὸς ἄλλου αἱ αἱματηραὶ ἐπαναστάσεις και ἀποστασίαι τῶσων αἰῶνων αἱ διαρκῶς καταπιγόμεναι και μετ' ὀλίγον πάλιν ἐκρηγνύμεναι.

Ἄλλ' ὁ τελευταῖος αἰὼν τῆς ἐν Κρήτῃ Ἑνετοκρατίας, ἔξ οὗ προέρχονται και τὰ ἀνωτέρω ἔγγραφα, δὲν ἦτο πλέον ἐποχὴ γενναίων ἀποφάσεων ἐκ μέρους τῶν τυραννομένων και βασιζομένων νησιωτῶν. Τὸ ἀδάμαστον φρόνημα τῶν προηγουμένων αἰῶνων εἶχε πλέον καταβληθῆ ἐκ τῶν συνεχῶν ἀτυχιῶν και τῆς σκληρᾶς Τύχης τοῦ ὄλου Ἑθνους. Τὸ Βυζαντικὸν Κράτος, πρὸς ὃ μέχρι τινὸς ἔστρεψε μετὰ γλυκειῶν ἐλπίδων τὸ βλέμμα ὁ Κρητικὸς λαός, εἶχε πέσει πρὸ πολλοῦ, και ὄλον τὸ ἄλλο Ἑλληνικὸν Γένος εὐρίσκειτο ὑπὸ τὴν φρικωδετέραν τυραννίαν και πολιτικὴν ἐξουθένωσιν. Οὐδεμία ἐλπίς οὐδαμῶθεν ἐφαίνετο. Και ἔπρεπε νὰ ὑπομένωσιν ἀγογγύστως τοὺς πόνους τῆς πικρᾶς δουλείας, ἵνα μὴ ἄλλος, ὀλεθρὸς χειρότερος τοὺς καταλάβῃ.

Τελευταῖα ἔρχονται τὰ ἐπίσημα ἔγγραφα, ἔξ ὧν καταφαίνεται ὅτι στρατιωτικαὶ ἐκδουλεύσεις τὰς ὁποίας παρέσχον οἱ Βαρούχαι κατὰ τοὺς δευτέρους τῆς Ἑνετίας πρὸς τοὺς Τούρκους πολέμους, οἱ ἴδιοι στρατευόμενοι και βοηθοῦντες τὰς Ἑνετικὰς ἀρχάς ἐν τῷ διομερισματί των πρὸς στρατολογίαν ὀπλιτῶν και ἑρειτῶν, ἦτο μᾶλλον οὐχὶ αὐθόρμητος ὑπηρεσία ἀλλ' ἀπόδοσις συμπεφωνημένη παραχωρήσεως ἄλλης ἐκ μέρους τῆς Ἑνετικῆς Διοικήσεως πρὸς τὸν οἶκον Βαρούχα.

Κατὰ τὸν Σεπτέμβριον δηλαδὴ τοῦ 1570 οἱ τρεῖς ἀδελφοὶ Βαρούχαι Μακρουμάλλη και ὁ Ἰωάννης Βαρούχας Ξερίτης ὑποβάλλουσιν ἀναφορὰν εἰς τὴν Διοίκησιν Ρεδύμνης αἰτοῦντες νὰ ἀναγνωρισθῶσιν ἐπισήμως ὡς γνήσιοι και νόμιμοι ἀπόγονοι τοῦ ἀρχαίου προγόνου των Μιχαὴλ Βαρούχα Pettochilo (εἰς ὃν εἶχον παραχωρηθῆ, ὡς εἶδομεν τὰ φέουδα κατὰ τὸ ἔτος 1254), ἐπισυνάπτουσι δὲ πλῆθος ἔγγραφων δικαιολογητικῶν τῆς οἰκογενείας, προικοσυμφῶνων, γαμηλιῶν πράξεων, ἔξ ὧν ἀποδεικνύεται ἡ συνέχεια τοῦ οἴκου και πρὸς τούτους ὑποβάλλουσιν και τὸ γενεαλογικὸν δένδρον τῆς οἰκογενείας ἀπὸ τοῦ Μιχαὴλ Βαρούχα μέχρι τῆς ἐποχῆς των. Εἰς τὴν ἀναφορὰν ταύτην οἱ Βαρούχαι προσθέτουσιν, ὅτι ἀφ' οὗ ἐκπληρωθῆ ἡ αἰτήσις των, εἶναι πρό-

θυμοὶ ἀκολουθοῦντες τὸ παράδειγμα τῶν προγόνων νὰ μεταβῶσι και οἱ ἴδιοι εἰς τὴν Ἑνετικὴν Ἀρμάδαν και ὑπηρετήσωσι τὴν Γαληνοτάτην ἄνευ οὐδεμιᾶς ἀμοιβῆς, ἐπειχόμενοι ἵνα ὁ Θεὸς δώσῃ ταχεῖαν και εὐτυχὴ νίκην εἰς τὰ ὄπλα τῆς Ἑνετίας κατὰ τῶν ἐχθρῶν τῆς πίστεως.

Τὸ Διοικητικὸν Συμβούλιον Ρεδύμνης προβαίνει ἀμέσως εἰς τὴν ἐξέλεξιν τῶν οἰκογενειακῶν ἔγγραφων, ἐξετάζει τὰ κτηματολόγια, ἔξ ὧν εὐρίσκει ὅτι τὰ πλείστα κτήματα τῶν ἀρχαίων φεούδων τῶν παραχωρηθέντων εἰς τὸν Μιχαὴλ Βαρούχα εὐρίσκονται και μέχρι σήμερον εἰς τὴν κατοχὴν τῶν σημερινῶν αἰτούντων Βαρουχῶν, ἐξετάζει διαθήκας, γαμήλια συμβόλαια γεννήσεως τῶν μελῶν τῆς οἰκογενείας, και οὕτως ἐξελέγχεται και καταρτίζεται τὸ γενεαλογικὸν δένδρον τοῦ οἴκου ἀπὸ τοῦ Μιχ. Βαρούχα μέχρι τῶν τότε χρόνων. Ἐκδίδεται ὁθεν ἔγγραφον ὑπογεγραμμένον ὑπὸ τοῦ Ρέκτωρος Ρεδύμνης ἐξ ὀνόματος τοῦ Δουκὸς Ἑνετίας και τῶν δύο Συμβούλων του, ἐν ᾧ ἐπιβεβαιοῦνται τὰ ἀνωτέρω και ἀναγνωρίζονται οἱ αἰτοῦντες ὡς νόμιμοι ἀπόγονοι τοῦ παλαιοῦ Μιχ. Βαρούχα και ἐκδίδεται τὸ παρὸν χάριν αὐτῶν, οἱ ὁποῖοι πάντοτε εἰδείχθησαν πιστοὶ, και νῦν ἐπρόσχονται μετ' ἄλλων δέκα νὰ μεταβῶσιν εἰς τὴν Ἀρμάδαν και ὑπε-

ρετήσωσι τὴν Γαληνοτάτην Δημοκρατίαν τῆς Ἑνετίας.

Μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Κρήτης ὑπὸ τῶν Τούρκων (1645 - 1669) ὄχι μόνον διετηρήθησαν ἀπόγονοι τοῦ οἴκου ἐν Ἀμαρίῳ, ἀλλὰ και κλάδος τις τῆς οἰκογενείας κατόκησεν ἐν Χανίοις. Εἰς ἐκ τοῦ κλάδου τούτου ὁ Γεώργιος Βαρούχας μετηγάστεισε κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ Δασκαλογιάννη, ἴσως εἰς τὸ κίνημα ὡν ἀναμειγμένους, εἰς Κεφαλληνίαν εὐρισκομένην ὑπὸ τὴν Ἑνετίαν. Ὁ Βαρούχας οὗτος ἔφερε μεθ' ἑαυτοῦ γνωρίζων τὴν χρησιμότητά των ἐκεῖ, ὅπου μετέβαιεν, οἰκογενειακὰ ἔγγραφα 90 τὸν ἀριθμὸν, τὰ ὁποῖα μετ' ἀναφορᾶς και μαρτυριῶν συγχρόνων Κεφαλλήνων περὶ τῆς χρησιμῆς του διαγωγῆς κατέθηκε μετὰ ἔτη εἰς τὰ ἀρχεῖα Ἀργουσιολίου. Τὰ ἔγγραφα ταῦτα εἶχε συλλέξει ἐκ τοῦ ἀρχείου τῆς Ἑνετίας και ἐκ τῶν οἰκογενειακῶν ἀρχείων ὀλίγων μετὰ τὴν ἄλωσιν ὁ ἐκ Κρήτης μεταναστεύσας Ἰωάννης Ἀντωνίου Βαρούχας. Ἐκ τῶν εἰς τὸ ἀρχεῖον Κεφαλληνίας κατατεθέντων ἔγγραφων προέρχονται ἀκριβῶς και τὰ ἀνωτέρω μνημονευθέντα ἔγγραφα τοῦ βιβλιαρίου Οἰκογένεια Βαρούχα δημοσιευθέντα ὑπὸ τινος τῶν συγχρόνων ἀπογόνων τοῦ οἴκου τῶν ἐν Ἑλλάδι ἀποκατεστημένων.

[Ἐν Ἡρακλείῳ Κρήτης μηνὶ Μαρτίῳ 1908]

ΣΤΕΦΑΝΟΣ Α. ΞΑΝΘΟΥΔΑΙΔΗΣ

Ο ΒΙΟΣ ΤΗΣ ΙΩΑΝΝΑΣ Δ' ΑΡΚ

ΥΠΟ ΑΝΑΤΟΛ ΦΡΑΝΣ

Εἰς τὸ ἀντίτυπον τῆς «Ἰωάννας δ' Ἀρκ» τὸ ὁποῖον μοῦ ἔκαμε τὴν τιμὴν ὁ κ. Φράνς νὰ μοῦ ἀποστείλῃ, ἀναγνώσκω, — διατὶ νὰ μὴ τὸ εἰπῶ ἀφελῶς; — τὰς ἐξῆς λέξεις γραμμένας μετὰ τὸ χεῖρ τοῦ συγγραφέως.

«Εἰς τὸν σοφώτατον Φαγκέ, τὸ χρησιμώτατον αὐτὸ βιβλίον».

Ἐάν τὸ ἥμισυ τῆς φράσεως αὐτῆς εἶναι λίαν ἀμφισβητούμενον, τὸ ἄλλο εἶναι περιφανῶς ἀληθές.

Δὲν γνωρίζω βιβλίον ὑψηλοτέρας φιλολογικῆς και ἱστορικῆς χρησιμότητος ἀπὸ τὴν Ἰωάνναν δ' Ἀρκ τοῦ κ. Φράνς, οὔτε ἄλλως τε, τὸ ὁποῖον ἔρχεται εἰς δευτέραν μοῖραν, και ὠραιότερον.

Ἐκείνη τὴν ὁποῖαν θ' ἀποκαλέσω ψυχολογικὴν μέθοδον τοῦ κ. Φράνς, δηλαδὴ ἡ τέχνη νὰ τίθηται τις εἰς τὸ ψυχικὸν καθεστὸς τὸ ὁποῖον ἀπαιτεῖται διὰ νὰ γραφῇ ἐν βιβλίῳ, μοῦ φαίνεται ἀξιοθαύμαστος. Ὁ συγγραφεὺς ἠγνόησεν ὅτι διὰ νὰ ὀμιλήσῃ κανεὶς μετ' ἀληθείας περὶ

τῆς Ἰωάννας δ' Ἀρκ, διὰ νὰ ἰδῇ τὴν ἀλήθειαν ἐν σχέσει μετ' αὐτῆν, ἀπαιτεῖτο ἐν εἶδος διχασμοῦ τοῦ ἑαυτοῦ του.

1) Πρέπει κανεὶς νὰ λησμονήσῃ τὴν ἐποχὴν εἰς τὴν ὁποῖαν ζῆ και ν' ἀποικήσῃ τὴν ψυχὴν τοῦ δεκάτου πέμπτου αἰῶνος. «Ἡ δυσκολία δὲν συνίσταται τόσον εἰς ὅσα πρέπει νὰ γινώσκωμεν, ὅσον εἰς ὅσα πρέπει νὰ μὴ γινώσκωμεν πλέον».

2) Καὶ ἐν τούτοις ἀπὸ ὅ,τι εἶπε ὁ ἄνθρωπος τοῦ 1908, πρέπει νὰ διατηρήσῃ τὴν κριτικὴν ἀντίληψιν, διὰ νὰ ἰδῇ ὅ,τι οἱ σύγχρονοι τῆς Ἰωάννας δὲν εἶδον και δὲν ἠδύνατο νὰ ἰδοῦν, τὸ δυνατὸν τῶν γεγονότων και τὸ πραγματικῶς ἀληθές αὐτῶν, και τὰς συνεπείας αὐτῶν τὰς φυσικὰς και ὄχι ὡς ἐκ θαύματος.

Πρῶτα, νὰ ἀντιληφθῇ τὸ θαῦμα ὡς τὸ ἀντελαμβάνοντο οἱ ἄνθρωποι τοῦ δεκάτου πέμπτου αἰῶνος; ἔπειτα (και ἄλλως τε, ταυτοχρόνως), νὰ τὸ ἐννοήσῃ διὰ νὰ τὸ ἐξηγήσῃ, ὡς τὸ ἐννοεῖ ὁ ἄνθρωπος τῆς ἐποχῆς μας; ἰδοὺ ἡ διπλῆ μέθο-

δος, αντιφατική και άναγκαία. «Ο ιστορικός πρέπει, έναλλάξ, να μηκύνη και να βραχύνη την όρασίν του».

Και αυτό μου φαίνεται ότι ο κ. Φράνς έπραξε θαυμασιώς. Έχει κατά την αυτήν στιγμήν, την άφέλεια ενός άστου του 1425, που άν δεν συνέβαινε αυτό, ο κόσμος διά του οποίου διήλθεν ή Παρθένος θά τω απέμενε κλειστός, και την δευτέραν διορατικότητα, που άν πάλιν δεν είχε και αυτήν, ή νοητή πραγματικότης του δράματος θά τον διέφευγε. Και έτσι, — ως ορθότατα λέγει ο ίδιος— «έγραψε την ιστορίαν αυτήν με ζήλον διάπτωρον και ήρωμον», ούτως ώστε είνε δυνατόν «να τον μεμφθή κανείς επί τόλμη έως ού τον μεμφθή επί άτολμία».

***

Η μέθοδος αυτή ύποβοηθουμένη από παγκόσμιον εύρυμάθειαν και από εργασίαν συνεχιθεϊσαν ήρέμα αλλά και αδιάκοπα επί είκοσιπέντε έτη, μάς παρέσεν εν πρώτοις έν «περιβάλλον» άκριβείας και δαφιλείας έξαιρετικής. Το τοπίον και την ψυχήν και τα ήθη και τα ιδιαίτερα θεσηκενυτικά έθιμα της Λωρραίνης και έπειτα σχεδόν έξ'ίσου (και δεν έπρεπε να είνε έντελώς έξ'ίσου), μάς είπε τί ήτο το Σινόν, τί ήτο το Πουατιέ, τί ήτο ή Τουραίνη, τί ήτο ή Όρλεάν και το Όρλεαναι, τί ήτο το Μπλουά και τί ήτο ή Ρέμς· όλα αυτά γίνονται γνωστά και άπεικονίζονται και ζώσιν ένώπιόν μας ζωήν ή όποία κατορθώνει να είναι συγχρόνως άνετος και λεπτολόγος.

Ο κ. Φράνς κάλλιστα φοβείται ως προς τοϋτο μήπως ύπάρχη ύπερβολή. Βεβαίως όμως δεν ύπάρχει άφοϋ δεν είνε μόνον εύρυμαθής αλλά και μέγας καλλιτέχνης, δεν άποπνίγεται δε ούτως οϋτε αυτός, οϋτε ή ήρωϊς του από τα περι αυτήν.

Έδώ έγκριεται όλη ή τέχνη. Ένώ πάν ό,τι σχετίζεται με την Ιωάνναν, έστω και πόρρωθεν, μάς επιδεικνύεται, ή Ιωάννα δεν χάνεται ποτέ από το όπτικόν μας πεδίο και κατέχει πάντοτε το κέντρον αυτού... Η δε παρ' αυτής άπολύτως της Όρλεάν είναι έν όλον άληθινόν ποήμα, άπαραμίλλως έκτυπον και έναργές.

Ανάμεσα εις όλα τ' άνω, το πρόβλημα, το περιλάλητον πρόβλημα (διαιτί ή Ιωάννα δ' Αρκ έπέτυχεν; πώς ήδυνήθη να επιτύχη;) το όποϊον μάς παρακολουθει πάντοτε, λαμβάνει την λύσιν του, κατά μέρη, βαθμηδόν, κατά τρόπον άπολύτως ίκανοποιητικόν. Η Ιωάννα δ' Αρκ έπρεπε να επιτύχη. Και άν δεν ήτο βέβαιον ότι θά επέτύχανε άλλ' ήτο πιθανώτατον.

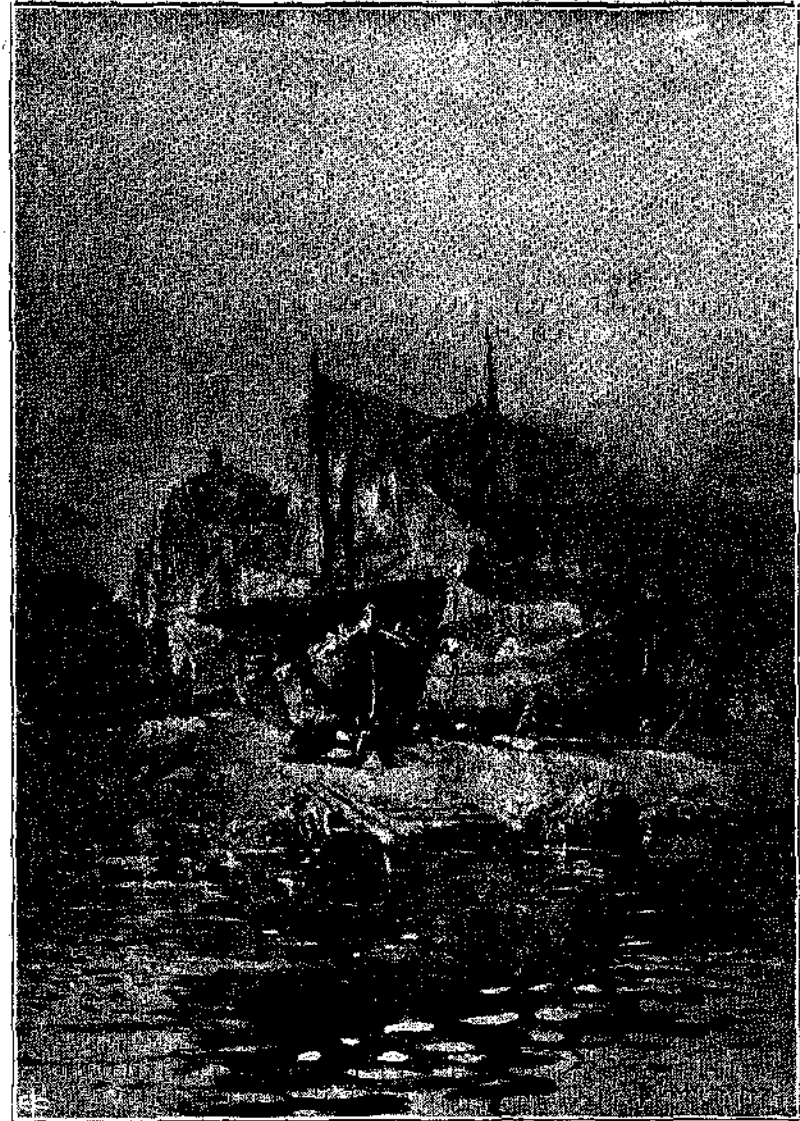
Έν τούτοις ήτο προετοιμασμένη. Ητο από μικρού χρόνου από της Κασσιάνδρας, πέραν εκεί, από της Βελλέδα, ένταϋθα, από των Σιφυλλών τας όποίας είχε παραδεχθή ή Εκκλησία ως έχούσας το προφητικόν χάρισμα, ή ύπερφυσική δύναμις των παρθένων ήτο μία παράδοσις, έν

οίονει δόγμα. Ητο προετοιμασμένη και από των έγγυτέρων χρόνων· πολλοί προφήται άμφοτέρων των φύλων, κατά τους προλαβάντας πολέμους, είχαν προείπει το μέλλον ορθώς· έκλινον ούτως οι άνθρωποι να πιστεύουν του λουτου έκείνους ή εκείνας οι όποιοι προοιωνιζόμενοι θά ισχυρίζοντο τι έντόνος περι του μέλλοντος. Τέλος, πολλαχόθεν προφητεία έκκλοφόρου αι όποία έβεβαίονον ότι το βασίλειον της Γαλλίας, το άπολεσθέν από μίαν γυναίκα (και πάντες έξυπήκονον την Ysabeau), θά επανωρθούτο από μίαν κόρην.

Και τέλος άφοϋ οϋτως ήτο προετοιμασμένη και άφοϋ έγένετο άποδεκτή από τους μεγιστάνας και τους στρατιωτικούς άρχηγούς άν αι αντίζηλϊαι πρό αυτής και μόνης κατορθώθη να σιγήσουν, ενήθς ως επάτηος τον πόδα επί του αναβολέως, τα έμπόδια έξωμαλύνοντο άφ' εαυτών πρό αυτής. Διά της άπαραμίλλου γενναιότητος της και διά της εύπλαγχνίας της και διά της αγαδότητος της, ως προσθέσωμεν διά της ορθότητος της κρίσεως της και της άλαθήτου διορατικότητος της, ενεποίησεν εις όλους την έντύπωσιν όντος θουματουρογού, όντος θεϊου το όποϊον έφερε μεθ' εαυτού άσφαλή την έγγνήσιν της νίκης. Αύτη άκόμη ή δοξασία ή όλως αντίθετος των Αγγλων, καθ' ους ήτο μάγισσα ή δαίμων, την έξυπηρέτει παραδόξως, πρώτον διότι ένέπνεε τρόμον εις τον έχθρόν, έπειτα διότι ένέπνεε εις αυτούς τους Γάλλους αίσθημα συγκεχυμένον και περίπλοκον, το έξής ως έγγιστα: «Όπως δήποτε, ένυπάρχει εις αυτήν κάτι το ύπερφυσικόν, περι του οποίου κανείς δεν άμφιβάλλει».

Έκείνο το όποϊον είνε γαλλικώτατον εις όλα αυτά, είναι ότι ή πιστή πίστις την όποϊαν ή Αύρηλιανή Παρθένος ένέπνευσεν, ένεδουσίασε τους πάντας και δεν άπεκοίμισε κανένα. Η πίστις αυτή δεν είχε τίποτε το άνατολιόν. Αφ' ενός, ήσαν όλοι πεπεισμένοι ότι έχοντες την Ιωάνναν με το μέρος των ήσαν ήδη νικηταί, και αφ' έτέρου έπολέμησαν με το ύάρρος της άπογνώσεως. Εις έκείνον ο όποϊος εις το Πουατιέ διετύπωσε προς αυτήν την έξής παρελκυστικήν αντίρρησην «Αν ο Θεός θέλη να σώση το βασίλειον, δεν ύπάρχει ανάγκη όπλοφόρων», ή Ιωάννα έδωκε την ακόλουθον όλως γαλλικήν απάντησιν, την έντελώς όμοϊαν με την όησιν του Αμβροσίου Παρέ «Τόν επέδωσα, ο Θεός τον έσωσε». Τω απήντησε «Οι όπλοφόροι θά πολεμήσουν και ο Θεός θά δώση την νίκην». Όλοι έκείνοι οι στρατιώται της Γαλλίας, όλοι έκείνοι οι ήρωϊκοί άστοι της Αύρηλϊας, είχαν τας λέξεις αυτάς εις την καρδίαν.

Το πάν όθεν υπήρξεν εύνοϊκόν εις αυτήν, ή τουλάχιστον έννοει κανείς τελείως πώς επέτυχε σχετικώς τόσω ταχέως. Υπήρξε προσαρμογή εύκολος και ταχεία πασών των άρετων της προς

ΜΑΝΤΟΥΚΙ — Β. ΜΠΟΚΑΤΣΙΑΜΠΗ

ΕΚΘΕΣΙΣ ΖΑΠΗΕΙΟΥ

ὄλας τὰς περιστάσεις αἱ ὁποῖαι ἐπέπρωτο νὰ εἶνε εὐνοϊκαὶ καὶ ὑποβοηθητικαὶ δι' αὐτάς.

***

Καὶ τότε αὐτὴ ἡ ἰδία, λαμβανομένη καθ' ἑαυτήν, τί ἦτο, ἡ ἀγράμματος ἡ ἀμαθὴς αὐτὴ κόρη, ἡ μὴ γνωρίζουσα νὰ γράφῃ, καὶ ἡ ὁποία κυριαρχικώτατα ἀπελύτρωσε μίαν μεγάλην χώραν ἀπὸ τὸν ξενικὸν ζυγόν; Ὑπῆρξε γυνὴ μεγαλοφυΐας; Ἔσχε τὴν διαίσθησιν τῆς πολεμικῆς τέχνης; Ὁ κ. Φράνς νομίζει ἀπλούστατα ὅτι ὑπῆρξε «μία ἀγία» ὅτι ὅλη ἡ ἐπενέργειά της ὑπῆρξε ἠθικὴ, ὅτι ἡ μόνη της τέχνη ἦτο ὅτι ἐξήγειρε τὸ θάρρος πάντων ἢ ἐκύρωσε τρόπον τινὰ αὐτὸ διὰ τῆς πίστεως, καὶ ὅτι, ἄλλως τε, ὡς πρὸς τὴν στρατηγικὴν ἐπιστήμην, ἔμφυτον ἢ ἐπίκτητον, δὲν ἐκέκτητο, καθ' ὅσα καὶ ἂν λέγουν, τὴν ἐλαχίστην τοιαύτην.

Λέγω ἐν πρώτοις ὅτι συμφωνῶ ὡς ἔγγιστα μὲ τὸν κ. Φράνς καὶ ὅτι μοῦ ἀρκεῖ ἐντελῶς ὅτι ἡ Ἰωάννα ὑπῆρξε ψυχὴ καὶ ψυχὴ ἐξαιρετικὴ. Ἐν τούτοις θὰ παρατηρήσω εἰς τὸν κ. Φράνς ὅτι ἀντιφάσκει κάπως ὁ ἀρνούμενος εἰς τὴν Ἰωάνναν δ' Ἄρκ τὴν στρατιωτικὴν τέχνην καὶ ὁ βεβαίων, ὡς πράττει αὐτός, ὅτι εἰς τὴν ἐποχὴν τῆς Ἰωάννας δ' Ἄρκ ἡ στρατιωτικὴ τέχνη δὲν ὑπῆρχεν. Ἄν ἡ στρατιωτικὴ τέχνη δὲν ὑπῆρχεν εἰς τὴν ἐποχὴν τῆς Ἰωάννας δ' Ἄρκ, ἡ Ἰωάννα δ' Ἄρκ εὐθὺς ὡς ἐπέβαινε τοῦ λευκοῦ τοῦ ἵππου ἠδύνατο νὰ ἔξη τοιαύτην ὄσσην καὶ ὁ τυχὼν κοντόσταυλος.

Καὶ μὰ τὴν ἀλήθειαν, μοῦ φαίνεται ὅτι σχεδόν, οὕτω πρέπει νὰ ὑποληφθῶν τὰ πράγματα.

Ἡ στρατιωτικὴ τέχνη δὲν συνίστατο σχεδόν, εἰς τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, ἢ εἰς τὴν ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης ἔμπνευσιν, εἰς τὴν ψυχραμίαν ἠνωμένην μετ' ἀνδρείας καὶ εἰς τὴν διορατικότητα ἢ ὁποία καθίστα δυνατὸν νὰ ἴδῃ τις τὸ ἀκριβὲς σημεῖον καὶ τὴν ἀκριβῆ στιγμὴν κατὰ τὴν ὁποίαν πρέπει νὰ καταβάλλῃ κανεὶς ὅλην τὴν προσπάθειαν. Ἔστω. Λοιπὸν! Σύμφωνα μὲ αὐτάς τὰς ἰδίας ἀφηγήσεις τοῦ κ. Φράνς, τὴν ψυχραμίαν, τὴν διορατικότητα καὶ τὴν ἀντίληψιν αὐτὴν τοῦ ἀκριβοῦς σημείου καὶ τοῦ ἀκριβοῦς χρόνου, μοῦ φαίνεται ὅτι πολλάκις καὶ ἰδίως εἰς Ὀρλεὰν τὰς ἀπέδειξεν ἡ Ἰωάννα δ' Ἄρκ. Χωρὶς νὰ θέλῃ κανεὶς νὰ τὴν παραστήσῃ ὡς ὑπέροχον κάτοχον τῆς τακτικῆς καὶ τῆς στρατηγικῆς τέχνης, δὲν πρέπει νὰ μειώσῃ παραπολὺ τὴν ἀξίαν της ὡς πρὸς τ' ἄνω.

ὑπολείπεται ὅτι συμφωνῶ μὲ τὸν κ. Φράνς ὡς πρὸς τοῦτο, ὅτι ὑπῆρξεν ἰδίως μία ἐμπνεύστρια καρτερίας καὶ μία ἀπὸ τὰς μεγάλας ἐκείνας ψυχὰς αἱ ὁποῖαι «ἐκδηλοῦνται ὀλόκληροι», συναρπάζουν τὰ ἔνοπλα πλήθη καὶ τὰ καθιστοῦν ἀήττητα. Ἐπὶ τέλους ὁ νεαρὸς Κονδέ, εἰς Ροκροῦὰ δὲν μοῦ φαίνεται νὰ ὑπῆρξε τίποτε περισσότερον. Ἡ Ἰωάννα δ' Ἄρκ, (ἂν ἐξαιρέσωμεν πρὸς στιγμὴν τὴν ὑπερφυσικὴν της ἐπενέργειαν, ἥτις ἄλλως τε εἶνε οὐσιώδης καὶ τὴν ὁποίαν δὲν πρέπει κανεὶς ποτὲ νὰ λησμονῆ), ὑπῆρξε διδάσκαλος ἐνεργητικότητος καὶ πατριωτισμοῦ, καὶ ὑπῆρξε, κατὰ γράμμα, αὐτὴ ἡ ἰδία Γαλλία ἢ ὁποία ἐλάμβανε συνειδήσιν τοῦ ἑαυτοῦ της, ἢ ὁποία ἠγείρετο, ἢ ὁποία ἐφάναζε, καὶ ἢ ὁποία ἐκάλει τὰ τέκνα της....

ΑΙΜΙΛΙΟΣ ΦΑΓΚΕ

[Μετάφρ. Χ. Θ. Α.]

Μέλος τῆς Γαλλικῆς Ἀκαδημίας

ΦΥΣΙΟΓΝΩΜΙΑΙ ΦΙΛΕΛΛΗΝΩΝ

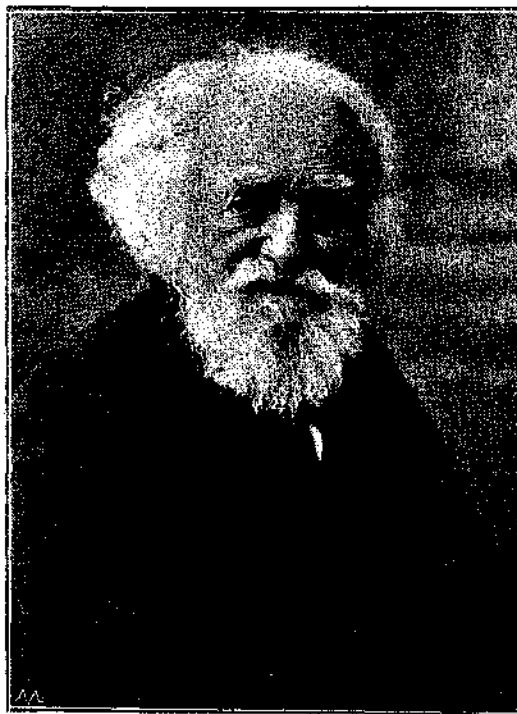
JOHANNES NEPOMUK SERP

Ἡ περικαλλὴς πρωτεύουσα τῆς Βαυαρίας, μὲ τὴν ὁποίαν τόσον στενοὶ μᾶς συνδέουν δεσμοί, ὑπῆρξε κατὰ τὸν παρελθόντα αἰῶνα ὄχι μόνον κοιτὴ τῶν ὠραίων τεχνῶν καὶ τῶν ὠραίων ἐμπνεύσεων, ἀλλὰ καὶ φωτοβόλος ἐστία, ἐκπέμπουσα δίσκην μαγικῶν ἀκτίνων τὰ μεγάλα φέματα τοῦ φιλελληνισμοῦ, αἵτινα διεσκέδαζον ἐν μέρει τὴν σκοτίαν, ἣν αἱ σκοτίαι βλέψεις τῆς εὐρωπαϊκῆς διπλωματίας ἐξήπλουν πανταχοῦ εἰς βάρος τῶν δικαίων τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους.

Εἰς ἀπὸ τοὺς τελευταίους, ἀλλὰ καὶ ἐλλειροστερότερους κήρυκας τοῦ φιλελληνισμοῦ ἐν Βαυαρίας εἶναι ὁ διαπρεπὴς καθηγητὴς Ἰωάννης Νεπο-

μὸν Σέρπ, ὅστις εἰς τὰς κρίσεις τοῦ ἡμετέρου ἔθνους στιγμὰς ὑπῆρξε πάντοτε ἐνθουσιώδης ὑπέροχος τῶν ἑλληνικῶν συμπεφορτώντων διὰ τε τοῦ λόγου καὶ τοῦ καλέμου.

Ὁ Σέρπ, ὁ ἐνθερμος οὗτος φιλέλληνας ἀλλὰ καὶ ἀφαιρῆς βαυαρὸς πατριώτης, ἐγεννήθη τῇ 7ῃ Ἀυγούστου 1816 ἐν Tölz τῆς Ἄνω Βαυαρίας, ἐσπούδασε δὲ θεολογίαν καὶ φιλοσοφίαν ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τοῦ Μονάχου. Κατὰ τὰ ἔτη 1845—46 περιῆλθε χάριν ἐπιστημονικῶν μελετῶν τὴν Ἀνατολήν, ἰδίᾳ δὲ τὴν Συρίαν, Παλαιστίνην καὶ Αἴγυπτον, ἅμα δὲ τῇ ἐπιστροφῇ αὐτοῦ διωρίσθη καθηγητὴς τῆς ἱστορίας ἐν τῷ

ΙΩΑΝΝΗΣ ΝΕΠΟΜΟΥΚ ΣΕΡΠ

πανεπιστημίῳ τῆς βαυαρικῆς πρωτεύουσας. Ἄλλ' ἢ ἀμοιβὴ αὐτῆ τῶν ἐπιστημονικῶν μόχθων καὶ μελετῶν τοῦ Σέρπ ὑπῆρξε πολὺ βραχυχρόνιος, διότι κατὰ τὸ ἐπίᾳν ἔτος ἔνεκα τῆς παρησίας αὐτοῦ καὶ τῆς στάσεως, ἣν ἔλαβεν ὁ ὑπεραμνόμενος τοῦ γοήτρου τῆς τρομοκρατουμένης πατρίδος του, περιέπεσεν εἰς τὴν δυσμένειαν τῆς περιφήμου Λόλας Montez καὶ ἐκηρύχθη ἐκπτώτος τῆς ἀκαδημαϊκῆς ἑδρας, ὡς καὶ ἕτεροι ἐπὶ διακεκριμένοι ἐπιστήμονες, ἐν οἷς καὶ ὁ πολὺς διδάσκαλος καὶ φίλος τοῦ Σέρπ, Ἰωσήφ Görtes, ὁ πρωτοτυπάτατος καὶ πνευματωδέστατος δημοσιολόγος τῆς Γερμανίας κατὰ τὴν παρελθούσαν ἑκατονταετηρίδα. Ἡ Λόλα Montez, κόρη σκώτου ἀξιοματικοῦ καὶ κρεολῆς γυναικὸς, εἶχεν ἔλθῃ κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ὡς ὀρχηστρίστρις εἰς τὸ Μόναχον, κατώρθωσε δὲ νὰ κατακτήσῃ τὴν καρδίαν τοῦ βασιλέως Λουδοβίκου, τοῦ πατρὸς τοῦ Ὁθωνος, εἰς τοιοῦτον βαθμόν, ὥστε νὰ ἀγγῆ καὶ νὰ φέρῃ τὸν ἀγαθὸν καὶ αἰσθηματικὸν ἐκείνον μονάρχη. Τὸ ζήτημα τῆς ἀπονομῆς τῆς βαυαρικῆς ἰθαγενείας καὶ τοῦ τίτλου τῆς κομήσσης von Landsfeld εἰς τὴν φίλην τοῦ βασιλέως ὑπῆρξεν ἀπαισία πέτρα σκανδάλου, ἐγένετο δὲ ἀφορμὴ ἐπανειλημμένων φοιτητικῶν ταραχῶν, γενικῆς τρομοκρατίας, τῆς παραίτησεως τοῦ ὑπουργοῦ Abel καὶ ἐπὶ τέλους τοῦ κλεισίματος τοῦ πλῶν τοῦ Πανεπιστημίου. Ὁ ἀστὴρ τῆς Λόλας ἔδυσεν εὐτυχῶς μετὰ τινὰ χρόνον, ἢ τὰ-

ξίς ἀποκατέστη καὶ ὁ Σέρπ ἐπανῆλθεν εἰς τὸ Πανεπιστήμιον, ἀφ' οὗ προηγουμένως ἡ πατρίς αὐτοῦ τὸν εἶχε τιμῆσει διὰ τῆς ἐκλογῆς ὡς μέλους τῆς περιφήμου Βουλῆς τῆς Φραγκφούρτης, τῆς συνεδριάζουσας ἐν ἔτει 1848 ἐν τῇ ἱστορικῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ Ἁγίου Παύλου, ἐνθα προελειάθη τρόπον τινὰ ἡ ὁδὸς τῆς ἐνώσεως τῶν γερμανικῶν κρατιδίων εἰς μίαν κραταιὰν αὐτοκρατορίαν. Τὸ ἀνήσυχον πνεῦμα τοῦ Σέρπ περιέπλεξεν αὐτὸν μετὰ τινὰ ἔτη εἰς νέας προσωπικὰς διαμάχας, ὧν ἀποτέλεσμα ὑπῆρξεν ἡ δευτέρα ἀπομάκρυνσις τοῦ σοφοῦ καθηγητοῦ ἀπὸ τοῦ ἀκαδημαϊκοῦ περιβόλου (1867).

Κατὰ τὰς κρίσιμους στιγμὰς τῆς ἐνάρξεως τοῦ γαλλογερμανικοῦ πολέμου ὁ Σέρπ ἔπαυσε σπουδαιότατον πρόσωπον ἐπὶ τῆς πολιτικῆς κινήσεως. Ἡ ἐκ κληρονομῶν καὶ τοπικιστῶν ἀποτελουμένη τότε πλειονότης τῆς Βαυαρικῆς Βουλῆς δὲν ἐφαίνετο διατεθειμένη ν' ἀποφασίσῃ τὴν συμμετοχὴν τῆς Βαυαρίας εἰς τὸν πόλεμον, ὅστις ἐδόξασεν ἕταρον καὶ ἤνωσε τὴν Γερμανίαν. Ἰδιαίτερα ἐπιτροπὴ τῆς Βουλῆς εἶχεν ἤδη κηρυχθῆ διὰ ψήφων ἕξ κατὰ τριῶν ὑπὲρ ἐνόπλου οὐδετερότητος. Ἡ ἀπόφασις τῆς ἐπιτροπῆς ταύτης συνεζητεῖτο ἐν τῇ γενικῇ συνεδρίᾳ τῆς Βουλῆς τῇ 19ῃ Ἰουλίου 1870. Ἄλλ' ὁ Σέρπ κατώρθωσε ὄχι μόνον νὰ ματαιώσῃ διὰ φλογερωτάτου λόγου τὴν ἐπιύρρωσιν τῆς ληφθείσης ἀποφάσεως, ἀλλὰ καὶ νὰ ἐπιτύχῃ τὴν ἄμεσον ἐπιπήφισιν τῶν ζητηθεισῶν πιστώσεων καὶ τῆς κινήσεως τῶν βαυαρικῶν στρατευμάτων.

Ἡ στάσις αὐτῆ τοῦ Σέρπ συνεπέφευγε βέβαια τελείαν ῥῆξιν τῶν σχέσεων αὐτοῦ πρὸς τὸ πολιτικὸν κόμμα, εἰς ὃ ἀνήκεν, ἔσχεν ὅμως σπουδαιότατην ἐπίδρασιν ἐπὶ τὴν ἔκβασιν τοῦ γαλλογερμανικοῦ πολέμου. Τοῦτο ἀναγνωρίζων ὁ Βίσμαρκ διετήρησεν ἀείποτε εὐγνώμονα ἀνάμνησιν τῶν πρὸς τὸ γερμανικὸν ἔθνος ὑπηρεσιῶν τοῦ Σέρπ, ἐπέτυχε δὲ ὅπως ἀνατεθῆ εἰς αὐτὸν δευτέρα ἐπιστημονικὴ περιοδεία ἀνὰ τὴν Ἀνατολήν καὶ τοὺς Ἁγίους Τόπους, ἥτις καὶ ἔγενετο κατὰ τὸ 1874 δαπάναις τῆς Αὐτοκρατορίας.

Αἱ μελέται εἰς ἃς ἐνεβάρθυνεν ὁ Σέρπ κατὰ τὴν μακρὰν αὐτοῦ ἐπιστημονικὴν σταδιοδρομίαν ὑπῆρξεν πολυσχιδέσταται. Διεκρίθη ὡς ἱστορικός, ἰδιαίτερος δὲ ὡς σκαπανεὺς τῆς ἱστορίας, τῆς θρησκείας καὶ τοῦ πολιτισμοῦ. Τὴν ἐπιστημονικὴν βαθύτητα τῶν ἰδεῶν αὐτοῦ καρυκεύει καλλιτεχνικὴ λεπτότης, ἥτις διακρίνει τὰ συγγράμματα τοῦ αἰσθηματικῶν ἐπιστήμονος. Ἐκ τῶν δεκάδων τῶν συγγραμμάτων τοῦ Σέρπ ἀξία ἰδιαίτερας μνείας εἶναι «Ὁ Βίος τοῦ Ἰησοῦ» (1842—46), ἑξάτομον, ἀπενδυνόμενον κατὰ τοῦ Στράους, «Ἡ εἰδολογία καὶ ἡ σημασία αὐτῆς κατὰ τὸν Χριστιανισμόν» (1853) τρίτομον, «Τὰ ἔργα καὶ ἡ διδασκαλία τοῦ Ἰησοῦ ἐν τῇ παγκοσμίῳ ἱστορικῇ αὐτῶν ἐπιβεβαιώσει» (1864) ὡς

και η «Ιστορία των Αποστόλων από του θανάτου του Χριστού μέχρι της καταστροφής της Ιερουσαλήμ» (1866 εν δευτ. έκδ.) τα δύο τελευταία απευθύνονται κατά της διδασκαλίας του Στράουζ και του Ρενάν. Προς τούτους «Η Ιερουσαλήμ και οι άγιοι τόποι» (δίτομον εν δευτ. έκδ. 1876), αι «Νέαι αρχιτεκτονικαί μελέται και ιστορικοδογματικαί έρευναι εν Παλαιστίνη» (1867), «Κριτικαί συμβολαί εις τον βίον του Ίησού και την τοπογραφίαν της Παλαιστίνης» (1870), ο «Πλους εις Τύρον προς άνασκαφήν του καθεδρικού ναού της Τύρου μετά του τάφου του Βαρβαρόσσα» (1879) και άλλα. Εκ δέ των κυρίως ιστορικών συγγραφών του Σέππ σπουδαιότητα είναι η βιογραφία του διδασκάλου αυτού «Görtes μετά των συγχρόνων του» ως και πλείστα έργασια αναγόμενα εις την Βαβαρικην Ιστορίαν.

Και ήδη μετά πολυπλαγκτον επιστημονικόν βίον διέρχεται ήσυχως τας ώρας αυτού ο Σέππ, υπερεννηκοντούτης εν τη ρομαντική αυτού οικία, εν Μονάχω, εν τω μέσω πολυτίμων καλλιτεχνικών κειμηλίων, άτινα συνέλεξεν επιμελώς εν τη ροή του χρόνου. Αι υπό των μακρών ετών και των πολλών δοκιμασιών λευκανθείσαι τρίχες της σοφής και εύγενοῦς κεφαλής περικοσμοῦσιν ως άργυρούς στέφανος τὸ εὐρὺ μέτωπον τοῦ

γρηαιοῦ διδασκάλου, παριστώσαι τρόπον τινά συμβολικῶς μίαν άνεκτίμητον κορωνίδα, ήτις στεφανώνει ενδοξον παρελθόν.

Εἰς τὸν εν Μονάχῳ Ἑλληνα ἀρχιμανδρίτην κ. Βλάχον και εις τὸν γράφοντα τὰς γραμμάς ταύτας ἐπεφύλαττε πρὸς διείας ἡ εἰμαρμένη τὴν εὐχαρίστησιν, ὅπως δι' ὀλίγων θερμῶν λέξεων ἐκφράσωσι τὴν εὐγνωμοσύνην τοῦ ἑλληνισμοῦ πρὸς τὸν Ἰωάννην Σέππ ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ τῆς ἐνενηκοστῆς ἐπετείου τῶν γενεθλίων του. Ἀπαντῶν εις ἡμᾶς τότε ὁ θαλερὸς και ἀκμαῖος πρεσβύτης με προφανῆ συγκίνησιν ἀνεμνήσθη ἡμερῶν ἀρχαίων και με δακρυβρέκτους ὀφθαλμοὺς διαβεβαίωσεν ἡμᾶς, ὅτι ἡ γεροντικὴ αὐτοῦ καρδιά πάλαι ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος με τὴν αὐτὴν δύναμιν ὅπως και πρὸς πενήτημονια ἐτῶν. Ἐλυπεῖτο διότι δὲν ἠτύχησε νὰ ἴδῃ ἐκπληρούμενον τὸ ὄνειρόν του, τὸ ὅποιον ἦτο νὰ ἀναβιβᾷσθαι ἀπὸ σκηνῆς τὸ δράμα του «Μάρκος Βότσαρης». Εἶχε συγγράψῃ αὐτὸ πρὸς τῆς ἐξώσεως τοῦ Ὀθωνος, δὲν ἠδύνατο δὲ νὰ τὸ διδάξῃ κατόπιν ἕνεκα τῶν ἐπελθόντων λυπηρῶν γεγονότων.

Ὁ Ἑλληνισμὸς εὐγνωμόνως εὐχεται εις τὸν μέγαν φιλέλληνα, ὅπως ἐορτάσῃ εν πλήρη πνευματικῇ ἀκμῇ και σωματικῇ ὑγείᾳ και τὴν ἐκατοστὴν ἐπετηρίδα τοῦ ἐνδόξου αὐτοῦ βίου.

ΒΟΡΕΙΟΣ

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΤΟΥ ΙΗΣΟΥ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΕΩΣ *

ΟΙ ΓΟΝΕΙΣ ΤΟΥ ΙΗΣΟΥ

Πλείστα περί της διδασκαλίας, αλλά περί του κατ'ιδίαν βίου του Ίησού και των πράξεων αυτού ελάχιστα γινώσκουμεν. Εκ των πολυαριθμῶν βιογράφων οὐδείς μέχρι σήμερον ἠδυνήθη νὰ συγγράψῃ αὐτοτελῆ και ἀριάν βιογραφίαν του Ίησού. Οὔτε περί της ἡμερομηνίας της γεννήσεως και του θανάτου, οὔτε και περί της παιδικῆς αὐτοῦ ἡλικίας γινώσκουμεν τι μετ' ἀκριβείας. Αἱ σποραδικῶς και ελάχιστα ἀπαντῶσαι εν τοῖς κανονικοῖς και ἀποκρίφοις πληροφορίαι πλὴν ἄλλων οὐδὲ τὴν διάρκειαν της χρονολογικῆς περιόδου του δημοσίου βίου του Ίησού, ἐάν δήλα δὴ ὑπῆρξε τριετής ἢ μονοετής, ἀκριβῶς καθορίζουσι.

Περί της κοινωνικῆς θέσεως τῶν γονέων του Ίησού ελάχιστα ἢ οὐδὲν ἀπὸ τῶν κανονικῶν εὐαγγελίων μαθαίνουμεν. Περὶ του Ἰωσήφ πληροφοροῦμεθα ἐξ αὐτῶν ἀπλῶς ὅτι ὑπῆρξε

τέκτων τὸ ἐπάγγελμα. Ἐκ τῶν ἀποκρίφων τὸ μὲν κατὰ Θωμᾶν εὐαγγέλιον γνωρίζει ἡμῖν ὅτι ὁ Ἰωσήφ ἦτο ἀροτροποιὸς και ζυγοποιός, τὸ δὲ κατὰ ψευδο-Ματθαῖον ὅτι ὑπῆρξε συγχρόνως και κλινοπηγός. Ἐνεκα του πολλοῦ γεωργικοῦ πληθυσμοῦ της ὑπαίθρου Συρίας, Παλαιστίνης και Αἰγύπτου, τὸ μᾶλλον σὺνήθες και ἐπικερδὲς ἐπάγγελμα ὑπῆρχε τότε τὸ του τέκτονος, ὅστις πλὴν τῶν γεωργικῶν ἐργαλείων, κατασκεύαζε συγχρόνως και πάσας τὰς κοινὰς του λαοῦ κλίνας, μηδ' αὐτῆς της εὐγενοῦς παρ' Αἰγυπτίους τάξεως τῶν ἱερέων ἐξαιρουμένης, ἐκ κλάδων φοινίκων, αἰτινες ὑπὸ τὸ σημερινὸν ὄνομα κάφας, οὐδεμίαν ἔκτοτε, ὡς και πλείστα ἄλλα οἰκογενειακῆς χρήσεως ἐπιπλα και σκεύη, ὑλέστησάν τινα ἐπὶ τὰ κρεῖττω μεταβολῆν. Ἀπὸ τίνος ὁμοῦς ἐτέρας ἀποκρίφου συγγραφῆς μαθαίνουμεν ὅτι ὁ Ἰωσήφ, κατὰ μὲν τὸν Ματθαῖον υἱὸς του Ἰακώβ, κατὰ δὲ τὸν Λουκᾶν υἱὸς του Λευί, ἦτο Βηθλεεμίτης, οὐχὶ παιδείας ἀμοιρος, ἱερεὺς και ξυλουργός συνάμα, πατὴρ τεσσάρων υἱῶν και δύο θυγατέρων. Ἐπὶ πλέον παρὰ του Ἀφρικανοῦ, ἀκμαῶσαντος τὸν Γ' μ. Χ. αἰῶνα, οὐτινος περικοπὰς διέσωσεν

* Ἀπὸ τὸ τελευταῖος ἐκδοθὲν βιβλίον ὑπὸ τὸν ἀνω τίτλον του κ. Νικολάου Π. Πάγκα, προῖόν πολλῆς μελέτης, ἀναδημοσιεύμεν μερικὰ ἀποσπάσματα.

ὁ Εὐσέβιος, πληροφοροῦμεθα ὅτι οἱ συγγενεῖς του Ίησού, ἄγνωστον πατρόθεν ἢ μητρόθεν, κατήγοντο ἐξ εὐπατριῶν ἐκ της οἰκογενείας τῶν καλουμένων δεσποσύνων.

Τῶν γονέων της Παρθένου τὰ κανονικὰ οὐδαμοῦ μνημονεύουσι. Κατὰ τὸν Δαμασκηνὸν Ἰωάννην «οὐκ ἦν ἔθος ἐβραίοις, οὐδὲ τῇ θείᾳ Γραφῇ, γενεαλογεῖσθαι γυναίκας». Ἡ σιγὴ ὁμοῦ του Ματθαίου περί τῶν γονέων της Παρθένου καταρχομένου του κατ' αὐτὸν εὐαγγελίου ἀπὸ της γενεαλογίας του πατρὸς του Ίησού, και ἡ του Λουκᾶ ἀφήγησις του παρὰ τὴν πηγὴν της Ναζαρετ ἐκτυλιχθέντος θεσπεσίου εἰδυλλίου, ἐγένετο ἀφορμὴ της κατὰ της οἰκογενείας του Ίησού οὐδὲν ἦττον ἢ της φήμης της Παρθένου κακολογίας του φιλοσοφώμιμος Κέλσου, γράψαντος ἐπὶ τούτῳ (178 μ. Χ.) τὸν Ἀληθῆ Λόγον, οὐτινος ἀναμασῆματα ἐτι και νῦν ἀναγινώσκουμεν ἐκάστοτε εις ἐξυδατισμένα φληναφήματα ἀνοσίων φλυαρογράφων. Κατὰ τὰ ἀπόκρυφα ὁ πατὴρ της Παρθένου Ἰωακείμ ἐκ Γαλιλαίας κλίνας καταγόμενος, ὑπῆρξε ποιμὴν και κτηματίας εν ταύτῳ σφόδρα πλούσιος τυγχάνων. Προβεβηκὸς τὴν ἡλικίαν, φαίνεται, συνεζεύχθη τὴν ἐκ Βηθλεεμ Ἄνναν, ἐξ ἧς ἐγέννησε τὴν μητέρα του Ίησού και ἔθανε τὸ τρίτον ἔτος ἀπὸ της γεννήσεως της Παρθένου, εις τὴν ὁποίαν, κατὰ τὸ παρ' ἐβραίοις ἐπικρατοῦν κληρονομικὸν δίκαιον, περιῆλθεν ἅπασα ἢ περιουσία του πατρὸς. Ἐπειδὴ δὲ ἡ μήτηρ της Παρθένου ἦλθε βραδύτερον εις γάμον κοινωνίαν μετ' ἄλλων, τὴν ἀνατροφήν και ἀποκατάστασιν της δοφανεῆς ἀνέλαβον, κηδεμόνες κατὰ πᾶσαν πιθανότητα γενομένου της ἐγκαταλειφθείσης αὐτῇ πατρικῆς περιουσίας, οἱ ἱερεῖς του ἐν Ἱερουσαλήμ Ναοῦ, εν τῷ ὁποίῳ αὐτὴ κατ' ἐπικρατοῦν ἔθος ὑπηρετεῖ νήθουσα ἢ χειροτεχνούσα μέχρι του δεκάτου και πέμπτου ἔτους της ἡλικίας. Καθέκαστα τὰ περί του συνοικεσίου της Μαρίας μετὰ του Ἰωσήφ εἶναι τοῖς πᾶσι γνωστά, τὰ δ' ἀπόκρυφα τὴν ὑπερφυσικὴν γέννησιν του Σωτῆρος ἐξαγγέλλονται ἐτι 309 της ἀλεξανδρινῆς χρονολογίας εν Βηθλεεμ της Ἰουδαίας ποιικίλλουσιν αὐτὴν και δι' ἄλλων οὐχ ἦττον θαυμασιωτέραν γεγονότων.

Η ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΙΣ ΤΟΥ ΣΩΤΗΡΟΣ

Ἐν Ναζαρετ τὰ πρώτα γράμματα ἐδιδάχθη ὁ Ίησους εν κοινῷ γραμματοδιδασκαλείῳ. Σχολαὶ δημοσίας ἐκπαιδεύσεως ἀνὰ τὴν Ἰουδαίαν οὐδαμοῦ κατὰ τοὺς χρόνους του Σωτῆρος ἀπαντᾷ. Τὰ πολλαχθὺ τῶν πόλεων της Γαλιλαίας γραμματοδιδασκαλεία ταῦτα ἐκείντο παρὰ τὰς συναγωγὰς, τὰς ὁποίας δύναται τις νὰ χαρακτηρίσῃ ὡς ἀγαθοεργὰ μᾶλλον ἰδρύματα τῶν χρόνων ἐκείνων, εις συντήρησιν τῶν ὁποίων συνέτεινε και ἡ τῶν ξένων φιλανθρωπία, ἢ τόπους ὀρι-

σμένους πρὸς ἐκπλήρωσιν θρησκευτικῶν καθηκόντων.

Κατὰ τὸν μωσαϊκὸν νόμον ἐκάστη πόλις εἶχεν ἴδιον ἱεροκήρυκα ὅστις, μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν ὑπὸ του διακόνου τῶν ὀρισμένων ἀναλόγως τῶν ὥρων του ἔτους γραφῶν, ἠρμήνευεν αὐτάς. Της ἐβραϊκῆς νεκρᾶς οὔσης ἀνὰ τὴν Ἰουδαίαν πρὸ πολλοῦ, δύο κυρίας ἐπεκράτουσαν γλώσσαι, ἡ λεγομένη ἀραμαϊκὴ, ὀνθύλευμα ἐβραϊκῆς, συριακῆς και ἑλληνικῆς, λαλουμένη ὑπὸ τῶν πέραν του Ἰορδάνου νομαδικῶν ὡς ἐπὶ τὸ πλείστον φυλῶν, και ἡ ἑλληνικὴ, ἢ μᾶλλον εν χρήσει οὐσα παρὰ τῇ πολιτείᾳ και τῷ κατ' ἴδιον βίῳ πανταχοῦ τῶν πόλεων. Ἐν τῇ Γαλιλαίᾳ, εν ἣ ὁ Ἰουδαϊκὸς πληθυσμὸς μετὰ τῶν αὐτόθι ἑλληνίδων πόλεων ὑπῆρχε κατηρητισμένος εις συμπαγεῖς κοινότητες, διατελούσας ὑπὸ ἴδιον ἐκάστη πρόεδρον (ἀρχισυνάγωγον) και ἐχούσας κατὰ πᾶσαν πιθανότητα κοινοτικὸν πολιτευμα ὅμοιον πρὸς τὸ τῶν εν Ἀλεξανδρείᾳ οἰκούντων Ἰουδαίων, αἱ ἱεραὶ γραφαὶ ἀνεγινώσκοντο εις ἐπήκουσιν πάντων ἀπὸ ἑλληνικοῦ κειμένου κατὰ μεταφράσιν τῶν Ο', ἢ δ' ἐρμηνεία και ἀνάπτυξις αὐτῶν ὑπὸ του ἱεροκήρυκος ἑλληνιστὶ ὡσαύτως διεξήγετο, ὅπως και εν ταῖς σχολαῖς τῶν ἑλληνιστῶν Ἰουδαίων της Ἱερουσαλήμ. Κατ' ἐξαιρέσιν, φαίνεται, ἐλλείψει ἱεροκήρυκος, ὁ μᾶλλον εὐφροδῆς και εὐπαιδευτος, οὐχὶ δ' ὁ τυχὼν ἀνιστάμενος ἠδύνατο, κατὰ πρόσκλησιν του προέδρου της κοινότητος νάναπτύξῃ τὸ θέμα τῶν ἑλληνιστῶ ἀναγνωσθεισῶν κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην γραφῶν.

Κατὰ τοὺς χρόνους του Ίησού μία μόνη ἐλειτούργει εν Ἱερουσαλήμ μεγάλη Ἰουδαϊκὴ σχολὴ ἢ Μπὲν-Μαδρὰς καλουμένη, ἀλλὰ και αὐτὴ ἦτο κενθαρῶς της σχολαστικῆς θεολογίας, ὁμοία ἴσως πρὸς τὸ εν Καίρῳ σήμερον Ἐλ - Ἀζχαρ του μουσουλμανισμοῦ, ἀπὸ της ὁποίας οἱ ἀποφοιτῶντες τότε ἀνελάμβανον ἀναλόγως τῶν μέσων ἢ της βιανότητος των δημοσίας παρὰ τῇ Ἰουδαϊκῇ πολιτείᾳ θέσεις. Πλὴν της μεγάλης ταύτης σχολῆς, εν ἣ οἱ περί τὴν ἐβραϊκὴν ἐντριβέστατοι ἀπὸ καθέδρας ἠρμήνευον τὰς γραφὰς και ἐσχολίαζον ἢ ὑπερνημάτιζον ἀγράφως τοὺς λοξίας τῶν προφητῶν χρησμούς, ὑπῆρχον ὡσαύτως εν Ἱερουσαλήμ και πέντε ἄλλαι τῶν ἑλληνιστῶν καλουμένων σχολαί, τοῦτέστι Ἰουδαίων μὲν τὸ θρησκευμα, ἀλλ' ἢθη, ἔθιμα και γλώσσαν τὴν ἑλληνικὴν ἐχόντων, οἱ πλείστοι τῶν ὁποίων κατήγοντο ἐκ της Στερεᾶς Ἑλλάδος, Πελοποννήσου, τῶν νήσων του Αἰγαίου, τῶν πόλεων της Μικρᾶς Ἀσίας και Ἀλεξανδρείας.

Ὡς πάντες οἱ παῖδες και ὁ Ίησους ὀλίγον ἠγάπα τὰ γράμματα και τὸ σχολαῖον. Κατὰ τὰ ἀπόκρυφα οὐχὶ ἅπαξ φαίνεται ὅτι ἐγενήθη και του ξύλου της γνώσεως. Ἐπὶ πόσον χρόνον διέμεινεν εν Ναζαρετ, ἰδιαιτέρῳ πατριδί της Παρθένου, ἢ πολυμελῆς του Ἰωσήφ οἰκογένεια ἄγνωστον, φαίνεται ὁμοῦ κατὰ

πᾶσαν πιθανότητα ὅτι ἐπὶ τῆς παιδικῆς ἔτι ἡλικίας τοῦ Ἰησοῦ ἡ οἰκογένεια ἐδιχάσθη· καὶ οἱ μὲν ἐκ τοῦ πρώτου γάμου υἱοὶ τοῦ Ἰωσήφ, ἀκοῦντες καὶ αὐτοὶ ἐπαγγελματιὰ τι ἀποκατεστάθησαν ἐν Ναζαρέτ ἢ ἀλλαγῶν τῶν πόλεων τῆς Ἰουδαίας, αὐτὸς δὲ ὁ Ἰωσήφ μετὰ τοῦ παιδὸς Ἰησοῦ καὶ τῆς Παρθένου, ἕνεκα τῆς ἀμίλλης ἀλλὰ καὶ τοῦ κακοῦ χαρακτήρος τῶν ἐν Ναζαρέτ ὁμοτέχνων, μετώκησαν ἐν τῇ Καπερναούμ. Ἐν τῇ ἑλληνίδι, αὐτονόμῳ καὶ ἐμπορικωτάτῃ ταύτῃ πόλει ἐδιδάχθη τὸ πρῶτον ὁ Ἰησοῦς τὰ ἑλληνικὰ γράμματα. Πανταχοῦ τῶν ἑλληνίδων τῆς Μικρᾶς Ἀσίας πόλεων ὑπῆρχον βεβαίως Γραμματοδιδασκαλεῖα, εἰς τὰ ὁποῖα ἐφοίτων οἱ παῖδες μανθάνοντες ἀνάγνωσιν καὶ γραφήν. Ἀπὸ τῶν χρόνων ὁμοῦ τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου, ἀλλ' ἰδίᾳ ἀπὸ τῶν ἐπιμόνων προσπαθειῶν Ἀντιόχου τοῦ Ἐπιφανοῦς πρὸς ἑξελληνίσιν τῆς Ἰουδαίας εἰκάσθην ὅτι καὶ αἱ σχολαὶ τῶν αὐτονόμων καὶ ἑλληνίδων πόλεων τῆς Γαλιλαίας, τοιούτοις τῆς Δεκαπόλεως, ἐν ταῖς ὁποῖαις ἅπαντα τὸν βίον ὁ Ἰησοῦς κατέτριψεν, οὐσαὶ ἀσήμαντα τέως διδασκαλεῖα, προσέλαβον ὡθησὶν τινα ἐπὶ τὰ κρείττω καὶ οὐχὶ ἀπιθάνως δύναται τις νὰ παραδεχθῆ ὅτι τὸ πλεῖστον τοῦ θιάσου ἐκείνου τῶν ὑπὸ Πτολεμαίου τοῦ Εὐεργέτου (117 π.Χ.) ἀπελαθέντων ἐξ Ἀλεξανδρείας ἀντῶν διδασκάλων, εἰς τὰς ἑλληνίδας ταύτας πόλεις εὔρον ἄστυλον καὶ καταφυγῆν. Ἐν ταῖς ἑλληνικαῖς τότε σχολαῖς ἡ διδασκαλία τῶν ποιητῶν, τῶν πατέρων τούτων καὶ ἡγεμόνων τῆς σοφίας κατὰ Πλάτωνα, κατεῖχε τὴν πρωτίστην θέσιν, τὰ ἠθικὰ τῶν ὁποίων ἀποφθέγματα συνεπλήρουν ἐν τοῖς ἐργασίαις μαθήμασι καὶ τὸ θρησκευτικὸν τῆς ἀγωγῆς τῶν ἑλληνοπαίδων. Ταῦτα, χρυσᾶ ἔπη κοινῶς λεγόμενα, εἰς ἀφορισμοὺς διατετυπωμένα καὶ γεγραμμένα εἰς πίνακας ἐπὶ κηροῦ, ἀνηρημένους δὲ ἀπὸ τῶν τοίχων τῆς σχολῆς, ἀπεστόμιζον οἱ παῖδες ἐρηνεύοντες τοῦ διδασκάλου.

Αἱ κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου συννοικισθεῖσαι ἐξ ἑλλήνων πόλεις ἀνὰ τὴν Ἰουδαίαν, οὐ μόνον εὐημέρησαν ὕλικῶς, ἀλλὰ καὶ πνευματικῶς κατίσχυσαν τάχιστα νὰ ἐπιβάλλωσι γλῶσσαν, ἥθη καὶ ἔθιμα, πρὸς τὰ ὁποῖα οἱ Ἰουδαῖοι ἐκόντες ἄκοντες, φαίνεται, ἐνκόλως μεθίσταντο. Ἡ ταχεία ὁμοῦ διάδοσις τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ ἀνὰ τὰς πόλεις τῆς Ἰουδαίας ἀρχεται κυρίως ἀπὸ τῶν χρόνων τῶν ἑλλήνων βασιλέων τῆς Συρίας ἀλλὰ ἰδίως ἐπὶ Ἀντιόχου τοῦ Ἐπιφανοῦς (175 - 164 π.Χ.). Αὐτὸς ὁ κατ' ἐξοχὴν εἰσηγητὴς τῆς ἑλληνικῆς παιδείας καὶ λοιπῶν τοῦ ἑλληνισμοῦ ἠθῶν καὶ ἔθιμων ἄκρος ἀρχιερεὺς Ἰησοῦς, ὅστις εὐθέως ἐπὶ τὸν ἑλληνικὸν χαρακτήρα μετέγεν, ἐπανόμασεν ἑαυτὸν ἐπὶ τὸ ἑλληνικώτερον Ἰάσωνα. Αὐτὸ τοῦτο τὸ πᾶλλιδιον τοῦ Ἰουδαϊσμοῦ ἐκοσμήθη διὰ Γυμνασίου καὶ Ἐφηβείου. Ἡ Γαλιλαία ὁμολογεῖτο κοινῶς

ὡς ἡ μᾶλλον τῶν λοιπῶν τῆς Ἰουδαίας ἐπαρχιῶν ἀνεκαθεν ὑπὸ ξένων οἰκουμένη καὶ εἰς τὸ νεωτερίζειν ῥέπουσα τούτου ἕνεκα ὠνομάσθη ἑθνική, ξένη, ἑλληνική, ἢ καθ' ἑβραϊκὴν ἔκφρασιν, Γαλιλαία τῶν ἐθνῶν. Οἱ γενναῖοι τὴν ψυχὴν αὐτῆς κάτοικοι, ὡς χαρακτηρίζει αὐτοὺς ὁ Ἰωσήπος, μὴ ὑπαγόμενοι εἰς μηδεμίαν τῶν Ἰουδαϊκῶν αἰρέσεων, ἐνομιζοντο ὑπὸ τῶν περισσοθηρῶν τῆς Ἰερουσαλήμ οἰοεὶ διαμαρτυρούμενοι τοῦ τότε Ἰουδαϊκοῦ κόσμου. Πασίγνωστον τυγχάνει ὅτι θελτικαὶ τῶν ἀριστοκρατικωτέρων Ἰουδαϊκῶν οἰκογενειῶν νεάνιδες τῶν πόλεων τῆς Γαλιλαίας προθύμως ὑπανδρεύοντο ἑλληνας τὸ γένος καὶ τὸ ἔθνος. Ἐκ τοιούτου μικτοῦ γάμου ἦτο καὶ ὁ ἀγαπητὸς ἀκόλουθος τῷ Παύλῳ Τιμόθεος. Τὴν πρὸς τὸν ἑλληνισμὸν ἀκατάσχετον ροπήν τοῦ Ἰουδαϊκοῦ λαοῦ ἢ τῶν Μακαβαίων ἐξεγέρσις (165 π.Χ.), θρησκευτικῆς φύσεως οὐσα μᾶλλον ἢ πολιτικῆς, ἥκιστα ἠδυνήθη νάνακόσῳ. Κατὰ τοὺς ταραχώδεις τούτους χρόνους αἱ ἑλληναῖδες καὶ αὐτόνομοι τῆς Γαλιλαίας πόλεις συνασπισθεῖσαι κατὰ τῆς εἰσβολῆς τῶν Μακαβαίων, τῶν Ἰουδαίων τούτων μαγιστῶν τῶν χρόνων ἐκείνων, παρέμειναν εὐσταθεῖς σύμμαχοι τῶν πανελληνιστῶν βασιλέων τῆς Συρίας. Ἀπὸ τῆς ἐξεργέσεως ταύτης ὁ ἑλληνισμὸς ἀνὰ τὰς πόλεις τῆς Ἰουδαίας μηδεμίαν ὑποστάς βλάβην ἐξῆλθεν ἰσχυρότερος ἢ τὸ πρόσθεν. Οἱ διάδοχοι τῶν Μακαβαίων ὡς Ἰούδας Ἀριστοβούλος Α' ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Ἀλέξανδρος (106 π.Χ.) καὶ οἱ λοιποὶ, πλην τοῦ κοσμητικοῦ ἑλληνικοῦ ὀνόματος, ὅπερ ἔφερον, τὴν ἑλληνίδα Μοῦσαν μᾶλλον ἢ τὰς Γραφὰς ἐθεράπευσαν, καὶ πρῶτοι οὗτοι κατ' ἀπομίμησιν βεβαίως Ἰουδαϊκὰ νομίσματα ἐκοφαν μεθ' ἑλληνικῆς ἐπιγραφῆς. Τὸ συνέδριον καὶ αἱ πολυώνυμοι τῶν φαρισαίων αἰρέσεις, αἵτινες ταυτοχρόνως τῇ ἐξεγέρσει τῶν Μακαβαίων ἀνεφάνησαν, σκοποῦσαι τὴν ἐπαναφορὰν τοῦ Ἰουδαϊκοῦ λαοῦ ἀπὸ τῶν ἑλληνικῶν ἔθιμων εἰς τὰ πάτρια, ἀσθενῆ κατὰ τοῦ εἰσβαλόντος χερμαῖρου τοῦ ἑλληνισμοῦ ἀντέταξαν ἄμυναν. Ὁ μισθοφορικὸς στρατὸς τῶν αὐτοκαλουμένων τούτων βασιλέων τῶν Ἰουδαίων, οἱ στρατηγοί, οἱ ἀρχιτέκτονες, τὸ μηχανικὸν σῶμα πρὸς ὀχύρωσιν τῆς χώρας συνέκειντο ἐξ ἑλλήνων, ἡ δὲ γλῶσσα τοῦ ἐμπορίου, ἡ μεγάλη αὐτῆ ἀσθηρία τῆς πνευματικῆς ἐπικοινωνίας καὶ τοῦ πολιτισμοῦ παρέμεινεν ὡς τὸ πρὶν ἀνὰ τὰς πόλεις τῆς Ἰουδαίας ἑλληνική. Τὰ πολιτικὰ ὁμοῦ γεγονότα, αἵτινα ραγδαίως ἐπελθόντα ἀνέδειξαν κατόπιν βασιλεῖα τὸν Ἡρώδη, ἐπισυνέταμον τὴν μεταβολὴν δλοκλήρου τοῦ πολιτικοῦ καὶ κοινωνικοῦ καθεστώτος τῆς Ἰουδαίας. Ὁ μουσογραφὴς καὶ ἄκρος φιλέλλην οὗτος βασιλεὺς ὁ συμφιλοσοφῶν καὶ συρρητορεῶν Νικολάῳ τῷ Δαμασκηῶ, ὁ ἅπανταχοῦ τῶν ἐπισημοτέρων πόλεων τῆς Ἰουδαίας ἀνεγείρας θεῶν τε καὶ θεαινῶν τοῦ ἑλλη-

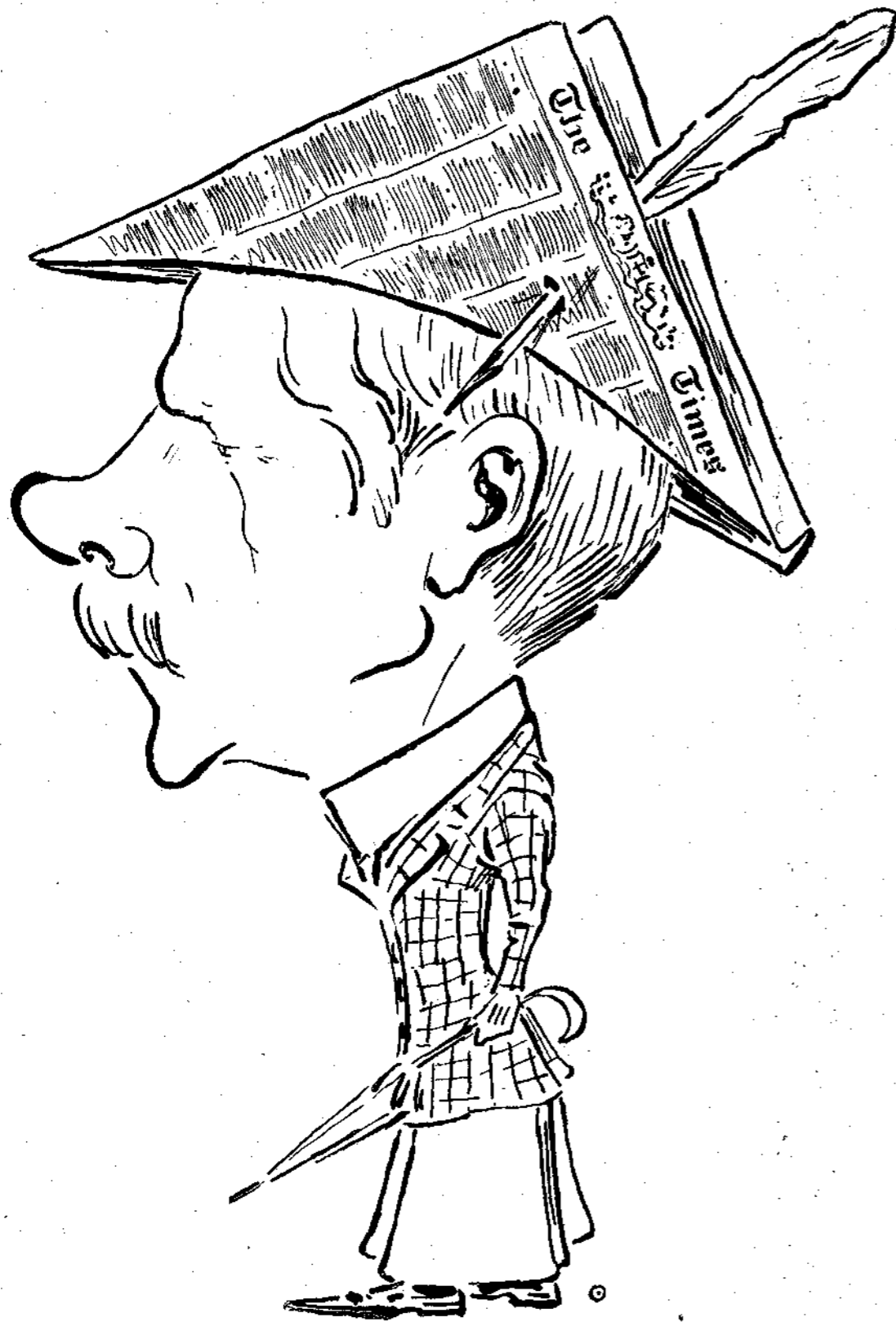
νικοῦ θρησκευματοῦ ναοῦς, ὁ περικοσμήσας τὰς πόλεις διὰ γυμνασίων θεάτρων, ἵπποδρόμων, σταδίων καὶ πεντετηρικῶν ἀγῶνων, εἴπερ τις καὶ ἄλλος συνέτεινε πρὸς κοινὴν διάδοσιν τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης, ἠθῶν καὶ ἔθιμων. Τὰ πάντα ἀπὸ τῆς Ἰερουσαλήμ μέχρι τῶν λοιπῶν σημαντικῶν πόλεων τῆς Ἰουδαίας ἔφερον ἀπανταχοῦ σχεδὸν τὸν ζωντανὸν ἐκείνον τοῦ ἑλληνικοῦ χαρακτήρος τύπον, τὸν ὁποῖον βραδύτερον τσαῦται ἐπελθοῦσαι πολιτικαὶ καὶ θρησκευτικαὶ μεταβολαὶ οὐδαμῶς κατίσχυσαν νὰ ἐξαφανίσωσι.

Οἱ Ἰουδαῖοι, πρακτικοὶ ὄντες μᾶλλον ἢ θεωρητικοί, τὴν ἑλληνικὴν παιδείαν ἐνόμιζον οὐχὶ κόσμον τῆς ψυχῆς, ἀλλὰ μέσον πρὸς ἐξασφάλισιν σχετικῆς τιнос εὐμαρείας ἐν τῷ πρακτικῷ σταδίῳ, ἀκριβῶς ὡς παρ' ἡμῖν τινὲς ἐν Αἰγύπτῳ ὑπολαμβάνουσι τὴν ἐκμάθησιν τῶν ξένων γλωσσῶν. Γινώσκων ἐκ πείρας, φαίνεται, καὶ ὁ Ἰωσήφ τὴν ἐν τῷ πρακτικῷ σταδίῳ χρησιμότητα τῆς ἑλληνικῆς, εἰσάγει τὸν παῖδα Ἰησοῦν εἰς τὴν γραμματοδιδασκαλεῖον τῆς Καπερναοῦμ, ἐν ᾗ ἀκολουθεῖ ὁ ἐξῆς διάλογος. Ἐρωτᾷ ὁ διδάσκαλος. Τίνα γράμματα θέλεις νὰ διδάξω τὸν παῖδα; Ἀποκρίνεται ὁ Ἰωσήφ. Πρῶτον τὰ ἑλληνικὰ καὶ εἶτα τὰ ἑβραϊκὰ. Τὸ πενιχρὸν ἀνεκαθεν τῶν διδασκῶν πρὸς τοὺς ἀτυχεῖς γραμματιστὰς ἢ διδασκάλους, αἵτινα μνηστῆρας κατεβάλλοντο, ἐπέτρεπον εἰς τὸν ἐπαγγελματιῶν Ἰωσήφ, κάτοχον ἄλλως ὡς ἐν τοῖς ἔμπροσθεν εἶδομεν καὶ τῆς πατρικῆς τῆς Παρθένου περιουσίας, νὰ δώσῃ εἰς τὸν Ἰησοῦν τὴν ὑψηλὴν ἐκείνην ἀνατροφήν καὶ μόρφωσιν, ἐπὶ τῇ ὁποῖᾳ ἐσεμνύνοντο πάντες ὅσοι τῶν εὐγενῶν καὶ μὴ Ἰουδαίων ἀπεφοίτησαν τῶν ἑλληνικῶν ἐκπαιδευτηρίων. Μετὰ τὸ πέρας τῶν ἐν τῇ ἀστυκῇ ταύτῃ σχολῇ τῆς Καπερναοῦμ μαθημάτων τοῦ Ἰησοῦ, ὁ Ἰωσήφ «ἰδὼν τὸν νοῦν τοῦ παιδίου καὶ τὴν ἡλικίαντα πάλιν ἐβουλεύσατο μὴ εἶναι αὐτὸ ἄπειρον γραμματῶν καὶ παραλαβὼν αὐτὸ παρέδωκεν ἕτερον διδασκάλῳ. Ἐπε δ' ὁ διδάσκαλος τῷ Ἰωσήφ. Πρῶτον παιδεύσω αὐτὸ τὰ ἑλληνικὰ καὶ εἶτα τὰ ἑβραϊκὰ.» Οὐδεμία ἐντεῦθεν ἀμφιβολία ὅτι ἐν τινι ἑλληνικῇ ἰδιωτικῇ σχολῇ τῶν πόλεων τῆς Δεκαπόλεως, ἀλλὰ κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἐν Καπερναοῦμ, ὡς ἀνωτέρω εἶδομεν, ὁ Ἰησοῦς διήκουσε πάντα τὰ ἐγκύκλια τῶν χρόνων ἐκείνων μαθήματα. Ἀπαξ μόνον κατὰ τὰ κανονικὰ καὶ κατὰ τὸ διάστημα τῶν σπουδῶν αὐτοῦ,

δωδεκαετῆς ὄν, μετέβη εἰς Ἰερουσαλήμ, ὅτε μεταξὺ τοῦ πλήθους ἐκείνου τῶν ἐν ὑπαίθρῳ κατασκηνούντων προσκνητῶν παρ' ὀλίγον νάπολεσθῆ.

Καὶ ἤδη ἐὰν λάβωμεν ὑπ' ὄψιν ὅτι νέοι δεκαπενταετῆς ἢ δεκαεξαετῆς ἀπεφοίτων τότε τῶν ἑλλ. ἐκπαιδευτηρίων καὶ ὅτι δεκαετῆς τὴν ἡλικίαν ὁ Ἰησοῦς ἦλθε μετὰ τῶν γονέων αὐτοῦ εἰς Καπερναοῦμ, ἢ ὑπὸ τῶν συνοπτικῶν καθοριζομένη ἡλικία τῆς εἰς τὸν δημόσιον βίον ἐμφανίσεως τοῦ Σωτῆρος ἐπιτρέπει μικρὰν τινα ἀμφιβολίαν. Καὶ ὄντως ἡ ὑπὸ τῶν κανονικῶν εὐαγγελίων ἀποσιώπησις τοῦ μεσολαβήσαντος χρονικοῦ διαστήματος δέκα καὶ ὀκτὼ ὡς ἔγγιστα ἐτῶν, ἀπὸ τῆς εἰς Ἰερουσαλήμ κατὰ τὴν παιδικὴν ἡλικίαν μεταβάσεως τοῦ Ἰησοῦ μέχρι τοῦ βαπτίσματος αὐτοῦ, ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς ποικίλας εἰκασίας καὶ ἀνθαιρέτους γνώμας. Ἐὰν δὲ ἐπὶ τοιούτων εἰκτολογιῶν στηριζόμενοι τινες ἐγνωμίμειψαν τελευταίως ὅτι ὁ Ἰησοῦς ἀπεδήμησεν χάριν εὐρυτέρων σπουδῶν εἰς Ἀλεξανδρείαν, ὁπόθεν μετέβη εἰς Ρώμην καὶ εἶτα τριακονταετῆς τὴν ἡλικίαν γενόμενος ἐπανέκαμψεν ἐκεῖθεν εἰς Γαλιλαίαν, ἀναγνωρίζουσι μὲν ἐμμέσως οἱ ταῦτα διόχυριζόμενοι τὴν πνευματικὴν τοῦ Σωτῆρος μόρφωσιν, οὐδὲν ἦντο ὁμοῦ ἢ γνώμη αὐτῶν περὶ ταῦτοπροσωπείας τοῦ Ἰησοῦ πρὸς ἄλλον ὁμόνυμον ἐξ Αἰγύπτου, οὐ τινος τοῦς ἄδλους ἀναγράφει ἐν ἐκτάσει ὁ Ἰωσήπος καὶ μνεία γίνεται ἐν ταῖς Πράξεσι τῶν Ἀποστόλων, ἐξελέγχεται χρονολογικῶς ἀβάσιμος καὶ κατ' ἀκολουθίαν δὲν δύναται ἡ γνώμη αὕτη νὰ ἐληφθῆ ὑπὸ σπουδαίαν ἔποψιν. Πιθανῶς ὅτι μετὰ τὸ πέρας τῶν ἐν Καπερναοῦμ σπουδῶν, ἢ καὶ ἔτη τινὰ βραδύτερον ὁ Ἰησοῦς ἄγων ἤδη τὸ εἰκοστὸν δεύτερον ἢ εἰκοστὸν πέμπτον ἔτος τῆς ἡλικίας αὐτοῦ μετέβη, κατὰ τὸ ἐπικρατοῦν τότε παρὰ τοῖς Ἰουδαίοις σπουδασταῖς ἔθος, εἰς τὴν ἔρημον παρὰ τινι φιλοσόφῳ ἀναχωρητῇ, ἐξ ὧν ἔβριθον τότε πᾶσαι αἱ παρὰ τὴν Νεκρὰν Θάλασσαν ὄχθαι, ὅπως ὁ παρὰ τὴν Μαρεῶτιν λίμνην τῆς Ἀλεξανδρείας χώρος ὑπὸ σμήνους Ἑσσηνῶν, τῶν πρώτων τούτων θεμελιωτῶν τῶν μετέπειτα πολυαρίθμων καὶ πολυωνύμων χριστιανικῶν μοναχικῶν τῆς Αἰγύπτου ταγμάτων. Τὴν περὶ τούτου γνώμην στηρίζω ἐφ' ὅσων ὁ Ἰωσήπος περὶ τῆς ἰδίας αὐτοῦ ἐκπαιδεύσεως καὶ τῶν κρατούντων τότε ἔθιμων ἀναγράφει.

ΝΙΚΟΛΑΟΣ Π. ΠΑΡΚΑΣ

Η ΓΕΩΛΟΓΙΑ ΤΟΥ ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟΥ
Miss-Ellin in Athens από Θ. 'Αρνίβου—'Εστία.

ΤΟ ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟΝ

ΛΟΓΟΙ ΚΑΙ ΑΝΤΙΛΟΓΟΙ

« Αναβλεπόμεθα... »

Ο κ. ΑΣΟΦΟΣ. — Ὅστε ἐκλείσει καὶ τὸ Βασιλικόν...
Ο ΜΑΘΗΤΗΣ. — Τὸ προέβλεπα. Τὸ σκουράκι τοῦ θεωρείου τῆς Διευθύνσεως ἐφαίνεται πολὺ σκεπτικὸν τὰς τελευταίας παραστάσεις. Κάτι προσιθάνετο...

Ο κ. ΑΣΟΦΟΣ. — Καὶ ὅμως ἐγὼ εἶχα ἀπατηθῆ αὐτὴν τὴν φορὰν. Εἶχα τὴν ἰδέαν, ὅτι τὸ ἀθηναϊκὸν κοινὸν δὲν ἦτο δυνατόν νάπαντήσῃ μετὰ τὴν ἀδιαφορίαν του εἰς τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ Βασιλέως του, ἕνα ἐνδιαφέρον ποῦ ἐξεδηλώθη μετὰ τὴν θερμότητα καὶ τὸς θυσίας. Ἡ στάσις αὐτὴ τοῦ κοινου προδιαθέτει διὰ πολλὰς ἀπογοητεύσεις.

Ο ΜΑΘ. — Ἐχομεν τόσον συνειθίσει μετὰ τὰς ἀπογοητεύσεις! Ποῦ ἀποδίδετε ἐν τούτοις τὴν ἀνεξήγητον αὐτὴν ἀδιαφορίαν;

Ο κ. ΑΣΟΦΟΣ. — Ἐδόθησαν τόσον πολλὰ ἐρμηνεῖαι τὰς τελευταίας ἡμέρας, καὶ ὅπου δίδονται πολλὰ ἐρμηνεῖαι τὸ σκότος γίνεται ψηλαφητότερον. Ο κ. Στεφάνου, ὁ ὁποῖος ὑπῆρξε καὶ αὐτὸς κάτοικος τοῦ ἐπισήμου θεωρείου μίαν ἐποχὴν, μᾶς διηγείται τὴν ἱστορίαν τοῦ Βασιλικου Θεάτρου εἰς μίαν ἐφημερίδα καὶ ἐρευνᾷ τὰ αἰτία τοῦ θανάτου του.

Ο ΜΑΘ. — Ἡ ἱστορία εἶναι ἀνόνημος. Πῶς συμπεραίνετε ὅτι ἀνήκει εἰς τὸν πρώην διευθυντήν;

Ο κ. ΑΣΟΦΟΣ. — Διότι ὁμοιάζει με νεκρολογία, γραμμένη ἀπὸ στενὸν συγγενὴ τοῦ μεταστάντος. Καὶ ὁ κ. Στεφάνου, ὁ ὁποῖος γνωρίζει τὰ πράγματα, μετὰ τὸν αἰτίων τοῦ θανάτου εὐρίσκει τὴν ἀπόκλιτον θέσιν τοῦ κτιρίου, τὴν δυσμενῆ ἐρωτικῶς ἀρχιτεκτονικὴν του, τὰς ὑποχρεώσεις τῆς ἐπισήμου περιβολῆς, τὴν διαίρεσιν τῶν τιμῶν εἰς ἀριστοκρατικὰς καὶ λαϊκὰς, τὰς ἐπιπτώσεις ἐνὸς ἀποθανόντος εἰς τὴν καλλιτεχνικὴν διευθύνσιν καὶ ἄλλα ἀνάλογα πράγματα.

Ο ΜΑΘ. — Δηλαδή ἑκατὸν σαραντιὰ λόγους. Ἴσως ὁ πρώτος ἀπ' αὐτοῦς θά ἦτο ἀρκετός. Ποῖον θέλετε νὰ παραδεχθῶμεν;

Ο κ. ΑΣΟΦΟΣ. — Ἄς τοὺς παραδεχθῶμεν ὅλους. Ὅλοι εἶναι βολικοὶ διὰ τὴν ἐρμηνεῖαν τοῦ φαινομένου. Δὲν γνωρίζετε τὴν θεωρίαν τοῦ Πουανκαρέ περὶ τῆς composité;

Ο ΜΑΘ. — Ἄς τοὺς παραδεχθῶμεν. Καὶ τώρα ποῖον νομίζετε πῶς θά εἴνε τὸ ἀποτέλεσμα τῆς καλλιτεχνικῆς αὐτῆς χρεωκοπίας; Πάντα θά ἔχη τὸν ἀντικτύπον της.

Ο κ. ΑΣΟΦΟΣ. — Ἐν πρώτοις νομίζω ὅτι τὸ κοινὸν θά εὖρη τρόπον νὰ παρηγορηθῆ. Τὸ ἐθνικὸν θέατρον, ἐνόσω τὸ κτίριον στηρίζεται εἰς τὰ θεμέλια του, ἐξακολουθεῖ νὰ ὑφίσταται. Ὅλα τὰ ζητήματα εἰς τὴν Ἑλλάδα εἶναι ζητήματα κτιρίων. Ἡ φροντίς μας διὰ τὴν Ἀκαδημίαν ἐτελείωσε μαζὶ μετὰ τὸ κτίριον. Ποῖος θά μᾶς εἴπῃ ὅτι δὲν ἔχομεν Ἑθνικὸν Θεάτρον; Ὅλοι οἱ ἀμαξάδες καὶ ὅλοι οἱ κικέρωνες τῶν ξενοδοχείων θά εἶναι ἐτοιμοὶ νὰ τὰ ἐπιδείξουν εἰς τοὺς ἀμφιβάλλοντας. Διὰ τὴν ἐθνικὴν μας φιλοτιμίαν αὐτὸ εἶναι ἀρκετόν.

Ο ΜΑΘ. — Μετὰ τὴν διαφορὰν ὅτι θά εἶναι ἀκατοίκητα.

Ο κ. ΑΣΟΦΟΣ. — Αὐτὸ δὲν ἔχει καμίαν σημασίαν. Μήπως κατοικεῖται ὁ Παρθενών; Μήπως κατοικεῖται τὸ Θησεῖον; Δι' αὐτὸ δὲν ἔπαυσαν νὰ ὑπάρχουν.

Ἐπάρχουν τόσαι σκιά εἰς τὰς Ἀθήνας, ὥστε ἄλλα τόσα κτίρια δὲν θά τὰς ἐχωροῦσαν. Ἐγὼ μάλιστα θά ἐπρότεινα τὴν ἐκκένωσιν καὶ πολλῶν ἄλλων κτιρίων: τοῦ Βουλευτηρίου, τοῦ Ὁδείου, τῆς Καλλιτεχνικῆς Σχολῆς τοῦ Πολυτεχνείου, μερικῶν Σχολῶν τοῦ Πανεπιστημίου καὶ οὕτω καθεξῆς.

Ο ΜΑΘ. — Ποῖον λόγον θά εἴχε αὐτό;
Ο κ. ΑΣΟΦΟΣ. — Δὲν σᾶς εἶπα; Διὰ νὰ ἐγκατασταθῶν αἱ σκιά τῶν προγόνων μας, ποῦ μένουν εἰς τὸ ὑπαίθριον δι' ἔλλειψιν καταλυμάτων.

Ο ΜΑΘ. — Εἶναι καὶ αὐτὸ μία ἰδέα, ποῦ ἀξίζει νὰ συζητηθῆ. Ἀλλὰ δὲν νομίζετε ὅτι ἐπὶ τέλους θά ἔλθῃ μία γενεὰ ποῦ θά μᾶς ζητήσῃ τὸ θέατρον της; Δὲν πρέπει νὰ τῆς τὸ παρασκευάσωμεν;

Ο κ. ΑΣΟΦΟΣ. — Δὲν ἀντιλέγω. Ὁ καταλληλότερος ὅμως τρόπος διὰ νὰ παρασκευάσωμεν τὸ θέατρον τοῦ μέλλοντος, εἶναι νάποθάνωμεν πρώτα ὅλοι μας, μαζὶ μετὰ τὸν κ. Βλάχον. Ἐκεῖνοι ποῦ θά ἔλθουν κατόπιν θά κάμουν τὸ θέατρον τους.

Ο ΜΑΘ. — Ἄλλ' αὐτὸ ἀντίκειται πρὸς τὴν ἐξέλιξιν. Παραδέχεσθε τὸν νόμον τῶν ἀλμάτων;

Ο κ. ΑΣΟΦΟΣ. — Ἡ ἐξέλιξις εἶναι καὶ αὐτὴ μία composité, ποῦ ἐπῆρε πολλοὺς εἰς τὸν λαιμόν της. Τί περιμένετε νὰ γίνῃ; μετὰ τὴν ἐξέλιξιν, τὸ σκουφάκι τοῦ κ. Βλάχου; Τραγικὸς κόθορνος ἢ προσωπιεῖον τραγῆδίας; Δὲν ἐνθυμηθεῖτε τί εἶπε ὁ Λέσσαντ εἰς τὴν «Ἀμβουρgeois Δραματογραφίαν»; Ἐυκολώτερον εἶναι νὰ δημιουργηθῆ ἕνα θέατρον ἀπὸ τὸ ἄλφα, παρὰ νὰ διορθωθῆ ἕνα χαλασμένον.

Ο ΜΑΘ. — Καὶ τί ὑποθέτετε ὅτι θά κάμουν αὐτοὶ ποῦ θά ἔλθουν αὐρίον;

Ο κ. ΑΣΟΦΟΣ. — Πρώτον ὑποθέτω ὅτι δὲν θά ἔχουν τὴν εὐαισθησίαν τὴν ἰδιάν μας μετὰ τοὺς ἀρχαίους, ὥστε νὰ τοὺς σεβρίζουν ὡς ὁμῶν καέας. Θά βράσουν ὅλους τοὺς ὑπερποντικῶν καὶ θά βγάλουν ἀπ' αὐτοὺς ἕνα ὄραϊον ζουμί, εὐνηστον καὶ δυναματικόν. Ἐπειτα θά λησμονήσουν μερικὰ δράματα, τὰ ὁποῖα ἐνθυμείται ὁ κ. Βλάχος καὶ τὰ ὁποῖα εἶναι ἀδύνατον νὰ ἐπιζήσουν εἰς τὴν μνήμην τῶν ἀνθρώπων πέραν τῆς γενεᾶς μας. Ἐπειτα δὲν θά ἔχουν προσωπικὸς λόγους μετὰ τὸν Ἰψεν, τὸν Χάουπμαν, τὸν Μάτεργλιν καὶ τοὺς ἄλλους ἐκφύλους ποῦ θά παρουσιασθῶν ἐν τῷ μεταξύ. Καὶ τὸ περιφθιμὸν βιβλίον τοῦ Μάξ Νορδάν δὲν θά μεταβάλλῃ πλέον τοὺς διευθυντὰς τῶν θεάτρων εἰς φρενολόγους τῶν μεγάλων ποιητῶν.

Ο ΜΑΘ. — Ὅστε συνάγετε τὸ θλιβερόν συμπέρασμα ὅτι ἡ γενεὰ μας εἶναι καταδικασμένη νὰ ζῆσθαι χωρὶς θέατρον;

Ο κ. ΑΣΟΦΟΣ. — Καθόλου. Θά ζῆσθαι μετὰ τὸ θέατρον της. Κάθε καλοκαίρι θά βρέχῃ «ἐπιθεωρήσεις». Καὶ οἱ ἄνθρωποι θά γίνωνν τόσον μανιώδεις μετὰ τὸ νέον αὐτὸ εἶδος, ὥστε θά ζητήσουν ἀπὸ τὴν Κυβέρνησιν, νάναυστήσῃ τὸν θεσμόν τῶν ἀρχαίων ζαμπαιζῆδων, μεταβαπτίζουσα αὐτόν εἰς ἐπιθεωρητικά. Καὶ ἡ ἐξέλιξις θά ἐξακολουθήσῃ.

Ο ΜΑΘ. — Ὅστε παραδέχεσθε μίαν ἐξέλιξιν.

Ο κ. ΑΣΟΦΟΣ. — Ναί, ἀλλὰ μίαν ἐξέλιξιν ἀντιστροφον, τὴν ὁποῖαν θά ὠνόμαζα κατηφορικὴν. Ἀπὸ τὰ κωμαιδύλλια ἐφθάσαμεν εἰς τὰς ἐπιθεωρήσεις, ἀπὸ τὰς ἐπιθεωρήσεις εἰς τὴν σχολιογραφίαν. Πρέπει νὰ γνωρίζετε ὅτι τίποτε δὲν εὐνοεῖ τόσον τὴν ἐξέλιξιν ὅσον ὁ κατηφορὸς. Ἀρκεῖ νὰ σᾶς εἴπω ὅτι ἐγὼ ἤδη αἰσθάνομαι ἕνα φοβερόν κνισμόν δι' ἕνα θέαμα σχολιογραφίας. Καὶ βεβαιωθῆτε ὅτι ὅλοι οἱ Ἀθηναῖοι, ὅσον καὶ ἂν τὸ κρῶ-

πιουν, αισθάνονται το ίδιο. Οι θεατρώναι που θα εισαγάγουν τα ρόπαλα εις την σκηνήν θα κάμουν χριστούς δουλείας. Δεν πρέπει κανείς να περιφρονη το πνεύμα της εποχής του.

Ο ΜΑΘ. — Ελπίζετε ότι θα ζήσωμεν να ιδούμε τον τελευταίον αυτόν βαθμόν της θεατρικής εξέλιξεως; Ο κ. ΑΣΟΦ. — Θα έλθη τόσον γρήγορα ώστε θα ζήσωμεν κ' εμείς και ο κ. Βλάχος.

Ο ΜΑΘ. — Όστε αυ γενοίρ εις το νέον θέαμα.

Ο κ. ΑΣΟΦ. — Διατί λέτε αυτήν την ξενικήν έκφρασιν;

Ο ΜΑΘ. — Πώς να είτώ;

Ο κ. ΑΣΟΦ. — Να είπητε: «άναβλεπόμεθα».

Ο ΜΑΘ. — Φοβούμαι τον οϊωνόν. Οι ήθοιοκοι του Βασιλικού Θεάτρου έλεγαν παραπολόν αυτήν την λέξιν τελευταίως και έπέτρωτο να μην «άνιδουν» άλλήλους.

Ο κ. ΑΣΟΦ. — Μην είσθε προληπτικός. Άναβλεπόμεθα.

Ο ΜΑΘ. — Άναβλεπόμεθα.

Π. Νρ.

ΕΠΙΦΥΛΛΙΔΕΣ

Η «Κερένια Κούκλα», άθηναϊκόν μυθιστόρημα, υπό Κωνσταντίνου Χρηστομάνου. Έπιφυλλίς του «Νέου Άστειος», 27 Φεβρουαρίου—28 Μαρτίου 1908.

Ο συγγραφεύς έπινοεί μίαν τραγικήν ιστορίαν, ή όποια διαδραματίζεται εις καθαρώς λαϊκόν περιβάλλον, εις ένα σπατάκι μακρινής άθηναϊκής συνοικίας, υπό την ομίαν της Άκροπόλεως και παρά τον βράχον του Φιλοπάππου. Έκει κατοικεί ο Νίκος, ένας νέος τεχνίτης, ξυλογλύπτης, με τή γυναίκα του, τή Βεργινία που είνε βαρειά στό κρεββάτι, και με τή Λιόλια, —ένα άμορφο δροσερό κοριτσάκι στην πρώτη του άνθησι, — άνεψιαν της θείας της γυναικός του, που ήλθε να μείνι στό σπίτι και να τούς ύπηρεστή, δσον καιρόν ή Βεργινία θα ήταν άρρωστη. Ο Νίκος έρωτεύεται φυσικά τή Λιόλια, και μίαν ήμέρα που πήγαν να κόψουν λουλουδία στ' άνοιξιάκια χωράφια, την κάνει δική του κάτω άπ' τές άνθισμένεσ άμυγδαλιές, κ' εξακολουθει να την έχη έρωμένην του και στό σπίτι, κάτω άπ' τά μάτια — τά λευκά από την άναμία — της δυστυχισμένης Βεργινίας... Άπ' τό κακό της ή άρρωστη πεθαίνει, και ο Νίκος κρατεί, και σέ λίγο στεφανώνεται, τή Λιόλια. Έπίτά μήνεσ ύστερ' από την έκδρομή στέσ άμυγαλιές, ή Λιόλια γεννή τό πρώτο της παιδί, θηλυκό, άτροφικό, χλωμό σάν κερένια κούκλα, ίδιο κ' άπαράλλακτο με την χλωμή Βεργινία! Ήταν, θα έλεγες, τό παιδί της πεθαμένης, που είχε τόσον πόθο να τό κάμη με τον άγαπημένον της τό Νίκο, από τον καιρό μάλιστα που ελπαν οι γιατροί ότι δεν θα γίνη ποτέ μητέρα, — από άποβολή είχε άρρωστήσει, — και που είχε καταλάβη πιά ότι περιττό να γίνη καλά και να ζήση, άφου ήταν στό πόδι της ή Λιόλια κ' ο Νίκος της έρωτευμένος μ' αυτή... Τό έπιταμνιτικό παιδί πεθαίνει τό καιρόν της Λιόλιας, σάν δικό της, ή πεθαμένη. Έπειτα της παίρνει πίσω και τον Νίκο τον ίδιο, που τον λατρεύει με ζήλεια και μέσ' από τον τάφο: Σ' έναν κανιά μαχαμώνουν θανατηφόρα τον νέον τεχνίτη, κ' ή Λιόλια μένει μοναχή.

***

Αυτή είνε με δύο άσχημα λόγια ή πανωραία ιστορία της «Κερένιας Κούκλας». Συνδιδάει, βλέπετε, τά πραγματικότερα στοιχεία με τά υπερφυσικότερα. Είνε ή άλήθεια ενός θαυμασιού μυστικισμού. Και αυτό κυρίως την κάμνει, κατά την γνώμην μου, ύπεροχον έργο, άνωτέρασ ποιητικής ύποστάσεως, όπως είνε ή ήθογοφία όταν έχη, μαζί με την πολυθρύλητον «ποίησιν της πραγματικότητος — ή όποια δεν άρκεί δια να κάμη τό τέλειον καλλιτέχνημα — συνυφασμένην και την

ποίησιν του ύπερπέραν, την σπανίαν άλλ' άπαραίτητον. Όλα τά υπερφυσικά, εις την ιστορίαν του κ. Χρηστομάνου, έξηγοϋνται φυσικώς ως συνέπειαι άναγκαίαι. Ή πολύ νεαρά ήλικία της Λιόλιας έξαφνα, αι συγκανήσεις της πρώτης της συλλήψεως, ή διαρκής ενάτηνις της άρρωστης Βεργινίας, με τύψεις μάλιστα και παραγομους κατά την εποχήν της κνοφορίας, δλ' αυτά έξηγοϋν όχι μόνον την γέννησιν της Κερένιας Κούκλας αλλά και τον θάνατόν της. Έπίσης ή έκτακτος ώραίότης της Λιόλιας, οι θερμοί πόθοι τους όποιους ήγαπεν εις τά στήθη των νέων άντιζήλων και τό βαθύ μισος που έτρεφαν όλοι αυτοί δια τον εύτυχή και παράνομον κατακτητήν της, έξηγοϋν, και μάλιστα μās παρουσιάζουν ως μοιραίον, τον βίαιον θάνατον του Νίκου υπό την κάμαν άντεραστοϋ κουτσαβάκη. Δια κανένα από τους θανάτους αυτούς, οι όποιοι τιμωροϋν την Λιόλιαν, την άθώαν άμαρτωλήν, δεν εύδύνεται ή καίμενη ή Βεργινία. Ή πεθαμένη δεν ζή παρα εις την άνάμνησιν των ζωντανών, και δεν φοβερίζει, ως άγριον φάντασμα, παρα εις την συνείδησιν των. Και αν από τά τρία κεριά, που άναψε μίαν ήμέραν εις τον τάφον της, βασανίζομένη από τύψεις και θέλουσα να την έξελισοση ή δυστυχισμένη Λιόλια, έγύρισον προς τό χόμο τά δύο — τό κερι του Νίκου και τό κερι του παιδιού — ως να τά έτραβούσεν από μέσα, με άόρατα άσπαρα χέρια, ή έκδιχητική πεθαμένη, και αυτό ήτο τραγική σύμπτωσις, που δεν είχε σημασίαν παρα μόνον δια την ένοχον Λιόλιαν. Τωσ τά δύο έκείνα κεριά να είχαν φανευθή εις μέρος που τό έπύρρον ο ήλιος... «Όλα έξηγοϋνται... Άλλ' ό συγγραφεύς τίποτε δεν έξηγει. Μās παρουσιάζει και μās άφίνει να πιστεύομεν τό ό,τι φαίνεται, και μόνον άφου περάση ή συγκινήσις μας, ή γοητεία μας, βλέπομεν ότι ύπάρχουν τά στοιχεία δια να αναπλάσομεν πιστώσ και τό ό,τι είναι. Άλλά τί είναι τάχα και αυτό που είναι; Μήπως εις την ζωήν και τά πλέον έξηγημένα, δεν είναι δια τους άνθρώπους τά πλέον άνεξήγητα; Ή μήπως φαίνεται τίποτε, και τό απλοώτερον και τό κοινότερον, που να μην έχη τό μυστικόν και υπερφυσικόν του βάθος; «Όταν ή γυναίκα που κνοφορεί έχη εμπρός της διαρκώς μίαν ζωηράν εικόνα — πρόσωπον, ζωγραφιάν ή άγαλμα, — πολύ ένδεχόμενον να διαπλασθή τό έμβρον κατ' όμοίωσιν αυτής της εικόνας.» Άλλοίμοιον εις όποιον πιστεύει ότι τό φαινόμενον αυτό, τό βεβαιούμενον απλώς από την Φυσιολογίαν, είνε κ' έξηγημένον! Ο συγγραφεύς της «Κερένιας Κούκλας», μέγας παρατηρητής, εύρίσκει πολύ πλησιέστερα εις την άλήθειαν της ζωής, όταν δεν έξηγη τίποτε από αυτά τά υπερφυσικά. Και δια τότο τό έργο του, ως κομμάτι ζωής, είνε ύπεροχον και θαυμασιον, διότι μās παρουσιάζει δλόκληρον την ζωήν, από την επιπολαιότεραν έπίφασιν μέχρι του βαθυτάτου της βάθους, τά γενονότα δηλαδή τά πραγματικά μαζί με τους μυστηριώδεις ένέκτους συνδυασμούς των, που μās φέρουν εμπρός εις τον άπαραβίαστον πέπλον της Δυνάμεως, ή όποια διέπει τ' άνθρώπινα. Τοϋτο κατά βάθος δεν είνε τό έργο της μεγάλης τέχνης, της άληθινής ποιήσεως;

Υπό την έποψιν αυτήν, ή όποια είνε και ή κυριώτερα, νομίζω ότι δεν έγραφή άκόμη εις την γλώσσαν μας ώραίότερον και ύψηλότερον μυθιστόρημα. Κάθε φιλολογία θα τό κατέτασεν ύπεροχότασ εις τά κειμήλιά της, κ' έπρεπε με την άλήθειαν να δημοσιευθή μόνον εις την εποχήν μας και εις την Έλλάδα, δια να παρελθη σχεδόν άπαρατήρητον, ως έπιφυλλίς μιάς γενναίας έφημερίδος, της όποιας άμφιβάλλω αν ηΐξησης δι' αυτού ή κηλοφορία έστω και κατά εκατόν φύλλα! Είνε άληθές ότι ό ψυχαρισμός έμπνέει μεγάλας δυναμιασάς κ' επειδή τό έργο του κ. Χρηστομάνου είνε γραμμένον εις την δημοτικήν, — όπως έπρεπε φυσικά να είνε μία άθηναϊκή ήθογοφία, άποτελοϋσα συγχρόνως ποιήμα έξαισιού λυρισμού, — πολλοί άπηξίωσαν

να τό αναγνώσουν δια την γλώσσαν. Άλλ' αν τό κοινόν μας διέσωζε έγνος καλαισθησίας και αν δεν ήτο βαθύτατα διεφθαρμένον από τας κενάς ήμαλώτητας των συνήθων έπιφυλλίδων, εύθύς με τό πρώτον βλέμμα θα κατενόει ότι ή «Κερένια Κούκλα» είνε από τά έργα έκείνα, τά όποια έπρεπε να κατανικοϋν έντός μας κάθε γλωσσικήν πρόβλησιν και να τρέπουν εις φυγήν και αυτό τό φάσμα του ψυχαρισμού!

***

Όμολογώ ότι είμαι πολύ στενοχωρημένος τόρα που πρέπει να εισέλθω και εις τας λεπτομερείας. Η «Κερένια Κούκλα» με μαγεύει προπάντον ως σύνολον. Δια τότο δεν ήθελα να ξεχωρίσω τίποτε, και να είπω ότι αυτό τό πρόσωπον είνε ζωντανότερον από έκείνο ή ότι αυτή ή σκηνή, αυτή ή περιγραφή, μου άρέσει περισσότερον από την άλλην... Και τέλος πάντων ή άσέβεια προς ένα έργο, τόσον άρμονικώς ώραιον και περιτεχνον, δεν θα ήτο και πολύ μεγάλη, αν έλεγα ότι μου έκαμε βαθυτάτην έντύπωσιν ή περιγραφή του άτυχού τοπίου που φαίνεται από τό σπιτάκι του Νίκου ή περιγραφή της άθηναϊκής άποκρησ, όπου και τό ύφος άκόμη, καλλιτεχνικώτατα, παρουσιάζει, θα έλεγες, την πολυθρύβρον και πολυποικίλον κίνησιν του δρόμου και μās προσένει όλην την ήδονικήν ζάλην του θεάματος — ή ή σκηνή του θανάτου της Βεργινίας, όταν ή Λιόλια ένόμισε πως έπεσε χάμο τό φεγγάρι που κατεσκόπευε τους έρωτάς της με τό Νίκο — ή ή έλλη σκηνή, ή μεγάλη, εις τό έκκλησάκι με τας άσβεστομένας άγογραφιάς των τοίχων, όπου γίνονται τά δνιμα στεφανώματα του Νίκου και της Λιόλιας, και όπου του κάκου περιμένει ή νύφη να γίνη ό άσβεστής άνάηρος σάν σύννεφο, και να λάμψουν από μέσα τά μάτια των Άγίων σάν άστέρια, (όπως της ειπεν ό έκκλησιάρχης ότι γίνεται τό θαύμα, κάθε φορά που έρχεται έκεί να στεφανωθή «νύμφη παρθένος» άγνή, εις γάμον εύλογημένον από τον Θεόν,) αλλά δεν βλέπει ή Λιόλια παρα μόνον μίαν μαυροφόραν Άγίαν να την φοβερίζει... την Τύχην της εις φάντασμα! — και αν έπρόσθετα ότι ποτέ εις την ζωήν μου δεν έδιάβασα ώραιότεραν σκηνήν!

Άλλ' ή άσέβεια θα ήτο πραγματικώς άσυγχώρητος αν έλεγα, ότι μερικά λεπτομέρεια δεν μου άρέσουν όσον άλλα, ότι π. χ. δεν μ' ένθουσιάζουν τόσον πολύ τά «ταίνορα» της θαλάσσης — τά κατάρτια των καρabiών, — και μερικά άλλα τόσον άπρόοπτοι και παρακινδυνευμένα παραμοιώσεις, — ότι εγώ θα έσβυνα ίσως τό «λαχτάρα μου!», τό όποιον προσθέτει ό συγγραφεύς μετά την περιγραφήν του κορμιού της Λιόλιας, — ότι ό γυναικοκωγιάς, φορτωμένος, έλέγχει κάποιαν ήθογοφικήν εκζήτησιν, όπως και ή κακογλωσσία των γειτονισών της Βεργινίας, και μερικά τέτοια μέρη, που καταντοϋν ίσως φωτογραφία όμια...

Άλλ' αυτό — αν κ' έξ άφομής διαφοροετις, — τό παρετήρησεν ήδη ό κ. Πέτρος Βλαστός, ό «Έρμονας του Νουμά». Ο κ. Βλαστός θα ήθελεν έν γενέτι την «Κερένια Κούκλα» όλιγώτερον φορτωμένην και στολισμένην, περισσότερον έγκρατη και λιτήν. Κατ' αυτόν, ό πλοϋτος της κουράζει έκείνα δε τά μέρη είνε άληθινά άριστουργήματα, όπου ό κ. Χρηστομάνος κατώρθωσε να συγκαταθή έν μέτροφ και τους λυρικούς οίστρους του και την παρατηρητικήν του ψυχοπάθειαν. Η μόνη αντίρρησης την όποιαν θα είχα εις τότο, άτομικώς, είνε ότι άληθινόν άριστοϋργημα είνε μόνον τό σύνολον δια να μού κάμη λοιπόν αυτήν την έντύπωσιν, τά μέρη του πρέπει να είνε άναγκαία, και συνεπώς όφειλω να τά δεχθώ όπως είνε.

Ο κ. Βλαστός έκφράζει την αντίπαθειάν του και προς την φιλοσοφίαν του έργου. Όμολογώ κ' εγώ, ότι ή «άνελπιδοσύνη» του κ. Χρηστομάνου δεν είνε ή φιλοσοφία που άγαπώ περισσότερον. Φοβούμαι όμως,

— έλπίζω καλλίτερα — μήπως ή «άνελπιδοσύνη» αυτή εύρίσκει μόνον εις τον σύντομον πρόλογον. Τό βέβαιον είνε, ότι κάθε φορά που έχω εμπρός μου ένα έργο τόσον έξοχως άληθινόν, όπως είνε ή «Κερένια Κούκλα», κατορθώνω, ίσως από ένα άνεξήγητον θαύμα της Τέχνης, να εύρίσκω μέσα την φιλοσοφίαν μου!

ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

ΘΕΑΤΡΟΝ

Τό «Βασιλικόν»

ΑΙ Άθήναι επανέρχονται εις την θέσιν πόλεως δευτερευούσης. Όχι ότι τό «Βασιλικόν», όπως ήτο, ήτο θέατρον δια πρωτεύουσας. Έξοδος όμως όπως όπως, και ύπήρχε πάντοτε ή έλλπις να βοδίση εμπρός προς τον μεγάλον σκοπόν του.

Δια την στήρησιν των μεταφράσεων του «Βασιλικού» κανείς δεν έπόγεσε, μολοντι ύπήρξαν στιγμαί, που μιά πνοή καλλιτεχνική έπέρασε επάνω εις την σκηνήν του. Έπόνεσαν όμως — όσοι έπόνεσαν — διότι χάνουν την έλπίδα του μέλλοντος. Δεν άποθαροϋνται κανείς όταν ιδή τον χειροϋργον με τά φρικιαστικά εργαλεία. Άπελπίζεται όταν ιδή τον άρρωστον εγκαταλειπόμενον εις την τύχην του.

Ένα πράγμα έπερεμείναμεν από τον Βασιλέα. Με χέρι στιβαρόν ν' άποκόψη ό,τι μετέδιδε τον μαρμαρόν εις τό θέατρον. Έπρωτίμησε να τό εγκαταλείψη. Διατί ή λιποψυχία; Άς έδοκιμασε να μεταγγίση νέον αίμα. Άς έκάλυψε νέους άνθρώπους, με νέας ιδέας, να αναλάβουν τό έργο της διευθύνσεως, όχι μεταφράζοντες, ό,τι τύχη, αλλά εργαζόμενον, διευθύνοντες, ένθουσιάζόμενοι αυτοί πρώτοι.

Τό «Σκρία» έγραψε, ότι τά άμυχα δια να ζήσουν, έχουν άνάγκην από μίαν ψυχήν. Την ψυχήν αυτήν θα την εύρισκε και θα την έχόριζε εις τό θέατρον. Με τό να έγειναν λάθη εις την έκλογήν του προσωπικού, δεν άνακόπεται τό έργο της Έλληνικής Σκηνής. Έπάνω εις τά άδοξα έρείλια άς κτισθή τό νέον θέατρον.

Την ζωήν του «Βασιλικού» την γνωρίζομεν όλοι. Η σκέψις της διευθύνσεως, σεβαστή εις άλλα, ύπήρξε αυτή: «Ό,τι έλληνικόν δεν αξίζει. Και αν έδωσε έδώ κ' έκεί ένα έργο πρωτότυπον, λέξ και τό έκαμε δια να έχη ένα έπιχείρημα δι' αυτό άκριβώς που την κατηγοροϋν.

Τί είνετο λοιπόν; Ένθουσιάζομαι τον Αντίπαλον. Δεν έδιάβασα τό πρωτότυπον. Όπως τό είδα όμως εις την σκηνήν του «Βασιλικού» ήτο ένα έργο κενόν. Έργον ό κόσμος από τό θέατρον χωρίς κημίαν έντύπωσιν.

Όλόκληρον καλοκαίρι, πέρσει ό θίασος «Βονασέρα» έπαιξε τον Κλέτην. Και να τό «Βασιλικόν» μās δίδει τον Κλέτην. Διατί τον Κλέτην; Διότι έπέτυχε τό καλοκαίρι. Και τότε διατί όχι τον άρχιτέκτονα Μάρθαν ή τον Γινόν του Ίσκιον; Και αυτά έπέτυχαν. Και ήσαν και έργα έλληνικά. Άλλ' αυτό άρκούσε δια να μορφήσιν περιφρονητικώς ό κ. Βλάχος και ό γραμματέυς του.

Γι' αυτό λοιπόν έκλεισε τό «Βασιλικόν». Δεν ήξεύρω. Ίσως εις ειδικήν μελέτην τά «Παναθήνια» παρουσιάζουν τό ζήτημα έν έκτάσει. Άνεφερα μόνον μίαν από τας άμαρτίας της διευθύνσεως. Την πρώτην και την μεγαλυτέραν.

Άλλο τό ζήτημα της ύλικής αύταρκειας του θεάτρου. Άς έλθη επιτέλους βοήθος ή Κυβέρνησις. Άς απαλλάξουν τον Βασιλέα από τέτοιες σκέψεις. Άρκετές έχει. Η κυβερνητική έπιχορήγησις του θεάτρου είνε από τά πρώτα καθήκοντα του Κράτους προς τό Έθνος. Πρώτα — πρώτα προς έαυτό πρέπει να παρουσιάζεται εύπρόσωπον τό Έθνος.

K. M.

ΜΟΥΣΙΚΗ

Ἡ Δις Λουκία Ἰωάννου

ΕΠΙΠΝΗΘΕΝ από την Αίγυπτον, όπου έδωσε λίαν επιτυχείς συναυλίας, η άρτιστρια Δις Λουκία Ἰωάννου. Τό διεθνές έκλεκτόν άκροατήριον τών συναυλιών της και ό διεθνής αίγυπτιακός τύπος έμειναν ένθουσιασμένοι από την τέχνην της Ἑλληνίδος άρτιστριας.

Είς τό πενιχρόν καλλιτεχνικόν καρνέ τών Ἀθηνών ή Δις Λουκία Ἰωάννου είναι μία έξαιρετική προσωπικότης. Είναι ή πρώτη Ἑλληνίς άρτιστρια και κατά συνέπειαν ή εισηγήτρια της άρτας είς την Ἑλλάδα. Μαθήτρια διακεκριμένη του δισαήμου έξιδανικετού της άρτας Anton Zamara, έχει διδαχθή τās λεπτότητας εκείνας αί όποίαι χαρακτηρίζουν την σχολήν του καθηγητού της. Τά accordi της είναι άπαλάτατα και ήχηρά, sie lassen klingen κατά τόν σχετικόν γερμανικόν όρισμόν,

άποφεύγει δέ άσθητότατα εκείνο τό ζυρπεν, τό τράβηγμα τρόπον τινά τών χορδών και προς τούτους δέν στερεΐται και έκφάσεως πρωτοτύπου, προσερχομένης κατ' εϋθειαν από τό καλλιτεχνικόν της έγώ και όχι έξ άτομικήσεως.

Ἡ έκτέλεσις της Schubert - Fantaisie του Trnecsek και τών ιδιοτρόπων συνθέσεων του Schuecker, του Hasselmans κλ. είναι εϋγλωττα τεκμήρια τών άνωτέρω σπανίων προσόντων της.

Ἡ Δις Ἰωάννου ίσως δέν μās είναι πολύ - πολύ γνωστή. Αυτό όμως δέν την έμποδίζει να θεωρηται διακεκριμένη καλλιτέχνης. Ἡδύνατο κάλλιστα να κάμη θόρυβον περι του έαυτού της διά πομποδών ρεκλαμών. Ως άληθινή καλλιτέχνης δέν θέλει να ζητη ή άλλά να ζητηται. Δυστυχώς όμως τό πρωτογενές και περιορισμένον καλλιτεχνικόν μας περιβάλλον και ό μουσικός εκείνος έπίβάλτης ό όποιός μās κίξει, έχει καταδικάση είς παντελή άδράνειαν μίαν τοιαύτην άξίαν. Καί ή

μοναδική έλληνική άρπα, ή όποία λίαν έπαξίως θα ήδύνατο να έχη πλήθος θαυμαστών και φανατισμένων άκροατήριον, μένει τελείως έν άφανεία, έχουσα μόνους άκροατάς τους τέσσαρας τοίχους του μικρού και ήσυχωτάτου και μυστηριώδους εκείνου δωματίου του ξενοδοχείου ό « Ἐρμής » όπου διαμένει, ζώσα όπως ήμπορεί να ζήση ένα ψάρι βγαλμένο από τά νερά του, όλομόναχη με μόνην συντροφιά την άρπαν της ή όποία της έχει παράσχη τόσας πνευματικάς ήδονάς αλλά και περισσοτέρας θλίψεις.

Θ. Ι. ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΑΗΣ

ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΑ

Ευρήματα τών έν Σπάρτη άνασκαφών της Ἀγγλικής Σχολής κατά τόν λήξαντα Ἀπρίλιον.

Α'. Ἐν τῷ Ἀρτεμισίῳ άνευρέθησαν έν μὲν τῷ στρώματι τῶν Ρωμαϊκῶν χρόνων, ενεπίγραφοι πλάκες, αναθηματικαί, φέρονσαι τήν συνήθη σύλλακα τῆς καταστραφείσης σιδηρᾶς δρεπάνης, έν βάθρον μαρμαρίνον άγάλματος, οὗ τό ἴχνος τοῦ άριστεροῦ ποδός καταφανές, μετά μακροῦς τῶν χρόνων τοῦ Μάρκου Ἀδρηλίου επιγραφῆς τῶν συναρχόντων άγορανόμων, οἵτινες τιμῶσι πατρνόμον τινά διά τήν εὐνοίαν και προστυσίαν τῶν Λυκουργείων ήθῶν, και εἰς θρόνος έκ τριῶν καθισμάτων μετά κακῶς διατηρουμένης αναθηματικῆς επιγραφῆς τῆς ι π.Χ. εκατονταετηρίδος· έν δέ τοῖς άλλοις στρώμασι, τῷ Κορινθιακῷ και γεωμετρικῷ τά ἐξῆς :

- 1) Ἐκ πύρου άνευρέθησαν ὑπὲρ τά δεκαπέντε τεμάχια πλακῶν με άναγλύτους πρὸ πάντων ἴππους 0,10 εἰς 0,15, τινός δέ και ἐγχρωμάτους, οὓς ἐχρωματίζον ὡς ἐμφαίνεται ἐκ τινος άναγλύφου, οὗτινος διεσώθη ό χρωματισμός, και έν ὁμοίωμα τοῦ άρχαιοτάτου ναοῦ πιθανώτατα.
- 2) Ἐξ ὀπτοῦ άνευρέθησαν λάβροτες, εἰδῶλια ζῶων, κύβοι, δακτύλιοι, σφραγίδες και άλλα τινά κοσμήματα κυλινδρικά· συνήθη κατά τās άνασκαφάς τοῦ τε τρέχοντος και τοῦ παρελθόντος ἔτους.
- 3) Ἐκ πηλοῦ πολλά τεμάχια προσωπίδων, εἰδῶλια θεῶν, ανθρώπων και ζῶων, πολλά τεμάχια άγγελίων ἐξ ὧν συνεκολληθησαν δύο άγγελια, μία Κυριναϊκή κύλιξ και έν πινάκιον πρωτοκορινθιακόν, φέρον αναθηματικήν επιγραφήν.
- 4) Ἐξ έλσφαντοστοῦ άνευρέθησαν τέσσαρες σφραγίδες ὧν μία μετά ἐκτύπου παραστάσεως αἰετοῦ και ἑτέρα έντόμου, δύο πλάκες, ὧν ή μία φέρει ἐκτυπον παραστάσιν Κενταύρου, ή ἑτέρα τῆς θεᾶς Ἀρτέμιδος έν μέσῳ δύο γυναικῶν, έν εἰδῶλιον άνδρός και τέσσαρες αἰμοί.
- 5) Ἐκ πορσελάνης σκαραβαῖοι τινές διατηροῦντες και τόν κωανόν χρωματισμόν των.
- 6) Ἐκ μολύβδου εἰδῶλια πολλά από τά συνήθη, θεῶν, ανθρώπων και ζῶων.
- 7) Ἐξ ήλεκτρον έν τριγωνικόν κόσμημα και έν εἰδῶλιον ζῶου ἐκ τῶν άριστων εἰρημάτων.
- 8) Ἐκ χαλκοῦ πολλοί δακτύλιοι, καρφίδες και τέσσαρα εἰδῶλια ἴππων.
- 9) Ἐξ άργύρου έν πλακίδιον μεγέθους δεκαλέπτου και μία καρφίς.

Β'. Ἐν ταῖς δοκιμαστικαῖς άνασκαφαῖς παρὰ τήν σιδηρᾶν γέφυραν άνευρέθησαν τεμάχια άγγελίων τῆς Δις π.Χ. εκατονταετηρίδος και 86 άργυρά νομίσματα, τετράδραχμα και δραχμαί τῆς Δις και Γις π.Χ. εκατονταετηρίδος. Τούτων 42 εἰνε Ἀττικά, 15 τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου, 12 Πτολεμαϊκά, 7 τῶν Λακεδαιμονίων, 2 τινές τῶν νομισματολόγων κατατάσσουσι έν τά νομίσματα τῆς Κρητικῆς πόλεως Ἀλλαρίας, 4 τῶν Σελευκιδῶν, 3 Δημητρίου τοῦ Πολιορκητοῦ και 3 τοῦ Αυσιακῶν.

Γ'. Ἐν ταῖς άνασκαφαῖς τοῦ Ἱεροῦ τῆς Χαλκιοίκου άνευρέθησαν τεμάχια άγγελίων γεωμετρικῶν, τεμάχια τοῦ άνευρεθέντος κατά τό παρελθόν ἔτος Παναθηναϊκοῦ άμφορέως και τεμάχια επιγραφῶν· επί πύρων και μία άναγλύτος κόρη επί παρῶνης πλακῶς μετά τῆς

ἐκ δεξιῶν πρὸς άριστερά επιγραφῆς τῶν άρχῶν τῆς ε' - ζ' π.Χ. εκατονταετηρίδος FANAXIBIOS.

***

Κατά τās ενεργουμένας ὑπὸ τοῦ διευθυντοῦ τοῦ Γερμανικοῦ Ἰνστιτούτου κ. Dörpfeld άνασκαφάς έν Ὀλυμπίᾳ, έντός τῆς Ἀλτεως και μεταξὺ τοῦ Πελοσίου και τοῦ Μητρώου άνεκαλύφθησαν προϊστορικά οὐρήματα, λίθινα εργαλεία και άγγεια ὡσαύτως προϊστορικά, ἰδίως καμαραϊκῆς ἐποχῆς.

***

Παρά τό χωρίον Κομποτάδες τῆς Λαμίας άπεκαλύφθη μαρμαρίνος άρχαῖος λέων ὅστις πρόκειται να μετενεχθῆ και κατατεθῆ έν τῷ Γυμνασίῳ Λαμίας.

***

Ἐν Αἰλλοναρίῳ τῆς Εὐβοίας άπεκαλύφθησαν τρία τεμάχια άγωνιστικῶν επιγραφῶν. Τούτων ή μὲν τρία συγκεκριμένη ἐκ 16 στίχων ευρέθη παρὰ τήν θεσον Ἰτιά· εἰνε ἑλλειπτής και άρχεται ... ΕΝΗΣ ... ΔΕΥΣ ... ΥΠΡΟΣ ΤΙΜΑΣ ΠΥΓΜΙΟΝΙΚΟΥ κτλ. Ἡ δευτέρα συγκεκριμένη ἐκ στίχων 13 σώζουσα τās λέξεις ... (Ξ) ΑΛΠΙΚΤ ... [Κ] ΗΡΥΚΑΣ κτλ. ευρέθη έν θέσει Γούβης τοῦ Αἰλλοναρίου. Ἡ τρίτη ἐκ στίχων 11 σώζει γράμματα ... ΓΜΗΝ ... ΑΓΚΡΑΤΙΟΝ.

***

Ἐν Καλάμιας και έν τῷ ἐκεῖ ναοσῷ τοῦ Ἁγίου Χαρολάμπους άπεκαλύφθησαν παρρηριμμένα ὀπισθεν άλλων άντικειμένων δύο άρχαῖαι Βυζαντιναί και άρίστης ὡς φαίνεται τέχνης εἰκόνες. Ἡ μία εἰνε ή άναπαράστασις τοῦ τροπαρίου « Ἐπί σοι χαῖρε κεχαριτωμένη πάσα ή κτίσις κτλ. ». Ἐν τῇ ἑτέρῳ παρίσταται ὁ Ἁγιος Κωνσταντίνος κατά ὄλιω κωνοφανῆ τρόπον. Ἐντὶ μετά τῆς μητρος του, Ἁγίας Ἐλένης και τοῦ Σταυροῦ παρίσταται μόνος και ἐφιππος κρατῶν δόρυ και άσπίδα παρισταμένων εκατέρωθεν δύο ὑπασπιστῶν μετά δρεπανοειδῶν ξιφῶν. Ἐνωθεν ὑπάρχει άγγελος.

**

ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΤΕΧΝΗ ΕΠΙΣΤΗΜΗ

ΕΙΣ τόν « Παρνασσόν » ή κ. Ἀγγελική Παναγιωτάτου ἱατρός είς την Ἀλεξάνδρειαν μās ἔδωκε πρὸ ήμερῶν μίαν πολυ ένδιαφέρουσαν διάλεξιν περὶ τῆς « Ἰδέας ὡς συμβόλου διά μέσου τῶν αἰώνων ». Ἡ κ. Παναγιωτάτου εἰνε μία από τās πλέον μορφωμένας επιστημονικῶς και φιλολογικῶς ἐκ τῶν γραφουσῶν Ἑλληνίδων, συνεκῶς ή αἰθουσα τοῦ Παρνασσοῦ ήτο πλήρης από άκροατάς και ἐκ τῶν δύο φύλων.

Ἡ διαλέκτις με γλώσσαν ὑπὲρ τό δέον καθαράν αλλά καλῶς σφρηλατημένη, με φράσεις κομψάς και έξάρσεις ποιητικάς, με σκέψεις πού ἐπρόδιδον την ακούραστον φιλαναγνώστριαν, εἰλημμένας με πολλήν ἐπιμέλειαν ὑστερον από μεθοδικήν μελέτην, μās παρουσίασε την ιδέαν ἐκδηλωθεῖσαν διά τῶν χονδροειδῶν συμβόλων είς τούς πρωτογόνους λαούς τοῦ Μεξικου διά να φθάση είς τά ἱερογλυφικά τῆς Αἰγύπτου και ἐκείθεν είς τά γράμματα τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης.

Ὡς ἐκ τούτου έννοεῖ κανεῖς ὅτι τό θέμα δέν ήτο ἐκ τῶν εὐκόλων, μολονότι ή κ. Παναγιωτάτου δέν τό ἔδιδε ὑπὸ την φιλοσοφικήν του άποψιν αλλά μόνον ιστορικῶς. Ἐν τούτοις αὐτό τό ὅποιον ήθέλησε να μās εἰπῆ, τό τόσον γνωστόν είς τούς μελετώντας, άλλ' άγνωστον διά τούς πολλούς, ή διαλέκτις τό εἰπε με άβροτάτην χάριν ὡστε να μās ἐπιτρέπεται τώρα να τῆς σφιζομεν εἰλικρινῶς τό χέρι.

Z.

Ο κ. Γ. Φιλάρετος γράφει είς τόν « Ριζοσπάστην » τῆς 3 Μαΐου περὶ τοῦ άνακτορικοῦ κήπου, ὡς κήπου ἔθνικοῦ. Ἰδού μερικά άποσπάσματα :

« Τό Ζάππειον, ὡς διεμορφώθη, είναι κήπος χειμερι-

νός. 'Αλλ' ή επί αύχημοϋ και άνύδρον εδάφους πόλις παντελώς στερείται ολουθήποτε οικιροϋ άλλους, άπαραιτήτου, ίδις κατά τώ θέρος, πρὸς άνάπανον του τε σώματος και του πνεύματος. Η ούσιωδεσιότη ήμως υιθη έλλειψις εύτυχώς δύναται έν μέρει να θεραπειυή. Πρὸς τούτο άρκεί μόνον ή καλή του βασιλέως θέλησις, περι ής δέν επιτρέπεται ήμιν ν' άμφιβάλλωμεν.

«Η κυριότης του κήπου είναι έθνική, δύναμει του 50^{ου} ψηφίσματος της Βας έν 'Αθήναις έθνικής συνλεύσεως. Επίσημός τις πράξις, δύναμει της όποιας παρεδόθη ο κήπος εις την χρήσιν της βασιλικής οικογενείας δέν ύπάρχει.

«Ούτως ή άλλως είναι τοσοϋτον μέγας ούτος, όστε θά ήτο δυνατόν να χωρισθί έκτασις τις, έστω και πρὸς άποκλειστικήν χρήσιν των έν τῷ άνακτόρῳ οικόοντων, περιφρασομένη διά καταλληλόν κυκλίδον. Όλας δέ ο λοιπός χώρος αύτου, ένούμενος μετά του νῦν Ζαππείου και, καλούμενος δι' ίδιαν όνομασίας — παραδειγματος χάριν «*Ηλύσιον πεδίον*» — να όδηγί εις χρήσιν και άπόλαυσιν του λαοϋ εις όν ύπό πάσαν έπισην άνήκει.

«Ο βασιλεύς και ή οικογένειά του έχουσι την δροσεράν Δεκέλειαν. Άλλος δέ οϋδέποτε μένουσιν έν 'Αθήναις κατά τώ θέρος. Επίσης και οι άντικλειδοϋχοι, δροσιζόμενοι εις 'Ελβετιάν ή άλλαχου. 'Αλλ' οι δύστηνοι 'Αθηναίοι και οι τῶς 'Αθήνας έπισκεπτόμενοι ψήνονται ως οι άμνοι του Πάσχα ύπό των φλογερῶν του άθηναϊκοϋ ήλιου άκτίων.

«Εάν ή κυβένησις εκδέσχη τῷ βασιλεϊ τά δέοντα, πεποιθάμεν, ότι πρότασις τοιαυτή γενήσεται προθύμως άποδεκτή. Οϋδεμία δ' ίσως άλλη πράξις αύτου — αύτη καθ' έαυτήν λογική, δικαία, άλλως δέ και ύπό του νόμου *επιβαλλομένη* — θά ευχαριστήσχη πλείότερον τους 'Αθηναίους, άπό την φιλοβασιλικότητα των όποιων δέν πρόπει, νομιζόμεν, να είναι δυσηρεστημένος ο άνάς.

«Εϋλογημένη θά είναι ή όρα, καθ' ήν αι 'Αθηναί, έκτός του χειμερινού Ζαππείου, θ' άποκτήσωσι και τώ θερινόν *Ηλύσιον πεδίον*».

ΜΕ ιδιάζον ένδιαφέρον άσχολοϋνται οι Γερμανοί περι του μεγάλου μυθιστοριογράφου της Γαλλίας Γουσταϋου Φλωμπέρ. Όχι δέ μόνον διά την άφθαστον τελειότητα του ήφους του, ή όποία ζῶντα άκόμη τόν ειχε καταστήσει κλασσικόν εις την πατριδα του, αλλά και δι' άλλον λόγον. Ο Φλωμπέρ έγραψε κάπου «Κατά βάθος είμαι Γερμανός έχω εις τώ βάθος της ψυχής μου την όμίλην του Βορρά, την όποιαν άνέπνευσα εις την γέννησίν μου». Οι Γερμανοί λοιπόν εύρίσκουν ότι ο συγγραφεύς του «Πειρασμοϋ του 'Αγίου 'Αντωνίου» είναι πλησιέστερος άλλων ξένων συγγραφέων εις την γερμανικήν ψυχήν άποτελών σύνθεσιν «του άπειρώς βαθέος γεωμολυρικού αισθήματος και της ρομανικής τελειότητος περι την μορφήν.

Κατ' αύτάς άγγέλλεται γερμανική έκδοσις των *Απάντων* του Φλωμπέρ εις 10 τόμους, περιέχουσα πλην των 6 τόμων των γνωστών μυθιστορημάτων και διηγημάτων, τρεις τόμους έπιστολών και ένα τόμον όδοπορικῶν σημειώσεων. Της Κας *Μποβαρύ*, προτάσσεται ή θαυμασία περι Φλωμπέρ μελέτη του Μουσασάν.

Την διεϋθύνει της έκδόσεως έχει ο Ε. W. Firscher, συνδέων με την εύσυνειδητον και λεπτολόγον έρευνητικότητα των Γερμανῶν, βαθειάν άγάπην πρὸς τόν μέγαν συγγραφέα. 'Ανεδίφησεν άρχεία, παρέβαλε χειρόγραφα. Τρείς δέ μελέτας του, τοιαύτης εργασίας πορίσματα, θά έκδώσχη μετ' όλίγον γαλλιστι ή άνεψιά του Φλωμπέρ Κα Franklin-Cronf ύπό τόν τίτλον «*Études sur Flaubert inédit*».

Η «Επιθεώρησις των Παρισίων» δημοσιεύει την πρώτην δῆθεν διατύπωσιν του «Πειρασμοϋ του 'Αγίου 'Αντωνίου». Ο Φίσερ εις την «Φιλολογικήν Ηχώ» άπο-

δεικνύει ότι τώ πρώτον χειρόγραφον του «'Αντωνίου» γραφέν τῷ 1848 δέν είναι δυνατόν να δημοσιευθί διότι τά πλείστα μέρη του κατεστράφησαν ύπό του ίδιου Φλωμπέρ διά σβυσμάτων. Τό εις την «Επιθεώρησιν των Παρισίων» δημοσιευόμενον χειρόγραφον είναι συνοπτική έπεξεργασία του πρώτου, τῷ όποϊον ειχε χαρακτηρη άπλοϋ σχεδιάσματος.

Εκ των συζητήσεων τούτων μανθάνομεν ότι άφορμήν εις συγγραφήν του «Πειρασμοϋ» έδωκε τῷ λαϊκῶν θεατρον της έμπορικῆς πανηγύρεως της Ρουέννης. Δι' αύτό έγραψεν ο Φλωμπέρ έν διαλογικόν έργον, θέμα έχον τόν 'Αγιον 'Αντωνιον. Η παράστασις του έξηκολούθησε και μετά ταύτα. Μεταξύ των άκροατών ήσαν κάποτε ο ένδοξος πλέον συγγραφεύς και ή Σάνδη. Εις δέ συμπαιρωτής του Φλωμπέρ, πολλά ανέκδοτα γράφας δι' αύτόν, περιγράφει τόν τρόπον του θεατρονόντε ούτος μίαν ήμέραν του ειπε μυστιριωδώς και έμπιστευτικῶς ότι εις τῷ άκροατήριον ήτο και ο συγγραφεύς του έργου.

Φαινεται όμως ότι ο 'Αντωνιος πηγαίνει και πέραν του 1848. Ο Φλωμπέρ δεκαεξί έτών ειχε γράψει ύπό τῷ κράτος της έντιπώσεως του Φάουστ του Γκαίτε έν παιδικόν σχεδιάσμα ύπό τόν τίτλον «*Smarrh, vieux mystère*». Εις αύτό εύρίσκεται έν σπέρματι τῷ μέλλον άριστοϋργημα.

ΕΙΣ τῷ Βερολίνον ιδρύθη «σύνδεσμος των γερμανῶν δραματικῶν συγγραφέων» κατά τῷ πρότυπον της γαλλικῆς Société des auteurs dramatiques. Η «Φιλολογική Ηχώ» χαρακτηρίζει την ίδρυσιν ταύτην ως εκπλήρωσιν μακρινῶν πόθου.

ΤΟ γερμανικόν περιοδικόν «Universum» προκηρύττει διαγωνισμόν πρὸς συγγραφήν μυθιστορηματος με βραβεϊόν 30.000 μάρκων. Και αι μὲν 20.000 θά θεωρηθῶν ως άντίτιμον της δημοσιεύσεώς του εις τῷ περιοδικόν, αι δέ 10.000 ως άντίτιμον της έκδόσεως εις βιβλίον. Τῷ μυθιστορημα θά δημοσιευθί εις τῷ «Universum» επί τῷ πανηγυρισμῷ της εικοσιπεντατηριδος του. Κριταί άρίσθησαν ο Φάλκε, ο Γκοττσάλ, ο Γκραίνιτς, ο Παϋλος Χάϋζε και ο Λάνδ.

ΤΑ «Φιλολογικά Χρονικά» των Παρισίων αναγράφουν την είδησιν ότι ο παλαιότερος εκ των Γερμανῶν ποιητῶν, ο 'Ερρίκος Χάϊνε, έγενε και μετά θάνατον άκόμη ψῆμα της πρὸς τους Γάλλους άγάπης του, διότι ο Αυτοκράτορ Γουλιέλμος μόλις ήγγράσε τῷ 'Αχιλλειον εις την Κέρκυραν εοκέφθη άμέσως να έξοστρακίση εκείθεν τῷ άγαλμα του Χάϊνε πού ειχε στήσει ή αυτοκράτειρα όχι μόνον άπό άγάπην πρὸς τόν ποιητήν αλλά και ως διαμαρτυριάν κατά των Γερμανῶν οίτινες ήρνήθησαν ν' άναστηλώσουν εις την γενέθλιον πόλιν του ποιητοϋ τῷ άγαλμα του τῷ προσφερθέν άπό τούς θαναταστές του.

Ός εκ τούτου ο Χάϊνε δέν έχει τώρα παρά ένα μνημειον εις τῷ κοιμητήριον της Μοιμάρτης εις τῷ Παρισί όπου εινε ένταφιασμένος. Πρό τιναν έτών άκόμη ο τάφος του ήτο πτωχός εως ότου οι Παρισιοί του άνήγειραν μεγαλοπρεπές μανωαλειόν εκ λευκοϋ μαρμαρου. πάντοτε γεμάτο άπό άνθη πού καταθέτουν αι πολυάριθμοι θαυμάστριαι του.

Είνε γνωστόν ότι ο Χάϊνε παράλυτος και σχεδόν τυφλός κατά τά τελευταία έτη της ζωής του, διήλθε στιγμῶς πολύ δυσκόλους διαν κατοικούσε ε την άγαπημένην του Μοιμάρτην. Οι φίλοι του όπως συμβαίνει πάντοτε, έκτός όλίγων, τόν ελχον εγκαταλείψει. Έν τούτοις ένῷ ή ασθένεια άπό ήμέρας εις ήμέραν τόν κατέτρωνε και τόν εκράτει δέσμιον εις τῷ κρεββάτι, δέν άλλόκωνεν όμως ούτε την διάνοιάν του ούτε τά σπινθηροβολήματα του πνεύματός του, πού τόν ελχον κατο-

στήσει περιζήτητον άλλοτε εις τά παρισινά φιλολογικά σαλόνια.

Κατά την διάρκειαν της ασθενείας του πλείστα εινε τά ανέκδοτά του. Μίαν ήμέραν ο Ιατρος του ο δόκτωρ Καμπανές άκροαζόμενος αυτών τόν έρωτῆ:

— Μπορείς να σφυριξής;

— 'Αλοιμόνο δέν είμπορώ να σφυριξω πιά ούτε τά θεατρικά έργα του Σκριβ!

Βλέπετε πόσον ή άπάντησις ήτο δηκτική; Και ο δόκτωρ Καμπανές παρατηρεϊ μετά λεπτότητος ότι ο Χάϊνε δέν ήτο ποτέ έπιεικής παρά μόνον πρὸς τόν πάσχοντα έαυτόν του.

Από τῷ 1849 μέχρι του θανάτου του τόν έπειροποιετο ο διάσημος άγγιγος Ιατρος Κροϋμπι όστις κατώρθωσε να τόν άνακουφίση λιγάκι άπό τούς πόνουσ του. Χάρις εις αυτόν ο Χάϊνε ήδυνήθη να έγερθί της κλίνης του και έζητησε να τόν ύπάγουν μέχρι του Μουσείου του Λούβρου. Εισήλθεν εις τῷ ισόγειον του Μουσείου και εκάθισεν άπέναντι της 'Αφροδιτης της Μήλου. Εκεί ύπό τῷ σκίωφωσ και ύπό την επίδρασιν του θεϊου μειδιάματος της θεας της πλαστικωτάτης αύτης καλλονής, έβυθίσθη εις έκστασιν διά ν' ανακραξί έπειτα άπό καιρόν.

— Τί κρίμα να μη πεθάνω την στιγμη έκείνη. Ο θάνατός μου θά ήτο ποιητικῶς, θαυμασίως και ειδωλολατρικῶς θάνατος, πού μου ήξιεν. Ω ναί, έπρεπε την στιγμη έκείνη να κλείσω για πάντα τά μάτια μου κάτω άπό έκείνο τῷ θεϊο χαμόγελο της 'Αφροδιτης.

Άλλοτε πάλιν εις μίαν άπό τās κρίσεις έκείνας πού τόν κατελάμβανον και όπου ένόμιζον ότι θά ήτο ή τελευταία του, ή γυναίκα του έτρεξε σιμά του έντρομος. Τόν έπιασε άπό τῷ χέρι και τόν έθώπευε κλαίονσα. Ο Χάϊνε μέσα ε τούς λυγμούς της την ήκουσε λέγουσαν.

— Όχι, 'Ερρίκο μου, δέν πρόπει να πεθάνης. Αυτή σου κ' έμένα την δυστυχισμένη. Σήμερα τῷ πρωϊ έχασα τόν παπαγάλο μου, φαντάσου λοιπόν τί θ' άπογείνω άν και συ πεθάνης σήμερα. Θά είμαι τῶσον δυστυχής.

Και ο ποιητής όταν συνήλθεν όλίγον άπό την κρίσιν του, τῷ διηγείτο εις ένα φίλον του πού έπήγε να τόν ιδί.

— Βλέπετε, δέν πέθανα διότι ήτο διαταγή της γυναίκας μου.

Και ο Χάϊνε διηγείτο τῷ ανέκδοτον εις όλους πού πήγαιναν να τόν επισκεφθῶν και τῷ διηγείτο χαμογελῶν διότι τῷ εύρισσε τῶσον άστεϊον.

Την νύκτα του θανάτου του ειχε αισθανθί τόν έαυτόν του χειρότερα. Ο Ιατρος του τόν έβλεπε περίλυπος. Ο Χάϊνε άντελήφθη τῷ βλέμμα του Ιατροϋ και του λέγει:

— Μήπως έρχεται ο θάνατος;

Η φωνή του όμως ήτο σταθερά:

— Ναι, άπήνησεν ο Ιατρος. 'Επλησίασεν ή όρα. Με παρακαλέσατε άλλοτε να σας ύποσχεθῷ ότι θά σας είπω ποτε θά πεθάνετε. Βλέπετε λοιπόν ότι κρατῷ την ύπόσχεσίν μου.

— Εϋχαριστῷ, φίλε μου, άπήνησεν ο ποιητής.

— Έχετε τίποτε να μου παραγγείλετε; ήρώτησεν ο Ιατρος.

— Μάλιστα, άπήνησεν ο Χάϊνε. Η γυναίκα μου κοιμάται. Σας παρακαλώ να μη την έξυπνήσητε. 'Αλλά πάρετε αύτά τά λουλούδια πού μου άγόρασε σήμερα και τοποθετήσατέ τα επάνω ε τῷ στήθος μου διότι λατρεύω τά άνθη! Εϋχαριστῷ, εϋχαριστῷ, γιατί μου.

Και έπειτα άναόσογονθεις διά τελευταίαν φοράν άπό την εϋωδιαν των άνθέων εψιθύρισε:

— Λουλούδια, λουλούδια. Πόσον ή φύσις εινε όρατα! Και ο μέγας λυρικός έξέπνευσε.

ΕΙΣ την «Bevue» δημοσιεύονται άνέκδοτοι σημειώσις του Ζολά σχετικά πρὸς τῷ τελευταίον του έργον, τά τέσσαρα Εϋαγγέλια, ή «Εργασία» ή Γουιμότης» ή «'Αλήθεια» και ή Δικαιοσύνη».

Ίδου τί λέγει διά την γενικήν ιδέαν του έργου αύτου: «Φυσική κατακλίσις του όλου μου έργου. Μετά την μακράν μελέτην της πραγματικωτήτος, προέκτασις εις τῷ μέλλον κατά τρόπον λυρικόν. Η άγάπη μου πρὸς την δύναμιν, την ύγειάν, την γονιμότητα και την έγρασίαν. ή άνάγκη της άληθείας και της δικαιοσύνης ξεσποῦν επί τέλους. 'Ανοίγω τόν αϊωνα της αύρου. Όλα αυτά στηριγμένα επί της έπιστήμης. Και πλεγμένα με καλοσύνην και τρυφερότητα. Θαυμασία άνθησις, κραυγή άγνείη και ήχηρά».

Άλλοϋ δίδει τῷ σκίτσο ενός των προσώπων του έργου του: «'Ανίσχυρος, πού κέρπει εις τόν πεσοισμόν διότι δέν ήμπορει ν' άπολαύση την ζωήν, και κατηγορεϊ την ζωήν άντι να κατηγορήση την άδυναμίαν του. 'Αδυναμία της θελήσεως. 'Ανίκανος να άντιδράση κατά του περιβάλλοντος, πιπτει λάτρης του έαυτοϋ του».

Διά την «Εργασίαν» λέγει:

«Η λογική διανομή του πλούτου ύπό δικαίων νόμων θά κανονίση την παγκόσμιον έγρασίαν. Να ιδρωθί ή πολιτεία μετά την ίδρυσιν της οικογενείας. Η νέα κοινωνία διά της νέας όργανώσεως της έγρασίας. Ο σοσιαλισμός δημιουργός του πλούτου, της ωραιότητος, της χαράς».

Και περι της «'Αληθείας»:

«'Αναχωρῷ εκ της ιδέας αύτης: 'Εάν ή ανθρωπινή προόδος εινε τῶσον βραδεία, τούτο προέρχεται εκ της άμαθείας του μεγάλου πλήθους. Η εκπαίδευσις εινε λοιπόν ή βάσις ή γνώσις, πρὸ πάντων ή γνώσις της άληθείας θά επέτρεπε την ταχείαν πραγματοποίησιν προόδου, θά ήσφάλιζε την παγκόσμιον εύτυχίαν».

ΑΠΕΘΑΝΕ ο γάλλος ποιητής Φρανσουά Κοππε έτών 66. Τους πρώτους στίχους του ο Κοππε δέν τους έδημοσίευσε ποτέ. Εις στιγμῆν άμφιβολίας τούς έβασε. Η πρώτη συλλογή του έξεδόθη τῷ 1866. Γρήγορα έκέρδισε την εκτίμησιν του φιλολογικῶ κόσμου και την άγάπην του ποινοϋ. Η ποιήσις του ειλικρινής, άτομική και άπλή, έπεβάλλετο όλοένα. Τῷ μονόπρακτον δράμα του ο *Διαβάτης* κάμνει τῷ όνομά του πασίγνωστον. 42 έτών εκλέγεται άκαδημαϊκός άντι του Lagrape. Άπό τῷ πολυμορφον έργον του, ποιήματα, θεατρον, διήγημα, χαρακτηριστικότερα ειναί τά λυρικά του ποιήματα, με αισθημα βαθύ και χάριν. Ο 'Ερρίκος Μυσασι έγραφε διά τόν Κοππε ότι έχει κάτι άπό τόν Μυσασι, όλιγώτερον πικρόν, πλέον συμπαθές και άπλοϋν. Κάτι άπό τόν Μυσασι και τόν Δίκινς μαζί.

ΟΛΙΓΟΣΤΙΧΑ

Ο κ. Γρ. Ξενόπουλος έγραψε νέον εκτενές διήγημα, «Ο Κακός Δρόμος» τῷ όποϊον εκδιόβασε εις στενόν κύκλον φίλων εις τά γραφεία των «Παναθηναίων». Τῷ διήγημα, ζακωνθικής ύποθέσεως, πολύ πρωτότυπον, γοργόν, με δύναμιν και τέχνην περιγραφικήν, ήρσε ιδιαιτέρως. Ο Κακός Δρόμος θά δημοσιευθί εις τά «Παναθηναία».

Εις τῷ 'Ορειον Λότνερ έτοιμάζονται οι «Τογγάνκοι χοροί» του Brahms. Ένα «έγχε» προκαταβολικῶς διά την καλήν προσάθειαν και την έπιτυχί έκλογήν.

Εις δέ τῷ 'Ορειον 'Αθηνῶν προετοιμάζεται ή 'Οπερέττα «Le Mariage aux lanternes» του 'Οφφενπαχ.

Εις τῷ 'Αρσάκιον (έσωτερικόν) παρεστάθη με σχετικήν έπιτυχίαν ή «'Ηλέκτρα». Αι μαθηταί εις την ύπόκρισιν έφάνησαν διεργηνέυτρια του Σοφοκλειου άριστουργήματος άνωτεροι έαυτών.

Η 'Ενωσις των 'Ελλήνων γεωπόνων άπεράσισε να διοργανώση τόν Μάρτιον 1909 μεγάλην Γεωργικήν

Ἐκθεσις τῆς Ἀνατολῆς. Ἡ ἐκθεσις θὰ διαρκέσῃ 6 μῆνας.

Ὁ κ. Λεωνίδας Ζῶης, διευθυντὴς τῶν «Μουσῶν» τῆς Ζακύνθου προαναγγέλλει τὴν ἐκδοσὴν μελέτης τοῦ «Αἰ Ἑκκλησιαί Ζακύνθου ἀπὸ ἱστορικῆς καὶ καλλιτεχνικῆς ἀπόψεως».

Ἀμερικανὸς ἰατρός ἐξέδωκε βιβλίον ἐπιγραφόμενον ἢ Κόλασις τοῦ Πολέμου. Δι' αὐτοῦ ἀποδεικνύει ὅτι αἱ ἐπιδημιαὶ ὑπὸ τῶν ὁποίων προσβάλλονται οἱ ἄνδρες κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ πολέμου δεκατίζουσι περισσότερο τὰ στρατεύματα, παρὰ τὰ κανόνια καὶ τὰ ὄπλα.

Εἰς τὴν Βενετιαν ἐτοιμάζεται διὰ τὴν 17ῃ Ἰουλίου ἐθνικὴ ἐκθεσις ἀγιογραφίας. Πρώτην φορὰν γίνεται τοιαύτη ἐκθεσις εἰς τὴν Ἰταλίαν.

Ὁ ἐν Παρισίοις διαμένων Ἕλληνας λόγιος κ. Ἀριστείδης Παρθένης γνωστὸς εἰς τὸν φιλολογικὸν καὶ δημοσιογραφικὸν κόσμον μετὰ τὸ ψευδώνυμον Agy-René d'Yvermont ἐτιμήθη ὑπὸ τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως μετὰ τὸν Σταυρὸν τοῦ Σωτήρος.

Ἐνας Ἀμερικανὸς δημοσιογράφος εἰς ἓνα ἄρθρον τοῦ κατηγορεῖ τοὺς Ἕλληνας ὡς ἀλκολικούς! Ὁ

καυμένος φαίνεται ὅτι κρίνει τοὺς ἄλλους λαοὺς μελετῶν τοὺς συμπατριώτας του.

Οἱ δικηγόροι εἰς τὴν Ἰταλίαν ὅπως καὶ εἰς τὴν Γαλιαν ὑπερεπλέονασαν. Μήπως τὸ ἴδιον δὲν συμβαίνει καὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα;

Ὁ μακαρίτης Σαρσὲ τὴν ἀξίαν ἑνὸς θεατρικοῦ ἔργου τὴν ἔκρινε σύμφωνα μετὰ τὴν οικονομικὴν ἀποτυχίαν ποῦ εἶχε τὸ ἔργον.

ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ

Κον Μ. Δειλ. Κέκυραν — Εὐχαρίστως περιμένονεν τὴν σειρὰν τῶν τραγουδιῶν σας. Παρακαλοῦμεν νὰ μᾶς εἰπῆτε καὶ τὸ ἀληθινὸν σας ὄνομα.

ΝΕΑΙ ΕΚΔΟΣΕΙΣ

Τὰ ὄραϊα — τρελλὰ τραγούδια — Γιάννη Περγαλιτῆ. Ἀθήναι 1908 δρ. 2.

Ὁδηγὸς τῶν Δελφῶν ὑπὸ Ἀντ. Δ. Κεραμοπούλου. Ἀθήναι, Μπεκ καὶ Μπάρετ, δρ. 2.

ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΣΥΝΔΡΟΜΗΤΑΣ ΜΑΣ

ΚΑΘΕ συνδρομητὴς τῶν «Παναθηναίων» ὁ ὁποῖος ἐγγράφει ΕΝΑ νέον συνδρομητὴν ἐτήσιον καὶ συναποστέλλει τὸ τίμημα τῆς ἐγγραφῆς, λαμβάνει ὡς δῶρον ΔΕΚΑ βιβλία ἀπὸ τὴν Α' Σειρὰν τοῦ κατωτέρου καταλόγου ἢ ΤΡΙΑ ἀπὸ τὴν Β' Σειρὰν.

Πρὸς εὐκολίαν ἐκείνων οἱ ὁποῖοι θέλουσι νὰ ἐκλέξωσι καὶ ἀπὸ τὰς 2 Σειρὰς μαζί, διατιμῶμεν ἓν γένει τὰ βιβλία τῆς Α' Σειρὰς πρὸς Δρ.—Φρ. 1 ἕκαστον καὶ τῆς Β' Σειρὰς πρὸς 3. Θὰ λαμβάνουσι δὲ βιβλία ἀξίας Δρ.—Φρ. 10.

Τὰ βιβλία θ' ἀποστέλλονται ἐλεύθερα ταχυδρομικῶν τελῶν.

Ἄλλ' ἐκτὸς τῶν βιβλίων τοῦ καταλόγου μας, ἀναλαμβάνομεν ν' ἀποστέλωμεν ὅ,τι δήποτε βιβλίον μᾶς ζητηθῆναι ἢ ὑπερβαῖνον τὰς Δρ.—Φρ. 10 διὰ κάθε νέον ἐγγραφῆν.

Κάθε συνδρομητὴς μᾶς ἔχει βεβαίως ἓνα στενὸν φίλον ἢ συγγενὴ φιλαναγνώστην, ἢ διατεθειμένον ὁπωσδήποτε νὰ ὑποστηρίξῃ τὸ ἔργον ἑνὸς περιοδικοῦ. Αὐτὸν τὸν φίλον ἢ συγγενὴ ὡς θελήσῃ νὰ τὸν ἐγγράψῃ εἰς τὰ «Παναθηναία». Ὅ,τι ζητοῦμεν ἀπὸ τοὺς συνδρομητὰς μᾶς εἶναι ἐλάχιστον διὰ κάθε ἓναν χωριστὰ ΜΕΓΙΣΤΗ ὅμως θὰ ἦναι ἢ ἐκ τοῦ συνόλου ἐνίσχυσις τῶν «Παναθηναίων».

Τὰ βιβλία τὰ ὁποῖα προσφέρομεν δὲν εἶναι ἀμοιβῆ ὑπηρεσίας. Θὰ ἦναι ἐνθῆμιον μᾶς στενωτέρας σχέσεως, ποῦ θὰ συνδέσῃ τοὺς συνδρομητὰς μᾶς μετὰ τὸ περιοδικὸν τὸ ὁποῖον ἐξέλεξαν ὡς πνευματικῶν τῶν σύντροφων.

H ΔΙΕΥΘΥΝΣΙΣ

Σ Ε Ι Ρ Α Α'

X. Ἀννίνος: Ἐδῶ κ' ἐκεῖ.
Δ. Βικέλας: Λουκῆς Λάρας, διήγημα.
N. Ἐπισκοπόπουλος: Ἐρημὲς ψυχῆς, δράμα.
Δ. Γρ. Καμπούρογλους: Mémoires du Prince N. Ypsilanti.
K. M. Κωνσταντινίτου: Ἱστορία τῆς βυζαντ. τέχνης.
Σπ. Λοβέρδος: Ἡ Ἁγία Πόλις.
M. Μαλακάσης: Ἡ Κυρὰ τοῦ Πύργου, δράμα.

Γ. Μαυρογιάννης: Βυζαντ. τέχνη καὶ καλλιτέχναι.
Σπύρος Μελάς: Ὁ Γυῖος τοῦ Ἰσκιου, δράμα.
Ἀντ. Μηλιαράκης: Γεωγραφία πολιτικὴ νέα καὶ ἀρχαία Ἀργολίδος καὶ Κορινθίας.
Κίμων Μιχαηλίδης: Ὅμοια Κεφαλληνίας.
Παῦλος Νιρβάνας: Σὰν Ζωὴ καὶ σὰν Παραμῦθι. Γλωσσικὴ αὐτοβιογραφία.
Ἀρχιτέκτον Μάρσας, δράμα. Τέχνη καὶ Φρενοπάθεια. Παγὰ Λαλέουσα, ποιήματα. Σαλόμη, δράμα.
Ὁσκαρ Οὐάιλντ: Πέραν τοῦ Ἰσθμοῦ, Ἐντυπώσεις.
Σπυριδῶν Παγανέλης: Πάρεργα Φύλλα.
Κωστής Παλαμᾶς: Ὕμνος εἰς τὴν Ἀθῆναι.
K. Παπαρηγόπουλος: Ἱστορικαὶ πραγματεῖαι.
Κώστας Παρορίτης: Ἀπὸ τῆ Ζωὴ τοῦ Δειλινοῦ, διηγήματα.
I. Πολέμης: Ἐξωτικά, ποιήματα.
I. Πολυλάς: Ἡ Φιλολογικὴ μᾶς Γλῶσσα.
Γ. Στρατήγης: Τραγούδια τοῦ Σπιτιοῦ.
Ἀνδρέας Συγγρός: Ἀπομνημονεύματα τόμος Α'.
» » » » Β'.

Λεύκωμα «Παναθηναίων». Παναγυρικὸν τεῦχος «Ἐστίας»: Ὀλυμπ. Ἀγῶνες 1896. Σπαρτιατικὸν Ἡμερολ.: Ἔτος 1906.
» » » » 1907.

Σ Ε Ι Ρ Α Β'

Δ. Βικέλας: Λουκῆς Λάρας ἐκδ. πολυτελής.
Γρηγόριος Ξενόπουλος: Μαργαρίτα Στέφα. Διηγήματα Σειρὰ Α'.
» » » » Β'.
» » » » Γ'.
Τόμοι τῶν «Παναθηναίων» χαρτόδετοι 1ος, 2ος, 3ος, 4ος, 6ος, 7ος, 8ος, 9ος, 11ος, 12ος.